Öğretmenlerimizle

Başbaşa

Prof. Dr.

M. Yaşar Kandemir

Öğretmenlerimizle Başbaşa Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir

بسم الله الرحمن الرحيم

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 735

Öğretmenlerimizle Başbaşa
Prof. Dr. Mehmet Yaşar KANDEMİR

ISBN : 978-605-81261-6-9

1. Baskı, Ekim 2018, Ankara, 5.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu eser; Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi İcra Kurulu'nun 19.09.2018 tarih ve 121 sayılı kararıyla basılmıştır.

Yayıncı Sertifika No : 15402

BASKI: TDV
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE
Serhat Mah. 1256 Sokak No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

Öğretmenlerimizle Başbaşa
Prof. Dr. Mehmet Yaşar KANDEMİR
1. Baskı Ankara - Türkiye Diyanet Vakfı
Ekim 2018 11.5x21 cm (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları:735)
ISBN: 978-605-81261-6-9

İÇİNDEKİLER

Başlarken... 9

BİRİNCİ BÖLÜM 13

ÖĞRETMENİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ 13

Öğretmen ve Öğretmenlik Üzerine 15
1. Öğretmen ve Sorumluluk 18
2. Öğretmen ve Bilgi 19
3. Öğretmen ve Hedefleri 23

Öğretmen-Öğrenci Yakınlığı 25
1. Öğretmen-Öğrenci İletişimi 25
2. Öğretmen-Öğrenci Kaynaşması 28
3. Öğretmenin Allah Rızasını Gözetmesi 30
4. Öğretmenin Doğru İnanç Telkin Etmesi 33
5. Öğretmenin Değerlerimizi Öğretmesi 35

Öğretmenin Ahlâkî Sorumlulukları 37
1. Öğüt Verirken Uygun Bir Dil Kullanmak 37
2. Doğru Sözlü Olmak 40
3. Özü Sözü Bir Olmak 41
4. Adâlet ve Eşitliği Gözetmek 43
5. Güzel Ahlâk Sahibi Olmak 46
6. Mütevazı Olmak 49

7. Kolaylaştırıcı Olmak 51
8. Ödüllendirmek 54
9. Fıkra ve Hikâye Anlatıp Şakalaşmak 57
10. Varsa Hatasını Kabul Etmek 61
11. Sabırlı Olmak 64
12. Kötü Söz Söylememek 70
13. Öğrenciye Değer Verdiğini Hissettirmek 73

İKİNCİ BÖLÜM 77

BAŞARILI BİR ÖĞRETMEN OLMANIN YÖNTEMLERİ 77

İlk Ders Heyecanı ve Konuşma Tarzı 79
1. Güzel ve Düzgün Konuşmak 81
2. Ses Hâkimiyetini Sağlamak 82
3. Bakışlarıyla Sınıfa Hâkim Olmak 87

Eğitim-Öğretim Teknikleri 90
1. Öğretmenin Mahareti: İkna Kabiliyeti 90
2. Anlaşılır Olmak İçin Dersi Tekrar Etmek 94
3. Kıssa-Hikâye Unsurlarına Yer Vermek 98
4. Konuyu Atasözleriyle Anlaşılır Kılmak 102
5. Öğrencinin Merakını Kamçılamak 105
6. Beden Dilini Kullanmak 108
7. Giyim Kuşamına Önem Vermek 110
8. Yazı Tahtasını Kullanmak 112
9. Soru-Cevap Yöntemine Başvurmak 115
10. Düşündürücü Soru Sormak 120

11. Soru Sormaya Teşvik Etmek 123
12. Soruya Etraflıca Cevap Vermek 126
13. Sorunun Cevabını Öğrenciye Buldurmak 130
14. Uygulama Yöntemine Başvurmak 133
15. Öğrenciye Hatasını Buldurmak 135
16. Öğrenciye Anlamayacağı Şeyi Söylememek 138

Öğretmenliğin Duygu Boyutu 142
1. Öğrencinin Yanlışına Hoşgörüyle Yaklaşmak 142
2. Hatayı Düzeltirken Ölçülü Olmak 146
3. Bilmediğine "Bilmiyorum" Deme Cesaretini Göstermek 150
4. Gerekmedikçe Kendinden Söz Etmemek 156
5. Öğrencilerin Farklılıklarının Farkında Olmak 157
6. Öğrencilere Anlayışlı ve Şefkatli Olmak 159
7. Kimseden Teşekkür Beklememek 163
8. Öğrencilerle Selâmlaşmak 164
9. Emekli Olduktan Sonra 166

Başlarken...

Rabbimize hamdü senâ,
Peygamberimize salâtü selâm olsun.

Öğretmenlik bir gönül işi, gönülleri tutuşturan sevdâ ateşidir. Bu ateş gönüllere kendiliğinden düşmez. Onu gönlümüze salan ve bizi bu şerefli meslekle ayrıcalıklı kılan Biri var.

Bu sevdâ ile olan ilgimi ve bu kitabı niçin yazdığımı, sabrınızı taşırmadan kısaca arz edeceğim.

1964 yılında, Sivas İmam-Hatip Okulu'na meslek dersleri öğretmeni olarak tayin edildiğimde, içimde "öğretmenliği başarabilecek miyim?" diye büyük bir korku vardı. O tarihte yeteri kadar Din Bilgisi öğretmeni yoktu. Bu sebeple İmam-Hatip Okulu yanında ortaokul, ticaret lisesi, kız meslek lisesinde, o günkü adıyla Din Bilgisi okutmaya başladım.

Yüzme bilmediği halde denize düşmüş biri gibiydim. Fakat iş başa düşünce cesaretim arttı. Hatta bir süre sonra bazı arkadaşlarımla önce ortaokul, birkaç yıl sonra da liseler için Din

Bilgisi kitabı yazdık. Bu kitaplar Tâlim ve Terbiye Kurulu'nca kabul edildi ve yıllarca okutuldu.

İmam-Hatip Okulları bizim büyük sevdamızdı. 1971 yılında devrin hükûmeti bu okulların orta kısmını kapatınca, bedenimizin yarısı hoyratça kesilmiş gibi oldu. Artık İmam-Hatip Okuluna ilkokulu bitirenler değil, ortaokul mezunları alınacaktı. Ortaokulu bitiren bir genç, İmam-Hatip Okulu'nun lise kısmına gelir miydi? Büyük bir üzüntü ve şaşkınlık içindeydik. Üstelik benim gibi, İmam-Hatip Okulu'nda okumasını istediğim oğlum da o yıl ilkokulu bitirmişti.

Ortaokul mezunlarını İmam-Hatip Okulları'na nasıl yöneltecektik?

1972 yılında Edirne Lalapaşa hudut bölüğünde asteğmen olarak askerliğimi yaparken, Diyânet İşleri Başkanlığı bir roman yarışması açtı. Ben de bu fırsatı değerlendirmek istedim. Ortaokul mezunlarına İmam-Hatip Okulu'nu sevdirmek için bir roman yazdım. Romanımın kahramanı, köylüye İslâm ahlâkını hadîs-i şerîflerle öğreten bir köy imamıydı. Gönül Doktoru adını verdiğim romanımla yarışmaya katıldım. Jüride ünlü romancılarımız Sâmiha Ayverdi, Mustafa Necâti Sepetçioğlu ve edebiyatçı Ahmet Kabaklı vardı. Yarışma sonunda dereceye girdim. Kitapların az sayıda basıldığı o yıllarda romanım rağbet gördü ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından her defasında 10.000, 20.000 adet basıldı.

Aradan yıllar geçti. Yurdumuzun dört bucağında yüzlerce İmam-Hatip Lisesi açıldı. Biz yedi yıllık İmam-Hatip Okulları'nı özlerken, şimdi sevgili öğretmenlerimize, çocuklarımızı sekiz yıl *boyunca kendi değerlerimize göre yetiştirme fırsatı verildi.*

Diğer yandan ortaokullarımızda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi yanında Kur'ân-ı Kerîm ve Siyer dersleri de okutulmaya başlandı. Böylece bize, güzel dinimizi ve kendi değerlerimizi çocuklarımıza daha iyi öğretme imkânı tanındı.

Bendeniz, İlâhiyat Fakülteleri'nde yıllarca hadîs-i şerîf okuttum. Çocuklarımıza dinî değerlerimizi öğretmek için onlarca kitap yazdım. Halkımıza dinimizi ve Peygamberimizi anlatmak ve sevdirmek için pek çok eser kaleme aldım.

Şimdi de, Peygamber Efendimizin insanları eğitirken uyguladığı yöntemlerden faydalanmak sûretiyle, değerli meslektaşlarım için bir el kitabı yazmaya karar verdim.

Öğretmen kardeşlerime bilmedikleri bir şeyi öğretmek gibi bir iddiam yoktur. Öğretmenlik tecrübesi olan ve eli kalem tutan herkesin, öğretmenlerimize yardımcı olması gerektiği inancıyla elinizdeki kitabı yazmaya çalıştım. Tekrar gibi duran bazı bilgileri, konuyla ilgisi sebebiyle özellikle kaydettim.

Sizden bu çalışmayı çam sakızı çoban armağanı olarak kabul etmenizi dilerim, sevgili meslektaşlarım.

Kitabımı baştan sona okuyup pek değerli görüşlerini lütfeden sevgili kardeşlerim Prof. Dr. Raşit Küçük, Din Öğretimi Genel Müdürümüz Nazif Yılmaz, Yrd. Doç. Dr. İsa Kayaalp ve Sadullah Yıldız ile kitabın bazı kısımlarını gözden geçiren dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Mehmet Yaşar KANDEMİR

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETMENİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Öğretmen ve Öğretmenlik Üzerine

Öğretmenlik peygamber mesleğidir. Peygamber, ümmetine hakkı ve hakikati öğretir, onlardan hakkın yanında yer almalarını ister. Ümmetini yanlışlardan kurtarmaya ve doğru yola iletmeye çalışır.

Öğretmen de öğrencilerine doğru olanı öğretir ve onları iyi birer insan olarak yetiştirmeye gayret eder.

Öğretmen denince, hatıra gül yetiştiren bahçıvan gelir. Bunun içindir ki, anne babalar yuvalarının gülü olan yavrularını, bakımını daha iyi yapacakları düşüncesiyle öğretmenlerin şefkatli ve maharetli ellerine teslim ederler. Onlardan çocuklarının zihinlerini ve gönüllerini kendi millî ve dinî değerleriyle yoğurmalarını isterler.

Çünkü biz, dinî ve millî değerlerine değer veren bir milletiz. Bu değerlerimizle nefes alıp veririz. Değerlerimiz evimizde, iş yerimizde, yaşadığımız her yerde hayatımıza şekil verir. Gözümüzün nûru yavrularımızı bizim değerlerimizle yoğuran öğretmen, işte bu sebeple milletimizin gözünde üstün ve seçkin bir yere sahiptir.

Esasen öğretmenin Allah katında da değerli bir yeri vardır. Zira O'nun bilgisi olmadan meslek seçmek mümkün değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Allah'ın bilgisi olmadan bir yaprak bile düşmez"[1] buyrulmaktadır.

---

[1] En'am 6/59

Kâinâtın Rabbi, tertemiz kulları olan çocuklara, uygun gördüğü değerleri öğretecek olan öğretmenleri, bu kıymetli mesleğe, aşağıda anlatacağım üzere yine kendisi yönlendirir.

İşte öğretmen bunun için seçkin insan, öğretmenlik de kesinlikle seçilmiş insanların mesleğidir. Mesleğine bu açıdan bakmamış olan öğretmen kardeşlerim, bu gerçeği fark etmelidir.

Hadîs-i şerîflerden öğrendiğimize göre, Allah Teâlâ bir peygamberi, o devirde yaşayan kullarının arasından seçer ve ona, dinini insanlara öğretme görevini verir. Peygamberin vefatından sonra bu pek değerli görevi âlimler, öğretmenler devam ettirir. Öğretmenlik işte bu sebeple değerlidir.

Bir gün Fahr-i Âlem Efendimiz Mescid-i Nebevî'de iki topluluk gördü. Bunlardan biri dua ediyor, öteki ise ilim öğreniyor ve öğretiyordu. Allah'ın Resûlü her iki topluluğu da takdir etti; fakat ilim öğrenen ve öğreten insanların daha üstün olduğunu söyledi. Ardından da:

"**Ben de öğretmen olarak gönderildim**" buyurdu.[2]

Peygamberler hayatları boyunca görevlerini yaptılar ve insanlara Allah'ın dinini öğrettiler. Onların vefatından sonra bu görevi âlimler, öğretmenler üstlendiler.

Şayet bir öğretmen mesleğine samimiyetle sarılır, kendini mesleğinde iyi yetiştirir ve bu ümmetin evlâdını ilahî değerlerle yoğurmaya çalışırsa, peygamber mirasçısı olduğunu gösterir.

---

[2] İbni Mâce, Mukaddime 17, nr. 229; Dârimî, Mukaddime 32, nr. 361

Âlimlerin peygamber vârisi olduğunu söyleyen Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, peygamberlerin altın ve gümüşü değil, ilmi miras bıraktıklarını belirtir. Sonra da göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların, hatta suyun içindeki balıkların bile âlimi bağışlaması için Allah'a dua ettiklerini bildirir.[3]

Öğretmen, ilâhî değerleri öğrencilerine öğrettiği için değerlidir. Peygamber Efendimiz, Allah'ın dinini bir kişiye bile öğretmeyi çok önemser. Öğretmen ise bir kişiye değil, binlerce kişiye faydalı olur. Bu gerçeği Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Hz. Ali'ye şöyle ifâde buyurmuştur:

"Yâ Ali! Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın bir insanı senin aracılığınla doğru yola iletmesi, senin için dünyanın en değerli şeylerine sahip olmaktan daha hayırlıdır."[4]

Öğretmen, eline böyle bulunmaz bir imkân ve fırsat verilmiş bahtiyar insandır. Böyle şerefli bir mesleği kendisine lütfeden Rabbine ne kadar şükretse azdır.

Öğretmen; bu ümmetin, bu dinin ve bu vatanın geleceği olan gençleri yarınlara hazırlar. Dinini ve milletini seven, İslâm'a hizmet eden ecdadıyla iftihar eden gençler yetiştirir, kendisi de onlara örnek olur.

Öğretmen işte böylesine yüce bir görev yaptığı için bu milletin gönlünde şerefli bir yer tutar.

---

[3] Ebû Dâvûd, İlim 1, nr. 3641; Tirmizî, İlim 19, nr. 2682

[4] Buhârî, Cihâd 102, nr. 2942

1. Öğretmen ve Sorumluluk

Öğretmenlik, insan yetiştirme sanatıdır. Öğretmen, genç nesilleri yetiştirmeyi üstlenen, böylece büyük bir emaneti omuzlayan cesur ve yiğit bir insandır. Bu emaneti onun omuzlarına hem Cenâb-ı Hak hem de kendi milleti yüklemiştir. Öğretmen, öğrencilerine güzel ahlâkı, sevgiyi, şefkati, merhameti, sabrı öğreterek onları olgunlaştıracaktır. Bir toplumu maharetli elleriyle yükseltecektir.

Bu sebeple öğretmenin her şeyden önce iyi bir insan olması gerekir. Başarıya ulaşmak için her şeyden önce şefkat ve merhamet duygularına, karşılaşacağı olumsuz tavırlar için sabır sığınağına ve güçlü bir iradeye sahip olması gerekir.

Peygamber Efendimizin buyurduğu gibi:

"İki grup insan iyi olursa toplum da iyi olur; onlar kötü olursa toplum da kötü olur. Bu iki grup, yöneticiler ve âlimlerdir."[5]

Öğretmen bu şerefli görevi üstlenmek sûretiyle rahatı değil, zor olanı seçmiştir. Önüne çıkacak engelleri üstün sabrıyla yenmeyi göze almıştır. O, işte bunun için yiğittir.

Yerin, göğün, dağların yüklenmekten çekindiği "emâneti" yüklendiği[6] için yiğittir.

Öğretmen, herkesin yaptığı işten sorumlu olduğunu bilir. Kendisi, öğrencilerini yetiştirmenin büyük bir sorumluluk olduğunu bildiği için yiğittir.

---

[5] İbni Abdilber, *Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlihî* (Ebü'l-Eşbâl), Demmâm 1414/1994, I, 641

[6] Ahzâb 33/72

Şunu da iyi bilir ki, öğreteceği bilgiler öğrencisinin ilerideki hayatını şekillendirecektir. Öğrencisini iyi yetiştirirse, o öğrenci hem kendisi hem de milleti için faydalı bir insan olacaktır. İyi yetişmeyen biri hem mutsuz hem de milleti ve çevresi için faydasız, belki de zararlı biri olacaktır.

Öğretmen mimar gibidir. Mimar, yaptığı binayı sağlam temeller üzerine kurmuşsa o bina depremlere karşı dayanıklı olur. Aksi halde basit sarsıntılar bile onu yerle bir eder. Bu sebeple öğretmen, kendisine emanet edilen çocuklara güçlü bir irade kazandıracaktır. Bu sayede öğrencileri, hayatın zorlukları karşısında pes etmeyecek, önlerine çıkacak engelleri kolaylıkla aşacaktır.

Hem tarih hem de milleti onu, bu hizmetleri dolayısıyla hayırla yâd edecektir.

İnsanlara son derece merhametli olan Kâinâtın Rabbi de öğretmeni, kullarını özenle yetiştirdiği için özel sûrette ödüllendirecektir.

2. Öğretmen ve Bilgi

Öğretmenin görevi bilgili, dinî değerlerine saygılı ve ahlâklı öğrenciler yetiştirmektir. Bunun için de iyi yetişmek, mesleğinde parmakla gösterilen biri olmak gerekir.

Yüce Rabbimiz her kulunun en azından kendine yetecek kadar bilgi sahibi olmasını ister ve bizden:

"Rabbim, ilmimi artır!"[7] diye duâ etmemizi bekler ve bizi:

"Sakın câhillerden olma!"[8] diye uyarır. Çünkü Kâinâtın Rabbi, kullarına bilgisizliği yakıştırmaz. Bu yöndeki teşvikini sürdürür ve:

"Kendilerine ilim verilmiş kullarının derecelerini yükselteceğini" müjdeler.[9]

Bilgili olmak herkese değer katar; bilgi en çok da öğretmene yakışır. Kısacası bilgili öğretmeni herkes, en çok da Allah sever.

Bilgi öyle değerli bir servettir ki, onun azı bile insana fayda verir. Çoğu ise bilgi sahibinin hem Allah hem de diğer insanlar yanında değerini ve şerefini arttırır.

Dinimize göre ilimle meşgul olmak; nâfile namaz, oruç, tesbih gibi ibadetlerden daha faziletlidir. Çünkü bilgili insan herkese faydalı olur. Nâfile ibadetler ise sadece onu yapana fayda verir.

İbadetlerin bile Allah katında makbul olması için, usulüne uygun şekilde yapılması gerekir. Bu da bilgiyle olur.

İşte âlimler, pek değerli bilgileri sebebiyle peygamberlere vâris olmuşlardır.

Unutulmamalıdır ki, din de İslâmî değerler de ancak ilimle yaşatılır.

---

[7] Tâhâ 20/114

[8] En'âm 6/35

[9] Mücâdele 58/11

İlmi başkalarına öğretmeye gelince, bu çok daha değerli bir şeydir. Bunun içindir ki Nebîler Sultânı Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"İnsan ölünce amellerinin sevabı kesilir. Yalnız şu üç şeyden dolayı amellerin sevabı kesilmez:

Biri, sadaka-i câriyedir." Yani öldükten sonra bile insana sevap kazandıracak hayırlar ve iyiliklerdir.

"İkincisi, insanların faydalandığı ilimdir.

Üçüncüsü de, kendisine arkasından dua eden hayırlı evlattır."[10]

Demek ki ilim, âlime, ölümünden sonra bile fayda verir. Yazdığı eserler okundukça, yetiştirdiği talebeler başka talebeler yetiştirdikçe onun amel defteri kapanmaz.

Peki, bu hadîs-i şerîf açısından öğretmenin durumu nedir?

Öğretmen, öğrencilerine ilim öğretir, bu sebeple sevap kazanır.

Daha açık söyleyecek olursak:

Öğretmen, vefât ettikten sonra da öğrencileri ona hayır dua eder, bu sebeple sevap kazanır.

Öğrencileri, kendisinden öğrendiklerini başkalarına öğretir, öğretmen bir daha sevap kazanır.

Çünkü Sevgili Peygamberimiz;

---

[10] Müslim, Vasiyyet 14, nr. 1631

İslâm'da iyi bir çığır açanın sevap kazanacağını, o çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine pay verileceğini[11] söylerken bize bunu anlatmıştır.

İşte bu sebeple öğretmen, önce kendini, sonra öğrencilerini iyi yetiştirmeli, böylece kazanacağı sevapları kat kat arttırmalıdır.

Görüldüğü üzere öğretmenlik çok aziz, çok değerli, çok şerefli ve çok faydalı bir meslektir.

İyi bir öğretmen olmak için öğrenmekten geri durmamalı, bildikleriyle yetinmemelidir. Yeni şeyler öğrendikçe onları öğrencileriyle paylaşmalı ve yeni şeyler öğrenmekten duyduğu mutluluğu onlara da hissettirmelidir. Öğrencileri yeni şeyler öğrenmeye özendirmenin en iyi yolu budur.

Mutluluk, bilgi temeli üzerinde yükselir. İnsan öğrendikçe ve öğrendiklerini başkalarına öğrettikçe mutlu olur; çevresi genişler, sevenleri artar ve ufku yücelir.

Bilgisine yeni bilgiler eklemeyen ise, zamanla bildiklerini de unutur ve bilgi fakiri olur. "Okuduk, okuttuk, unuttuk" demek zorunda kalır.

Elbette öğrenilecek ilim, faydalı ilim olmalıdır. Çünkü Fahr-i Âlem Efendimiz **fayda vermeyen ilimden Allah'a sığınmıştır.**[12]

---

[11] Müslim, Zekât 69, nr. 1017

[12] Tirmizî, Daavât 69, nr. 3482

3. Öğretmen ve Hedefleri

İnsanın önünde yüksek hedefler bulunmalı ve o hedeflere ulaşmaya çalışmalıdır. Öğretmen, basit şeylerle yetinmeyen, kısa hayatına pek çok iyilik ve güzellik sığdırabilen yüce ruhlu bir insandır.

Yüksek hedefleri olan insan, işim çok diye şikâyet etmez. Hedefine varmadan yorulmaz. Zorluklar karşısında pes etmez. Elbette asil bir çaba insanı yorar; fakat yüce hedefine varmak için yorulmak insana can suyu gibi gelir. Şifa bulmak isteyen hasta acı bir ilacı gözünü kırpmadan nasıl içerse, yüksek hedefi olan insan da zorluklara öyle göğüs gerer. Resûl-i Ekrem Efendimiz ne güzel söylemiştir:

"Cehennem nefsin hoşlandığı lezzetlerle, cennet ise nefse zor gelen işlerle çevrilmiştir."[13]

Yüce bir hedefe yönelen insan, gözünü ahiretin sonsuz ve doyumsuz lezzetlerine diker; dünyanın geçici zevkleri onun gözünde son derece sönük ve değersiz kalır. Dünyanın fani, ahiretin baki olduğunu unutmaz.

Bizim büyüklerimizin hep yüce hedefleri olmuştur. Ashâb-ı kirâm, Allah yolunda savaşmaya can atardı. Bazen hem baba hem de oğlu cihada gitmek ister, fakat Peygamber Efendimiz ikisinin birden gitmesini uygun görmeyince aralarında kura çekerlerdi. Nitekim Bedir Savaşı'na gitmek için Sa'd ibni Hayseme (v. 2/624) ile babası kura çekmek zorunda kalmıştı. Kura Sa'd ibni Hayseme'ye çıkınca babası çok üzüldü ve ondan savaşa gitme hakkını kendine vermesini istedi. O zaman Sa'd ibni Hayseme:

---

[13] Buhârî, Rikâk 28, nr. 6487; Müslim, Cennet 1, nr. 2822

"Babacığım!" dedi. "Mesele cenneti kazanma dışında bir şey olsaydı, elbette seni kendime tercih ederdim. Ama ben şehid olmak istiyorum."

Sa'd ibni Hayseme savaşa gitti ve arzu ettiği şehadete kavuştu.[14]

Peygamber Efendimizin amcazâdesi **Abdullah ibni Abbas**, İki Cihan Güneşi Efendimiz vefat ettiğinde genç bir delikanlıydı. Hadîs-i şerîfleri bilen ashâb-ı kirâmın birer ikişer vefât ettiğini görünce telâşa kapıldı. Onların bildiği hadîs-i şerîfler bir an önce yazılıp ezberlenmezse, bu Peygamber mirasının kaybolup gideceğini düşündü. Sahâbîlerin bildiği hadisleri onların ağzından duyup tesbit etmek için onların evine gitti ve Allah'ın Resûlü'nden duydukları hadîs-i şerîfleri kendilerinden öğrenip yazdı.

Üçüncü hicret asrının ünlü hadis âlimlerinden **Yahyâ ibni Maîn** (v. 233/848), babasından miras kalan bir milyon dirhemin tamamını hadis tahsili uğrunda harcadı.

İmam Buhârî (v. 256/870), hadis kitaplarını yazarken yorulana kadar çalışır, sonra yatağına yatar, aklına gelen bir bilgiyi kaydetmek için geceleyin yatağından kalkar, lambayı yakar, işi bitince lambayı söndürüp yatardı. Bunu bir gecede yirmi defa tekrarladığı olurdu. Öğretmenin yüce hedeflerinin en başında, öğrencilerini en iyi şekilde yetiştirmek olmalıdır. Bilgili, ahlâklı, erdemli ve mutlu insanlarla dolu bir vatanın hasretini çekmeli, bunun için de emeğine acımamalı, yorgunluğa yenilmemelidir. Çektiği zahmetlerin ona Allah'ın rızâsını kazandıracağını bilmeli, yorgunlukların kendisine cennet olarak geri döneceğine inanmalı ve Hz. İbrahim gibi şöyle dua etmelidir:

---

[14] Hâkim, *el-Müstedrek* (nşr. Mustafâ Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1411/1990, III, 209, nr. 4866.

"Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salih kullarının arasına kat!

Bana, gelecek nesiller arasında hayırla anılmayı nasip eyle!

Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl."[15]

Rabbim öğretmenlerimize, öğrencilerini en iyi şekilde yetiştirmeyi ve onlar tarafından hayır dualarla anılmayı nasip eylesin.

Öğretmen-Öğrenci Yakınlığı

1. Öğretmen-Öğrenci İletişimi

Öğretmen, bir nesli geleceğe hazırlayan ruh mimarıdır. Mimar mükemmel binalar yapar, öğretmen ise o binalarda huzur içinde yaşayacak mutlu insanlar yetiştirir.

Mimarın başarısı, yaptığı binalar üzerinde görülür; öğretmenin başarısı ise, bütün bir toplum üzerinde görülür.

Öğretmen öğrencilerini, ellerine teslim edilmiş birer emanet olarak görür ve kendisini onların babası, annesi ve arkadaşı yerine koyarsa, işte o zaman öğretmen ile öğrenci arasında derin bir sevgi yolu açılır. Öğrenci, öğretmeni tarafından sevildiğini, onun kendisini yetiştirmek için çırpındığını görünce, hocasını daha çok sever, onun hayat tarzına, dünya ve âhiret görüşüne yakınlık duyar.

---

[15] Şuarâ 26/83-85.

Öğrencilik çağındaki çocuklar, kendisi gibi olmak istedikleri bir modele ihtiyaç duyarlar. O modelin duruşunu, oturuşunu, kalkışını, hatta giyim kuşam tarzını kendilerine örnek alırlar.

Esasen sadece çocuklar değil, büyükler de önlerinde böyle bir model görmek isterler. Nitekim ashab-ı kiram, kendilerine Peygamber Efendimiz'i örnek aldılar. Daha sonraki nesiller de Peygamber ahlâkına sahip olan ashab-ı kiramı ve onların yolunca giden İslâm büyüklerini kendilerine örnek aldılar ve onlar gibi olmaya gayret ettiler.

Öğretmen, dinî ve ahlâkî değerlerimizi bizzat yaşamak sûretiyle öğrencilerine model olmalıdır. Çünkü ahlâkî değerler tavsiye ve telkinden çok, örnek olunmak sûretiyle öğretilir.

Şu bir gerçektir ki, kendisi erdemli olmayan, ahlâkî değerleri yaşamayan bir öğretmen, öğrencilerini erdemli olmaya yöneltemez; öğütleri ve tavsiyeleri onları etkilemez. Mesela öğrencilerine doğru sözlü olmayı tavsiye eden bir öğretmen, hiçbir zaman yalan söylememelidir.

Siz belki de tevazunuz sebebiyle, ben başkasına örnek olacak yetkinliğe sahip değilim diyebilirsiniz. Hatta büyüklerimizin diliyle söyleyecek olursak:

"Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede,
nerde kaldı gayriye himmet ede"
diye düşünebilirsiniz.

Böyle düşünen kimselere nefisleri, şeytanla yardımlaşarak kitabın ortasından deliller de getirebilir ve der ki:

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmuyor mu:

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazap sebebidir."[16]

"Bu âyet-i kerîme ortada dururken yapmadığım bir şeyi öğrencilerime nasıl tavsiye edebilirim? Asıl hasta olan benim, ben başkasına nasıl ilaç tavsiye edebilirim."

Evet, aşırı tevazu sahibi kardeşlerim böyle düşünebilir. Böyle durumlarda insan nefsine şunu söylemelidir:

Elbette sen masum değilsin. Masum olan sadece peygamberlerdir. Allah Teala seni değil, onları günah işlemekten korumuştur. Sen, kendinden bekleneni ve üzerine düşeni yap!

Şayet insanları kötü davranışlardan, hayatında hiçbir kötülük yapmayanlar sakındırmış olsaydı, Muhammed aleyhisselâmdan sonra insanlara öğüt verecek bir kimse çıkmazdı. Zaten şeytanın istediği de, iyiliğin ve güzelliğin öğretilmesine engel olmaktır.

---

[16] Sâf 61/2-3

İnsan melek değildir. Günah işlemeyen insan yoktur. Bu itibarla biz hem kendimize hem diğer kardeşlerimize öğüt vermekle görevliyiz.

Sevgili öğretmen kardeşlerim! Tevâzu güzel şeydir, ama biz öğretmeniz. Mesleğimiz bizi öğrencilerimize hem iyi ve güzeli öğretmeye hem de onlara örnek olmaya mecbur ediyor. Bu sebeple yaşayışımıza, davranışımıza dikkat etmeliyiz. Bir yandan da örnek şahsiyetlerin hayatını okumalıyız. Beğenmediğimiz yönlerimize çeki düzen vermeye çalışmalıyız. Biz böyle gayret ettikçe, mutlaka Kâinâtın Rabbi elimizden tutacaktır.

İşte bu görevimiz dolayısıyla öğrencilerimizi, onları kötülüklerden alıkoyacak olan namaza alıştırmalıyız. Namaz vakti gelince onlarla birlikte mescitte olmalıyız. Onlarla birlikte mescitte saf tutarken, güler bir yüzle, tatlı bir tebessümle onları okşamalı, böylece kendilerine iyi bir şey yaptıklarını hissettirmeliyiz.

Şayet öğretmen öğrencisine örnek olmazsa, öğrenci televizyonda, internette görüp beğendiği kimseleri kendisine örnek alacaktır. O zaman biz hem daha çok üzülecek hem de onları yeniden kazanmak için daha çok yorulacağız.

2. Öğretmen-Öğrenci Kaynaşması

Öğretmen öğrencilerinin adlarını öğrenmeli ve onlara isimleriyle hitap etmelidir. Bu onları hem sevindirir hem de "Öğretmenim beni seviyor" diye düşünmelerini sağlar.

Çocukların isimlerini daha çabuk öğrenmek için, ders yılının ilk günlerinde, soru sormak isteyen öğrencilerden, önce adlarını söylemeleri istenebilir.

Öğrencilerle kaynaşmanın çeşitli yöntemleri vardır. Hastalandıkları zaman onlara geçmiş olsun demek; bir yakınını kaybedince başsağlığı dilemek; bir derdi, sıkıntısı veya bir şeye ihtiyacı olan öğrenciyle ilgilenmek ve kendisine yardımcı olmak hem insanî bir görevdir hem de onunla yakınlaşmaya vesiledir.

Bir süre derse gelmeyen bir öğrencinin hasta olup olmadığını veya bir derdi bulunup bulunmadığını sormak, arkadaşlarını da memnun eder. Derse gelmeyen öğrencinin durumu hakkında arkadaşları da bir şey bilmiyorsa, onlardan arkadaşlarını aramaları ve durumundan kendisini de haberdar etmeleri istenmelidir. Bu konuda Peygamber Efendimiz pek güzel örnekler sergilemiştir:

Namaza gelmeyen bir sahâbînin niçin gelmediğini sorar, hasta olduğunu öğrendiğinde, evi uzak bile olsa oraya gider, kendisini ziyaret eder, ona iyileşeceğine dair ümit verici sözler söyler ve sağlığına kavuşması için dua ederdi.

Öğretmen öğrencileriyle kaynaşmak için, zaman zaman gerekli gördüğü konularda onların görüşlerini almalıdır. Bu, öğrencilerin kendilerine güvenmelerini sağlar, fikirlerine değer verildiğini görmek onları mutlu eder.

Öğrencileri daha yakından tanımak için, onların huylarını ve anlayış derecelerini öğrenmelidir. Böylece her bir öğrenciye uygun davranış biçimleri de belirlenmiş olur.

Öğrenci, öğretmenin samimi ve iyi niyetli olduğuna inanırsa, onu üzmemeye çalışır. Öğretmeni hatasını düzeltirken kendisine çıkışsa bile ona gücenmez.

Öğretmen, öğrencisine duyduğu şefkati ondan gizlememelidir. Çünkü öğrenciler sevildiklerini öğretmenin bakışlarından anlar.

Öğretmen gerek duyduğu zaman öğrencisinin başını okşamalı, omuzuna muhabbetle dokunmalı veya "Nasılsın?" diye hatırını sormalıdır. Bu samimi tavırlar öğrenciyi öğretmenine yaklaştırır ve onunla kaynaştırır.

Öğrencilerini seven ve onlar tarafından sevilen öğretmen, meslek hayatında daha başarılı, aile hayatında daha mutlu olur.

3. Öğretmenin Allah Rızasını Gözetmesi

Her şeyi Allah rızası için yapmaya "ihlas" denir. İnsan her işini Allah rızası için yapmalıdır. İbadetini, hayır ve hasenatını, başkaları beni görsün ve takdir etsin diye yapan kimse, Allah rızasını gözetmiyor demektir.

Yaptığı her işte Allah rızasını gözeten kimse daha güçlü, zorluklar karşısında daha dayanıklı olur; bu sayede zor işlerin üstesinden gelir ve hayırlı sonuca kolayca ulaşır.

İşini dünyevî bir menfaat için değil de Allah rızası için yapmak, insanı Cenâb-ı Hak katında değerli, insanların yanında da erdemli kılar.

Öğrenci ilmi Allah rızası için öğrenmeli, öğretmen de bildiğini Allah rızası için öğretmelidir. Şayet bir kimse makam, mevki ve servet sahibi olmak için okur, bir öğretmen de öğrencilerini dünyevî beklentiler için okutursa, belki her biri muradına erer, o zaman da asıl hedeften uzaklaşmış olur. Çünkü her Müslümanın hedefi, Allah'ın rızasını kazanarak cennete girmek ve orada Rabbinin cemâlini görebilmektir.

Bir kimsenin hedefi dünya menfaati olduğu halde, Allah rızası için çalıştığına insanları inandırabilir; fakat Kâinâtın Rabbi'ni kandırmak mümkün değildir. Bunu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem pek acı bir misalle anlatarak şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü, Allah Teâlâ'nın huzuruna ilim öğrenmiş, öğretmiş ve Kur'an okumuş bir kişi getirilecek. O da bütün bunları Allah rızası için yaptığını söyleyecek. Fakat her şeyin iç yüzünü bilen Cenâb-ı Hak ona:

"Yalan söylüyorsun! Sen, sana 'ne büyük âlim!' desinler diye ilim öğrendin, 'ne güzel okuyor!' desinler diye Kur'an okudun!" buyuracak ve onun cehenneme atılmasını emredecek.[17]

İşte bu sebeple bir öğretmen öğrencilerine her şeyden önce Allah rızasını kazanmanın önemini anlatmalıdır. Yapılan güzel bir işten dolayı insanlardan takdir beklememek gerektiğini onlara öğretmelidir.

---

[17] Müslim, İmâre 152, nr. 1905; Tirmizî, Zühd 48, nr. 2382; Nesâî, Cihâd 22, nr. 3137

Şunu aklımızdan çıkarmamalıyız: Bir kimse değerli bir iş yaparsa, Allah Teâlâ onu hem sever hem de insanlara sevdirir. O andan itibaren o şahsı görüp tanıyanlar kendisine hayran kalır.

Rabbimiz, kaşımıza gözümüze değil, bir işi ne niyetle yaptığımıza bakar. Bu gerçeği Peygamber Efendimiz: **"Yapılan işler niyetlere göre değer kazanır"**[18] cümlesiyle ifâde buyurmuştur.

Allah Teâlâ, kendi rızası için yapılan işlere hem değer verir hem de kuluna o güzel işin mükâfatını kat kat fazlasıyla lütfeder. Kâinâtın Rabbi, başkalarını memnun etmek, şöhret kazanmak ve takdir toplamak için yapılan işlere beş paralık değer vermez.

İyi bir iş yaptığını düşünen kimse, yaptığı işte Allah rızasını ne ölçüde gözettiğini bir daha düşünmelidir.

Konumuzu şöyle bitirelim:

Öğretmen okuluna giderken, derse hazırlanırken ve sınıfta dersini verirken hep Allah rızasını gözetmelidir. Rabbim beni görüyor, kalbime bakıyor, işimi ve içimi görüyor diye düşünmeli ve buna göre davranmalıdır.

Öğrencilerine de Allah rızasını kazanmanın her şeyden daha önemli olduğunu öğretmeli ve bu konuda onlara örnek olmalıdır.

---

[18] Buhârî, Îmân 41, nr. 54; Müslim, İmâre 155, nr. 1907.

Öğrenciler de öğretmenlerinin ibadetlerini aksatmadığını, hep doğru ve iyi şeyler söylediğini, dosdoğru bir insan olduğunu görmeli ve ona özenmelidir.

4. Öğretmenin Doğru İnanç Telkin Etmesi

Bir öğretmenin görevi, öğrencisine bilginin yanında sağlam bir inanç ve düzgün bir şahsiyet kazandırmak olmalıdır. Çünkü Rabbine güçlü bir iman ile bağlanan öğrenci, hayatta karşılaşacağı zorluklar karşısında daha dayanıklı olacaktır.

Bütün peygamberlerin ilk ve en önemli görevi, ümmetlerine Allah'ın birliğini ve O'na kulluk etmek gerektiğini öğretmek olmuştur.[19] Peygamber mirasçısı olan öğretmen de, öğrencilerine Allah'ın varlığını ve birliğini titizlikle öğretmelidir.

İmam-Hatip Liseleri'nde meslek dersi öğretmenleri; ilkokul, ortaokul ve liselerde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenleri bunu özellikle yapmalıdır. Diğer derslerde öğretmenlerin, yeri geldikçe Allah Teâlâ'nın sonsuz gücüne işaret etmeleri, öğrencinin inancı ve şahsiyeti üzerinde son derece etkili olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm bize bunun pek güzel örneklerini vermiştir. Mesela Rum suresinin altı âyetinde[20] **"Allah'ın varlığını gösteren belgelerden"** söz edilir ve şu olayların Allah'ın varlığını gösterdiği belirtilir:

---

[19] Enbiyâ 21/25; Nahl 16/36

[20] Rûm 30/20-25, 46

Allah Teâlâ'nın insanı topraktan yaratması,

- Göklerin ve yerin yaratılması,
- Dillerimizin ve renklerimizin farklı olması,
- İnsanın gece uyuması, gündüz rızık peşinde koşması,
- Rabbimiz'in bize şimşeği göstermesi ve gökten su indirip onunla ölü toprakları canlandırması,
- Göklerin ve yerin, ilahî yasayla ayakta durması,
- Cenâb-ı Hakk'ın rüzgarları müjdeci olarak göndermesi ve rüzgar sayesinde gemilerin akıp gitmesi.

Şu âyet-i kerîme de, Cenâb-ı Hakk'ın kudretini gösteren düşündürücü belgelerden biridir:

"Sen yeryüzünü kurumuş, boynu bükük halde görürsün; fakat üzerine suyu indirdiğimizde kıpırdanır ve kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri diriltenin ta Kendisidir. Çünkü O her şeye kâdirdir."[21]

Öğretmen, yeri gelince, bitkilerin kışın yapraklarını döküp derin bir uykuya dalmasına, ilkbaharda yeniden canlanmasına öğrencilerinin dikkatini çekebilir ve bu olayın bize öldükten sonra nasıl dirileceğimizi hatırlattığını söyleyebilir. Basit gibi görünen bu uyarı, şüphesiz çocuklarımızın Allah'a ve ahiret gününe olan inançlarını daha bir güçlendirecektir.

Nahl suresinin 10-23, Neml suresinin 59-64, Vâkıa suresinin 60-74. âyet-i kerîmelerini duygulu bir sesle okumak bile öğrencileri düşündürecek, onların imanını sarsılmaktan kurtaracaktır.

---

[21] Fussılet 41/39.

Öğrencilerin inançlarını böyle misallerle güçlendirirken, Rabbimize karşı birtakım görevlerimiz bulunduğunu onlara hatırlatmalı, özellikle de namaz ibadetinin önemi üzerinde durmalıdır.

Elbette bunun yanında öğrencilerine, bize güzel dinimizi getiren, onu nasıl yaşayacağımızı öğreten Peygamber Efendimizin sevgisini de benimsetmeli, onun hadis ve sünnetinin bizim rehberimiz olduğunu anlatmalıdır.

5. Öğretmenin Değerlerimizi Öğretmesi

Öğretmen bir rehberdir. Öğrencilerine iyi, doğru ve güzel şeyleri öğretir. Onlara en iyi, en doğru ve en güzelin kaynağı olarak güzel dinimizi gösterir. Gerçeklerin sadece Cenâb-ı Hakk'ın ve Peygamber Efendimizin buyruklarından öğrenileceğini öğrencilerinin zihnine nakşeder.

Öğretmen öğrencilerini doğru düşünmeye, iyi olana değer vermeye ve ona sahip çıkmaya teşvik eder.

Allah'ın son dini olan İslâmiyet'i kabul etmenin en büyük şeref olduğunu, ondan hiç ayrılmamak gerektiğini, İslâmsız bir hayatın anlamı bulunmadığını öğrencilerine heyecanla anlatır.

Allah Teâlâ'nın kullarında, Peygamber aleyhisselâmın ümmetinde görmek istediği güzel ahlâkı öğrencilerine anlatmakla kalmaz, onu bizzat yaşamak sûretiyle öğretir.

Böylece öğrencilerine kendi değerlerimizi sevdirir; şefkati, merhameti, cesareti, emaneti, iffeti, yiğitliği, sabretmeyi, müsamahayı, yumuşak huylu olmayı, kusur bağışlamayı ve başkalarını kendine tercih etmeyi benimsetir. Kötü davranışlardan uzak durmayı tavsiye eder ve böylece kendisine emanet edilen bu yurdun güzel fidanlarını olması gerektiği şekilde yetiştirmeye gayret eder.

Şayet gençlerimiz doğruyu öğrenmez, doğru yolun değerini ve üstünlüğünü fark etmezlerse, İslâm ahlâkından uzaklaşmanın ne büyük felaket olduğunu da bilemezler.

Dinimizin, milletimizin ve vatanımızın geleceğini yavrularımızın ellerine bırakacağız. Bu sebeple onları Hakk'ı bilen, Hakk'a gönül veren ve hak olanı korumak için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen bir nesil olarak yetiştirmeliyiz. Aksi halde dinimiz, milletimiz ve vatanımız için görevimizi yapmamış oluruz.

Gençlerimizin ilham kaynağı elbette dinimiz, tarihimiz ve kültürümüz olmalıdır. Büyüklerimizin kendi değerlerimizi nasıl özümsediğini, bu değerlere nasıl sahip çıktığını, Kur'an ve sünnetten beslenen ilahî ölçüleri kendi evlerinde ve hayatlarında yaşattıkları sürece nasıl izzet ve şeref sahibi olduklarını yine onların hayatından alacağımız misallerle anlatmalıyız.

Yavrularımızın ruhlarına şunu nakşetmeliyiz:

Hayata bizden olmayanlar gibi bakmak, onların yaşama biçimini benimsemek, giyim kuşamlarına özenmek, kısacası yabancıları körü körüne taklit etmek bizi değerlerimizden koparır ve şahsiyetsiz birer maymuna dönüştürür.

Bizim dinimiz İslâm dinidir. Ondan uzaklaşan dünyada saadeti bulamaz; ahirette kurtuluşa eremez.

Kendi tarihine küçümseyerek bakan kimse küçük kalmaya, zillet içinde yaşamaya mahkûm olur.

Öğretmenin Ahlâkî Sorumlulukları

1. Öğüt Verirken Uygun Bir Dil Kullanmak

Öğretmen öğrencisinin sadece öğretmeni değil, aynı zamanda onu öğütleriyle iyiye, doğruya ve güzele yönelten bir baba veya annedir.

Hiçbir baba veya anne, evladıyla, öğretmeni kadar bir arada değildir. Öğretmen öğrencisiyle uzun süre görüştüğü, konuştuğu ve onun davranışlarını incelediği için, anne ve babanın görmediği, fark etmediği kusurlarını, meyillerini, yerinde olmayan düşüncelerini yakalayabilir. Öğrencisini kendi evladı gibi gördüğü için de, onun hatalarını, yerinde olmayan düşüncelerini sıcak ve samimi öğütleriyle düzeltmeye çalışır.

Öğretmen, öğrencisine öğüt vermek istediği zaman, onunla kimsenin duymayacağı bir yerde konuşmalıdır. Kesinlikle öğrencisini başkalarının yanında uyarmamalı, ona kırıcı davranmamalıdır. Çünkü bir kimseye başkalarının yanında kusuru söylendiği zaman incinebilir. Bu sırada ona verilen öğüt son derece faydalı da olsa, öğrenci o sözlere kulak vermez.

Şayet öğrenci, yapmaması gereken bir işi veya söylememesi gereken bir sözü yanlışlıkla değil de bilerek, isteyerek, kasıtlı olarak yapmış veya söylemişse, onun hatasını düzeltmek daha bir özen gerektirir.

Öğretmen, öğrenciler arasında yaygın olan bir hatayı düzeltmek istiyorsa, onların hepsine birden hitap etmelidir, nasihatlerini hepsine yöneltmelidir.

Güzel dinimiz, öğüt ve nasihate pek değer vermiş, müminlerin birbirlerine faydalı olmasını istemiş ve birbirinin kusurunu en güzel tarzda düzeltmeyi tavsiye etmiştir. Bilenin bilmeyene öğretmesini ve yanlış yapanı uyarmasını din kardeşliğinin bir gereği saymıştır.

Olayı bilirsiniz: İbadete düşkün üç sahâbî, Peygamber Efendimizin ne kadar ibadet ettiğini öğrenmek istemişlerdi; annelerimizden birinin evine giderek bunu sorup öğrenmişler, sonra da şöyle demişlerdi:

"Elbette o bir Peygamber, biz onun gibi değiliz; biz günahkâr olduğumuz için daha çok ibadet etmeliyiz."

Bu konuda anlaştıktan sonra içlerinden biri, geceleri uyumayıp hep namaz kılmaya, diğeri her gün oruç tutmaya, üçüncüsü de, ibadete engel olacağı düşüncesiyle hiç evlenmemeye karar vermişti.

Onların bu yerinde olmayan kararlarını öğrenen Sevgili Efendimiz, kendilerini karşısına aldı, onlara kendi sünnetini öğretti ve geceleri kâh namaz kıldığını, kâh uyuduğunu, bazı günler oruç tutup bazen tutmadığını, kadınlarla da evlendiğini söyledi ve bu öğütleriyle onları yanlış kararlarından vazgeçirdi.[22]

Fahr-i Âlem Efendimiz, sahâbîlerinde gördüğü veya duyduğu hataları düzeltmek için, onların adlarını vermeden genel konuşmalar yapar ve mesela şöyle derdi:

"Bazı insanlar namaz kılarken önüne değil de, neden gökyüzüne bakıyor?"

"Bazı kimseler neden benim yaptığım bir şeyi yapmak istemiyor?"[23] (Geceleri uyumuyor, gündüzleri yemek yemiyor, kadınlarla evlenmiyor?)

Sevgili Peygamberimiz bizim rehberimizdir. Bir öğretmen, her konuda olduğu gibi, öğrencilerine öğüt verirken de onun eğitim ve öğretim metodundan faydalanmalı ve öğrencilerinin ruh dünyasını titizlikle gözetmelidir. Bir öğrencisinin hatasını arkadaşlarının yanında düzeltirken kesinlikle onun adını vermemeli ve kendisini arkadaşlarının yanında utandırmamalıdır.

Öğrencilerin içinde son derece mahcup olanlar vardır. Bir din bilgisi öğretmeni, öğrencilerine boy abdestinin alınışı gibi bir konudan söz ederken, onların utanıp sıkılabileceğini dikkate almalı ve söze başlarken, tıpkı Peygamber Efendimizin yaptığı gibi, havayı yumuşatacak bir başlangıç yapmalıdır.

---

[22] Buhârî, Nikâh 1, nr. 5063; Müslim, Nikâh 5, nr. 1401

[23] Buhârî, Ezân 92, nr. 750, Edeb 72, nr. 6101; Ebû Dâvûd, Salât 162-163, nr. 913

Bir defasında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına tuvalet adabını öğretiyordu. "Ben sizin babanız sayılırım. Size bilmeniz gereken şeyleri öğretirim."[24] diye söze başladı; abdest bozarken önünü veya arkasını kıbleye dönmemek gerektiğini hatırlattı, taharetin sol elle yapılacağını anlattı.

2. Doğru Sözlü Olmak

Doğru sözlü olmak her Müslümanın görevidir.

Öğretmen, öğrencilerinin gözünde örnek insandır. Her sözü ve davranışı öğrencileri tarafından dikkatle izlenir. Bu sebeple öğretmen her zaman doğru söylemeli, dürüst bir insan olmalıdır.

Öğrenci, öğretmenin yalan söylediğini gördüğü zaman, hem ona olan sevgisini ve güvenini yitirir hem de yalan söylemenin kötü bir şey olmadığını düşünür.

Zaten Yüce Rabbimiz de bizden doğru söylememizi ve doğrularla beraber olmamızı ister.[25]

Nebîler Sultânı Efendimiz:

Sözü doğru, işi doğru olmanın insanı hayra ve iyiliğe ileteceğini, iyiliğin de cennete götüreceğini söylemiş, doğru sözlülerin Allah katında "özü-sözü doğru insan" (sıddîk) diye kaydedileceğini haber vermiştir."[26]

---

[24] Ebû Dâvûd, Tahâret 4, nr. 8-10; Nesâî, Tahâret 35-42, nr. 39-49; İbni Mâce, Tahâret 15-16, nr. 312-316

[25] Ahzâb 33/70; Tevbe 9/119

Mekke halkı Sevgili Peygamberimizin yalan söylediğini hiç görmemişti. Bunun için, ondan söz ederken, özü-sözü doğru insan anlamında "sâdıku'l-emîn" derlerdi.

Peygamber Efendimizin en tanınmış düşmanlarından biri olan Ebû Cehil, bir defasında ona:

"Biz senin yalancı olduğunu söylemiyoruz; biz senin getirdiğin dine inanmıyor, onun asılsız olduğunu söylüyoruz" demişti.[27]

Sözün özü:

Doğru sözlü bir öğretmen, hem Allah'ın hem de insanların sevgisini kazanır. Yalan söylediği görülen bir öğretmen ise, hem Allah Teâlâ'nın hem de öğrencilerinin sevgisini kaybeder.

3. Özü Sözü Bir Olmak

Öğretmen öğrencilerine yapacağı işi söylemeli, yapmayacağı ve yapamayacağı şeyden söz etmemeli, yerine getirmeyeceği bir vaatte bulunmamalıdır. Kendisi yanlış bir şey yapıyorsa, o konuda başkasına "Bunu yapma, etme!" diye öğüt vermemelidir.

---

[26] Buhârî, Edeb 69, nr. 6094; Müslim, Birr 103-105, nr. 2607

[27] Tirmizî, Tefsîr 6/1, nr. 3064

Yapmayacağı bir şeyi yapacağını söylemek, mümine yakışmayan bir davranıştır. Yüce Rabbimiz bizi:

"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?"[28] diye uyarmıştır.

Yapmayacağı bir şeyi "yapacağım" demenin, Cenâb-ı Hakk'ın gazaplanmasına yol açacağı bilinmelidir.[29]

Rabbimiz bizi:

"Siz insanlara iyilik yapmayı öğütleyip kendinizi unutuyor musunuz?"[30] diye ikaz etmiştir.

Server-i Enbiyâ Efendimiz de bu konuda sarsıcı bir örnek vermiş, söylediğinin aksini yapan birinin, kıyamet gününde nasıl perişan olacağını şöyle anlatmıştır:

Cehennem halkı, bir kişinin, karnından dışarı fırlayan bağırsaklarıyla kendi etrafında dönüp durduğunu görecek ve ona:

"Yahu sen dünyadayken insanlara iyiliği emredip kötülükten sakındırmaz mıydın?" diye soracak; o da şu cevabı verecek:

"Evet, ben iyiliği emreder, fakat kendim yapmazdım. İnsanları kötülükten sakındırır, ama onu kendim yapardım."[31]

---

[28] Saf 61/2

[29] Saf 61/3

[30] Bakara 2/44

[31] Buhârî, Bed'ü'l-halk 10, nr. 3267, Fiten 17, nr. 7098; Müslim, Zühd 51, nr. 2989

Biz bu konuda Sevgili Peygamberimizi kendimize örnek almalıyız:

Allah'ın Elçisi insanlara bir şeyi tavsiye edince, onu ilk önce kendisi yapardı. Kötü bir davranıştan sakındırınca da, ondan en uzak duran kendisi olurdu. Çünkü onun ahlâkı Kur'an ahlâkıydı.

Öğrencilerinin arasında bir öğretmen, kavminin arasındaki bir peygamber gibidir. Öğretmenin davranışları öğrencileri tarafından örnek alınır. Öğrencileri ondan sadece bilgi değil, aynı zamanda ahlâk ve edeb de öğrenirler. Öğrenci, öğretmeninin olumsuz bir davranışını ve söylediğinin aksini yaptığını görünce ne yapacağını, ne diyeceğini bilemez, şaşırıp kalır.

Bir öğretmen, öğrencilerinin, kendisine hem Cenâb-ı Hakk'ın hem de anne babaların emaneti olduğunu hiçbir zaman unutmamalı, onlara her bakımdan örnek olmalıdır.

4. Adâlet ve Eşitliği Gözetmek

Yüce Rabbimiz bize âdil olmamızı emreder ve:

"Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız hakkında bile olsa, adâleti gözetin" buyurur.[32]

Sevgili Peygamberine de, ehl-i kitap (Yahudi ve Hıristiyanlar) arasında hüküm vereceği zaman nasıl davranması gerektiğini şöyle hatırlatır:

---

[32] En'âm 6/152

“Hüküm verecek olursan, aralarında adâletle hükmet. Çünkü Allah âdil olanları sever”[33] buyurur.

Adâlet mülkün temelidir; bunda kuşku yok. Böyle olduğu içindir ki, Kâinâtın Rabbi kullarından, birbirlerine kızdıkları zaman bile adâletli davranmalarını ister ve şöyle buyurur:

“Bir topluluğa duyduğunuz nefret, sizi adâletsizliğe itmesin. Âdil olun!”[34]

Allah Teâlâ bizden, ana babamızın ve yakınlarımızın aleyhine bile olsa, adâleti titizlikle uygulamamızı ister. Duygularımızın etkisinde kalarak adâleti terk etmekten şiddetle sakındırır.[35]

Buraya kadar söylediklerimiz yüce Rabbimizin buyruklarıdır.

Peygamber Efendimiz de adâlet konusunda çok hassas davranmıştır. Onun tarihe bıraktığı şu misal son derece çarpıcıdır:

Mahzum kabilesinden bir kadın hırsızlık yapmış, Allah'ın Resûlü de, Kur'ân-ı Kerîm'in emri gereğince, o kadına el kesme cezası vermişti. Bu durum, Resûl-i Ekrem'in de mensup olduğu Kureyş halkını pek üzdü. Onlar kendi aralarında konuştular ve Peygamber aleyhisselâmın çok sevdiği Üsâme bin Zeyd'i şefaatçi olarak araya koydular. Nebîler Sultânı Efendimiz Üsâme'ye:

“Allah'ın koyduğu cezalardan birinin uygulanmaması için aracılık mı yapıyorsun?”

---

[33] Mâide 5/42

[34] Mâide 5/2, 8

[35] Nisâ 4/135

diye çıkıştı. Sonra da Mescid-i Nebevî'de Müslümanlara bir konuşma yaptı ve şunları söyledi:

"Sizden önceki milletlerin yok olmasının sebebini biliyor musunuz? Onların içlerinden soylu biri hırsızlık yapınca, ona dokunmazlardı. Kimsesiz, önemsiz biri hırsızlık yapınca da, ona ceza verirlerdi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim."[36]

İşte bizim Peygamberimiz, sevgili öğretmenimiz bize adâleti böyle öğretti. İnsanlar arasında hüküm veren birinin, taraf tutmaması gerektiğini belirtti.

Bu konuda çarpıcı bir örnek de şudur:

Ashâb-ı kirâmdan Nu'mân ibni Beşîr radıyallahu anh, çocuklarından birine değerli bir hediye vermişti. Acaba yaptığı bu iş dine uygun muydu? Peygamber Efendimiz'e gelerek bunu sordu. Allah'ın Resûlü de ona:

"O çocuğuna verdiğin hediyeyi diğer çocuklarına da verdin mi?" diye sordu. Onun:

"Hayır, vermedim" demesi üzerine de:

"Allah'tan korkun! Çocuklarınız arasında adâletli davranın!"buyurdu.[37]

Öğretmen âdil olmalı, öğrencileri arasında eşitliği gözetmelidir. Sınav sonuçlarını değerlendirirken, öğrencileri takdir ve taltif ederken, hatta cezalandırırken âdil olmalı, kimseyi kayırmamalı ve öğrencileri arasında taraf tutmamalıdır.

---

[36] Buhârî, Enbiyâ 54, nr. 3475; Müslim, Hudûd 8, 9, nr. 1688

[37] Buhârî, Hibe 12, 13, nr. 2586, 2587, Şehâdât 9, nr. 2650; Müslim, Hibât 9-19, nr. 1623

Öğretmen, çalışkanlığı veya güzel huyu sebebiyle bir öğrencisini daha çok takdir edebilir, ancak ona duyduğu bu hissi belirgin şekilde göstermemelidir. Öğrencisine duyduğu sevgiyi mutlaka dile getirmek istiyorsa onu hangi meziyetleri sebebiyle beğendiğini söylemelidir.

Öğretmen, bir öğrencisini takdir ederken ölçüyü kaybederse, diğer öğrencileri arasında saygınlığını yitirir. Bu konudaki haksızlık ve adâletsizlik Allah Teâlâ'yı da gücendirir.

Öğretmenin bir görevi de, öğrencileri arasında sevgi ve kardeşlik bağını güçlendirmektir. Fakat onun ayrımcı tutumu ve dengesiz tavrı, öğrencileri arasında huzursuzluğun ve gerginliğin çıkmasına sebep olur.

5. Güzel Ahlâk Sahibi Olmak

En büyük hedefimiz iyi insan olmaktır.
İyi insan, ahlâkı güzel olandır.
Ağzından kötü söz çıkmayandır.

İnsanlarla iyi geçinen kimsenin çevresinde güzel insanlar toplanır; gönüller ona doğru meyleder; sevenleri ve dostları çoğalır.

Güler yüz, tatlı söz en çok da öğretmene yakışır. Öğrenciler güler yüzlü, tatlı dilli öğretmene hayran olur. Kendisini dinlemekten haz alır. Dersine daha fazla ilgi duyar. Ondan korktukları için değil, onu sevdiği ve kendisine mahcup olmak istemediği için dersini dikkatle dinler.

Öğrenci, mütebessim çehresiyle dersini en iyi şekilde anlatan öğretmeni sever. Esasen sadece öğrenciler değil, bütün insanlar, karşısında bulunan kimsede güler yüz arar. Bunun içindir ki Sevgili Peygamberimiz:

"Kardeşine güler yüz gösterip yüzüne tebessüm etmen sadakadır"[38] buyurmuştur. Bir başka zaman da şu tavsiyede bulunmuştur:

"Güler yüzle konuşmaya varıncaya kadar, din kardeşine yapacağın hiçbir iyiliği küçük görme!"[39]

Neşesiz, kederli, sıkıntılı bir çehre herkesin içini daraltır. Böyle bir yüz, karşısındakine sıkıntı verir. Gülmeyi unutan, kırıcı sözleriyle insanları kendisinden uzaklaştıranı kimse sevmez.

Sevgili Peygamberimiz, Cenâb-ı Hakk'ın buyurduğu gibi "pek büyük bir ahlâka sahipti."[40]

Tatlı dilli olduğu ve kimseyi kırmadığı için, herkes onun etrafında toplandı.[41]

Resûl-i Ekrem'in hizmetkârı Enes ibni Mâlik'in, onun güzel ahlâkı hakkındaki sözlerini hatırlayalım. Enes radıyallahu anh, Resûlullah Efendimizin insanların en güzel ahlâklısı olduğunu söyler ve şöyle derdi:

"Ben Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile 'öf!' demedi. Yaptığım bir şeyden dolayı: 'Niye böyle yaptın?' demediği gibi, yapmadığım bir şey yüzünden: 'Şöyle yapsan olmaz mıydı?' da demedi."[42]

---

[38] Tirmizî, Birr 36, nr.1956

[39] Ebû Dâvud, Libâs 24, nr. 4084

[40] Kalem 68/4

[41] Âl-i İmrân 3/159

Güzel ahlâk sahibi bir Müslümanın en belirgin özelliği, kaba-saba ve kırıcı insanlara anlayışlı davranmaktır. Bu zarif tutumuyla onlara yanlışlarını hatırlatıp, doğru olanı göstermektir. Peygamber Efendimizin bunu nasıl yaptığını "sabırlı olmak, öfkelenmemek" bahsinde göreceğiz.

Fahr-i Âlem Efendimizin yüce ahlâkına hayranlık duyan bir öğretmen, öfkelendiği zaman onun gibi davranmaya gayret etmelidir. Çünkü öğrencileri de onun bu güzel davranışından mutlaka etkilenecek, kendileri de öfkelendikleri zaman, öğretmenlerini örnek alacaklardır.

Güzel bir davranış, güzel bir huyu uzun uzun anlatmaktan daha etkilidir.

Server-i Enbiyâ Efendimizin buyurduğuna göre yiğitlik, rakibini yenmek değil, öfkelendiği zaman öfkesini yenmektir.

İki Cihan Güneşi Efendimizden şunu öğreniyoruz:

Allah katında güzel ahlâktan daha değerli bir davranış yoktur.

Kıyamet gününde, müminin davranışları değerlendirilecek, o zaman terazide en ağır gelecek şey güzel ahlâk olacaktır.[43]

Güzel ahlâk, gönülleri adeta büyüler.

---

[42] Buhârî, Edeb 39, nr. 6038; Müslim, Fezâil 51, 53, nr. 2309

[43] Tirmizî, Birr 61, nr. 2002, 2003

Ahlâkı güzel olan kimse insanların sevgisini kazanır; toplumda üstün bir yer edinir. Bu üstün yere en layık olanlar ise, peygamber mirasçısı öğretmenlerdir.

Güzel ahlâk sahibi öğretmenler; güler yüzleri, tatlı dilleri, bir işi düşünüp taşındıktan sonra yapmak gibi örnek davranışlarıyla öğrencilerini etkiler; böylece güzel huylu öğretmen sayesinde toplum, üstün ahlâk sahibi insanlar kazanır.

6. Mütevazı Olmak

Tevazu, kendini üstün görmemektir.

Kendini başkalarından üstün görmeyen kimse, Allah'ın kullarına sevgiyle, şefkatle yaklaşır.

İşte bu üstün özelliği sebebiyle Allah Teâlâ tevazu sahibini sever, onu kullarına da sevdirir.

Bazıları, alçak gönüllü olmanın ne büyük bir değer olduğunu bilmez; bu yüzden de tevazu sahibini ilk bakışta önemsemez. Ancak onlar, bu güzel huyun insanları nasıl etkilediğini, gönülleri adeta büyülediğini, herkesin tevazu sahibine sevgi ve saygıyla yaklaştığını görünce, tevazuun değerini fark ederler.

Tevazu kime karşı gösterilmelidir?

Tevazu önce Allah'a, sonra da O'nun kullarına karşı gösterilmelidir. Allah'a karşı mütevazı olan kimse, tıpkı Peygamber Efendimiz gibi, Kâinâtın Rabbi'ne kul olmanın derin hazzını tadar.

Bir zamanlar hemşehrileri Sevgili Efendimize Mekke'yi dar etmişlerdi. Onu anayurdundan çıkarmak, hatta öldürmek istemişlerdi. Nebîler Sultânı Efendimiz ise, yıllar sonra muzaffer bir kumandan olarak Mekke'ye girerken, Cenâb-ı Hakk'a şükrünü ifade etmek için, bineğinin üzerinde secdeye kapanırcasına eğilmişti.[44]

Bir Müslüman, Allah'tan sonra ancak kendisi gibi bir Müslümana tevazu gösterir. Din kardeşine tevazu gösterdiği için de hiçbir zaman eziklik duymaz. Çünkü onun Rabbi kendisinden, "müminlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu" olmasını ister.[45]

Biz de işte bu ilahî tavsiye sebebiyle Müslüman kardeşlerimize şefkatli, merhametli ve anlayışlı davranırız. Maddî ve manevî gücümüzü, yeteneklerimizi, servetimizi ve zekamızı din kardeşimize karşı kullanmayız. Kendi aramızda böylesine tutkun olduğumuz zaman, düşmanlarımızın karşısında daha güçlü oluruz.

Birçok güzel huy gibi, tevazu da en çok öğretmene yakışır. Çünkü bize tevazuyu öğreten Peygamber Efendimiz de bir öğretmendi ve insanları eğitirdi. Bu sebeple öğretmenler ve alimler, hem peygamberlerin mirasçısı hem de temsilcisidir.

Fahr-i Âlem Efendimiz son derece mütevazı olduğu halde, yüce şahsında, Allah vergisi olarak bir vakar ve heybet vardı. Bu sebeple onu ilk defa görenlerin kalbinde bir ürperti hasıl olurdu. Bir defasında onu ilk defa gören biri korkuya kapılıp titremeye başlamıştı. Allah'ın Elçisi onu şöyle sakinleştirmişti:

---

[44] Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 49, nr. 4365

[45] Mâide 5/54

"Rahat ol! Ben kral değilim! Ben, Kureyş'ten kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum."[46]

O zamanlar fakirler ve yoksullar, bulabilirlerse, güneşte kurutulmuş et yerlerdi. Allah'ın Resûlü bu sözüyle, kendisinin korkulacak bir kimse olmadığını anlatmıştı.

Alçak gönüllü bir öğretmen, öğrencileriyle kendisi arasındaki bütün engelleri kaldırır ve onların sevgisini kazanır. Öğrenci, sevdiği öğretmene kolayca yaklaşır, öğrenmek istediği şeyi ona çekinmeden sorar. O da öğretmeni gibi tevazu sahibi olmak ister.

Kibirli bir öğretmen öğrencilerine yaklaşamaz, onlarla kaynaşamaz, öğrencilerinin derdiyle, sıkıntısıyla ilgilenmez. Zaten öğrenciler de ona yaklaşmaya, bir şey sormaya cesaret edemez.

Kısacası iyi bir öğretmen, üstün tevazuuyla hem öğrencilerinin gönüllerine girer hem de onlara gönüllere girmenin yolunu öğretir.

7. Kolaylaştırıcı Olmak

Kolaylık göstermek bir erdemdir.

Kolaylık gösterenlerin ilki yüceler yücesi Rabbimizdir. O, bizim kendisine çok ibadet etmemizi istedi. Her gün elli vakit namaz kılmamızı münasip gördü. Fakat bize olan merhameti sebebiyle, bunu hafifleterek beş vakte indirdi. Zü'l-celâl-i ve'l-ikrâm olan Rabbimizin bu ikrâmını, Sevgili Peygamberimiz Mirâç mucizesinde dile getirmiştir.

---

[46] İbni Mâce, Et'ime 30, nr. 3312; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 50, nr. 4366; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, Riyad 1415-1422/1995-2002, IV, 496, nr. 1876

Allah Teâlâ kullarının birbirine karşı nazik davranmasını ister, onların birbirine kolaylık göstermesinden memnun olur. Bunun için de en büyük mükâfatı, yaratılmışlara kolaylık gösterenlere verir.[47]

Fahr-i Âlem Efendimiz, insanların durumlarını, ruh hallerini her zaman gözetirdi. Onlara nazik, anlayışlı ve yumuşak davranırdı. Nerede kolaylık varsa, orada güzellik olduğunu söylerdi.[48]

Bir öğretmen de bu yolu izlemeli; öğrencilerine nazik, yumuşak, şefkatli ve anlayışlı davranmalıdır. Onlara yapamayacakları ödevler vermemeli, mazeretlerini dikkate almalıdır. Öğrencileri ağır ders yüküyle yormak, onların çalışma hevesini kırar; kendilerini tembelliğe iter; hatta yalan söylemeye bile sevk eder.

Kolaylık gösterme konusunda Peygamber Efendimizden öğreneceğimiz çok şey var. Çünkü o, bir şeyin doğrusunu bilmeyen, görgüden nasibi olmayan insanlarla karşılaşmış ve bize kaba saba insanlara nasıl davranmak gerektiğini öğretmiştir.

Sevgili Peygamberimizin huzurunda meydana gelen garip olaylardan biri şöyledir:

---

[47] Müslim, Birr 77, nr. 2593

[48] Müslim, Birr 78, nr. 2594

Bir adam yeni Müslüman olmuştu. Din hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Bir gün Mescid-i Nebevî'ye geldi. Nebîler Sultanı Efendimizin sohbetini bir süre dinledi. Sonra ayağa kalktı, mescidin bir köşesine gidip küçük abdestini yapmaya başladı. O tarihlerde Mescid-i Nebevî'nin zemini kumdu, yerde hasır bile yoktu. Herkes namazını kum üzerinde kılardı.

Bedevinin, mescitte olmayacak şeyi yaptığını gören sahâbîler, yüksek sesle bağırarak ona engel olmaya çalıştılar. Bunu gören merhamet pınarı Efendimiz ashabına şunları söyledi:

"Adamı kendi haline bırakın, işini bitirsin. Abdest bozduğu yere büyük bir kova su dökün. **Çünkü siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil.**"

Sonra da bedeviyi yanına çağırdı ve ona mescitte abdest bozmanın doğru olmadığını anlattıktan sonra:

"Burada Allah anılır, namaz kılınır ve Kur'an okunur" diye işin doğrusunu öğretti.[49]

Bedevi daha sonraları bu olayı anlatırken Peygamber Efendimiz'e duyduğu minneti şöyle dile getirirdi:

"Ona kurban olayım; bana hakaret etmedi, beni dövmedi ve azarlamadı."[50]

Öğrencilerin içinde de neyi, ne zaman ve nasıl yapmak gerektiğini bilmeyenler bulunabilir. Öğretmen böyle öğrencilere anlayış göstermelidir. O zaman hem onların kalbini kazanır hem de derslerine daha bir istekle çalışmalarına yardım etmiş olur.

---

[49] Buhârî, Vudû' 58, nr.220, Edeb 80, nr. 6128; Müslim, Tahâret, 98-100, nr. 284, 285

[50] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, Riyad 1419/1998 (Beytü'l-efkâri'd-düveliyye neşri), II, 503, nr. 10540

8. Ödüllendirmek

Öğrencinin asıl görevi derslerine çalışmak, kendisinden beklenen güzel davranışları severek ve isteyerek ortaya koymaktır. Şayet öğrenci bu yönde kendisinden beklenen çabayı göstermiyorsa, onu çeşitli ödüllerle gayrete getirmek faydalı olabilir.

Burada önemli olan, öğrenciye verilecek ödülün yerinde, zamanında ve ölçülü bir şekilde verilmesidir. Aksi halde yersiz ve gereksiz ödül onu çalışmaya değil, tembelliğe ve gevşekliğe itebilir.

Ödül maddî de olabilir, manevî de.

Peygamber Efendimiz çocuklara her iki şekilde de ödül vermiştir. Mesela çocuklara yarış yaptırmış, yarışı başlatmadan önce kendilerini sıraya dizmiş ve:

"Kim daha hızlı koşar, benim yanıma daha önce gelirse, ona şunu şunu vereceğim." diye vereceği ödülü belirtmiştir. Çocuklar da var güçleriyle koşup Peygamber aleyhisselâmın yanına gelince ona sarılmışlar, o da onları öpmüş, bağrına basmış ve vadettiği ödülü kendilerine vermiştir.[51]

---

[51] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 214, nr. 1836

Öğretmen de öğrencilerine maddî ve manevî ödüller verebilir. Onlara ruhen gelişmelerini sağlayacak, faydalı kitaplar vermeyi vadedebilir.

Ödüllerin en değerlisi ise manevî olanıdır. Bir başarısı veya güzel bir davranışı dolayısıyla öğrenciyi takdir etmek, yerine göre "âferin" demek, hatta başarısına dua etmek onu ödüllendirmektir.

İnsan takdire âşıktır. Öğretmeni tarafından beğenilen bir öğrenci, daha başarılı olmak için gayret gösterir.

Sevgili Efendimiz çocukları böyle de ödüllendirmiştir. Bir defasında amcasının oğlu Abdullah ibni Abbâs, Nebîler Sultânı Efendimiz'e elini yıkaması için su getirmişti. Resûl-i Ekrem de ona:

"Allahım! Bunun dini iyi anlamasını sağla, ona kitabını öğret!"[52] diye dua etmişti.

Fahr-i Âlem Efendimiz sahâbîsi Übey ibni Kâ'b'ın bilgisini takdir etmiş ve onu son derece mutlu edecek bir şekilde ödüllendirmişti. Bir gün ona:

"Übey! Allah'ın kitabından ezberinde bulunan âyetlerden hangisinin daha büyük olduğunu biliyor musun?" diye sordu. O da bu soruya her sahâbî gibi:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" diye karşılık verdi. Fakat Peygamber Efendimiz ondan mutlaka bir cevap almak istiyordu. Aynı soruyu bir daha sordu. Bu defa Übey radıyallahu anh:

---

[52] Buhârî, İlim 17, nr. 75, Vudû' 10, nr. 143; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 138, nr. 2477

"Allâhü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyûm" âyetidir diye cevap verdi. Efendimiz aleyhisselâm onun bu cevâbını pek beğendi. Mübarek eliyle Übeyy'in göğsüne dokunarak:

"**İlim sana mübarek olsun!**" buyurdu.[53]

Server-i Enbiyâ Efendimiz, çok sevdiği sahâbîsi Muâz ibni Cebel'i de böyle takdir etmişti. Onu Yemen'e vali ve kadı olarak gönderiyordu. Acaba Muâz, önüne gelen davalara nasıl bir çözüm yolu bulacaktı? Bunu anlamak için ona:

"Önüne bir dava geldiğinde ne ile hüküm vereceksin?" diye sordu. Muâz:

"Allah'ın kitâbıyla hüküm vereceğim" dedi. Sorular arka arkaya gelmeye başladı:

"Aradığını orada bulamazsan ne yapacaksın?"
"Resûlullah'ın sünnetiyle hüküm vereceğim."
"Ya orada da bulamazsan?"
"O zaman kendi görüşümle hüküm veririm."
Allah'ın Resûlü, genç sahâbîsinin verdiği cevaplardan dolayı pek memnun oldu ve onun göğsüne vurarak şöyle buyurdu:
"Resûlullah'ın elçisini, Resûlullah'ı memnun edecek şekilde cevap vermeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."[54]

Bu misallerde olduğu gibi, öğretmen öğrencisini yalnızken veya arkadaşlarının yanında ödüllendirebilir. Öğrenciyi arkadaşlarının yanında ödüllendirmek, diğerlerini de gayrete getirebilir.

---

[53] Müslim, Müsâfirîn 258, nr. 810

[54] Ebû Dâvûd, Akdiye 11, nr. 3592; Tirmizî, Ahkâm 3, nr. 1327.

Öğretmen bir sınıfı veya birkaç öğrenciyi ödüllendirmek istediği zaman, onlarla birlikte bir camiyi, tarihî bir mekânı ziyâret edebilir. Öğrencileriyle birlikte bir çay bahçesinde sohbet edebilir. Bunlar öğrenciler için pek değerli ödüllerdir.

9. Fıkra ve Hikâye Anlatıp Şakalaşmak

İnsan, bir şeyi öğrenirken büyük dikkat sarfeder; bu yüzden de zihni yorulur. Bir süre sonra dikkati dağılır. Öğretmen, öğrencilerinin de yorulabileceğini kabul etmeli, onların dikkatini canlı tutmak için, ilgi çekici öğretim metodları kullanmalıdır.

Bu metotlardan biri, dersin uygun yerinde öğrencilere hikâye ve fıkra anlatmak, şaka ve nükte yapmaktır. Bu tür dinlenmeler öğrencilere nefes aldırır, onların yorgunluğunu azaltır, bezginliğini ve bıkkınlığını giderir; öğrencilerin dersi daha bir istekle dinlemelerini sağlar. Öğrencilerin yorulduğu, dalgınlaştığı bir sırada anlatılacak bir hikâye veya fıkra onlara can suyu gibi gelir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, fıkra veya hikâye anlatırken acele etmemektir. Çünkü fıkra anlatmak bir sanattır. Söze nereden başlayacağını, konuyu nasıl geliştireceğini iyi hesap etmektir. En iyisi öğrencilerine anlatacağı fıkra veya hikâyeyi, daha önce kendine anlatmaktır.

Öğrenci, öğretmenin güler yüzüyle sınıfta hoş bir hava meydana getirmek için şaka ve nükte yapmasından son derece memnun olur. Öğretmenin işlemekte olduğu konuyla ilgili bir hatırasını anlatması veya tanınmış şahsiyetlerden birinin başından geçen ilginç bir olayı nakletmesi, öğrencilerin derse yeniden daha dikkatli bir şekilde dönmelerini sağlar.

Şaka yapmanın da, fıkra anlatmanın da elbette bir ölçüsü olmalıdır. Bunun ölçüsü, öğrencileri dersin yorgunluğundan kurtaracak ve onlara biraz nefes aldıracak miktardır. Gereğinden fazla şaka yapmak, ölçüsüz derecede fıkra anlatmak fayda yerine zarar verir. Bu konulardaki aşırılık çocukların çokça gülmesine ve derse olan ilgilerinin dağılmasına yol açar.

Peygamber Efendimiz de ashabıyla sohbet ederken zaman zaman şaka yapardı. Onlara öğreteceği bazı şeyleri bu sırada dile getirirdi. Böylece görüşülen önemli konulardan dolayı meydana gelen ağır havayı dağıtır, ashabının ilgisini canlı tutardı.

Nebiyy-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin şakaları ölçülüydü. Bu şakalar sebebiyle, meclisteki mânevî hava kaybolmaz, gönüller Allah'ın zikrinden uzaklaşmazdı.

Bazı kimseler ise şaka yaparken ölçüyü kaçırırlar; bu yüzden insanlar üzerindeki olumlu etkilerini ve saygınlıklarını yitirirler.

Bazıları da şakalarını orada bulunan biri üzerinde yoğunlaştırırlar. Başkaları kahkaha atarken, onun gücendiğini fark etmezler.

Bazıları şaka yapmayı, fıkra anlatmayı meslek haline getirmişlerdir. Onların meclisinde bulunanlar da kahkaha atmaya bayılır. İnsan hiçbir yerde, hiçbir zaman ölçüyü kaçırmamalıdır. Fıkra anlatırken de, anlatılan fıkraya gülerken de ölçülü olmalıdır.

Peygamber Efendimiz bize az gülmeyi tavsiye buyurmuş, **çok gülmenin kalbi öldüreceğini** haber vermiştir.[55]

Sevgili Efendimiz ashabıyla olduğu gibi, hanımlarıyla da şakalaşır, böylece evde hoş ve olumlu bir havanın meydana gelmesini sağlardı.

Resûl-i Ekrem Efendimizin şakalarına bir iki örnek verelim:

Bir gün bir adam, Fahr-i Âlem Efendimizden binmek için deve istedi. Allah'ın Elçisi onun huzursuz olduğunu gördü ve sıkıntısını hafifletmek için:

"Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim" diye şaka yaptı. Fakat adam latifedeki inceliği anlayamadı:

"Ben binmek için deve istiyorum, deve yavrusunu ne yapayım?" diye söylendi. Fahr-i Kâinât Efendimiz onun bu şakayı anlamasına yardımcı olmak için:

"Canım, her deveyi bir dişi deve doğurmaz mı?" buyurdu.[56] Böylece o adama hem bir deve hem de bir nükte dersi verdi. Bir deve genç de olsa, onun bir dişi devenin yavrusu olduğunu hatırlattı. Ayrıca kendisine söylenen sözü hemen reddetmek yerine, o söz üzerinde düşünmek gerektiğini de öğretti.

---

[55] Tirmizî, Zühd 2, nr. 2305; İbni Mâce, Zühd 19, 24, nr. 4193, 4217

[56] Ebû Dâvûd, Edeb 84, nr. 4998; Tirmizî, Birr 57, nr. 1991

Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemin son derece hoş ve gönül okşayan latifeleri vardır. Bunlardan biri şöyledir:

Zâhir ibni Harâm çölde yaşayan bir köylüydü. Medine'ye geldikçe Resûl-i Ekrem Efendimizi hem ziyaret eder hem de bahçesinde yetiştirdiği bazı ürünleri ona hediye ederdi. Hediyeye bir hediye ile karşılık vermek Sultân-ı Enbiyâ Efendimizin âdetiydi. Zâhir köyüne dönerken, Fahr-i Âlem Efendimiz de onun işine yarayacak bazı şeyleri kendisine hediye ederdi.

Bir gün Zâhir köyden getirdiği ürünleri Medine çarşısında satıyordu. Server-i Enbiyâ Efendimiz onu arkasından kucakladı ve:

"Bu köleyi kim satın almak ister?" diye şaka yaptı. Zâhir ibni Haram çehre züğürdüydü, yüz güzelliğine sahip değildi; ama nüktedandı. İki Cihan Güneşi Efendimize halini zarif bir şekilde hatırlattı:

"Yâ Resûlallah! Kimse bana para vermez; bu satıştan sen zararlı çıkarsın!" dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz onun gönlüne su serpti:

"Zahir! İnsanlar senin kıymetini bilmeseler bile, sen Allah katında asla değersiz değilsin" buyurdu.[57]

---

[57] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 161, nr. 12676; Ebû Ya'lâ el-Mevsılî, *Müsned* (nşr. Hüseyin Selîm Esed), I-XIII, Dımaşk-Beyrut 1407/1987, VI, 173-174, nr. 3456

Yeniden konumuza dönecek olursak, öğretmen, dersin ciddi ve yorucu havasını dağıtmak ve öğrencilerin zihnini canlı tutmak için zaman zaman şakalar yapmalı, fıkralar anlatmalıdır. Yapılan zarif şakalar ve anlatılan latif fıkralar yorulan ve durgunlaşan zihinleri yeniden canlandırır.

10. Varsa Hatasını Kabul Etmek

Hatasız kul olmaz. Herkes yanılır ve hata eder. Önemli olan, hatasını kabul etmektir. En çok yanılanlar, yanıldığını kabul etmeyenlerdir.

Her hâli bizim için örnek olan Peygamber Efendimiz, bu bakımdan da eşsiz bir insandı. Şahsî görüşünde yanıldığını hemen kabul ederdi. Allah Teâlâ'nın devamlı kontrolü altında bulunduğu için, onun din konusunda hata etmesi elbette mümkün değildi. Hurmaları aşılama olayı, onun yanıldığını kabul etme konusunda verilebilecek örneklerden sadece biridir. Olay şöyle meydana gelmişti:

Fahr-i Âlem Efendimiz Medine'ye hicret ettiği zaman, halkın hurma ağaçlarını aşıladığını gördü; çok eskiden beri böyle yaptıklarını öğrendi. Mekke'de hurma yetiştirilmediği için, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin hurmaları aşılama konusunda bilgisi yoktu. Bu sebeple de hurma ağaçlarını aşılamanın bir fayda vermeyeceğini söyledi.

Bunu duyan Medineli Müslümanlar, aşı yapmaktan vazgeçtiler. Fakat aşı yapılmadığı için ertesi yıl hurma ağaçlarının verimi düştü. Bunu öğrenen İki Cihan Güneşi Efendimiz, kendisinin bir tahminde bulunduğunu, ama yanıldığını söyledi; bundan sonra aşı yapmaya devam etmelerini belirtti. Sonra da kendisinin dünya işlerinde yanılabileceğini, ama din konusunda verdiği bilgilerde kesinlikle yanılmayacağını ifade buyurdu.[58]

Peygamber aleyhisselâmın yanılabileceğini gösteren misallerden biri de şudur:

Bir gün Nebîler Sultânı Efendimiz ikindi namazını kıldırmaya başladı, ama iki rekat sonra selâm verdi. Cemâatten biri ona, namaz mı kısaltıldı, yoksa yanlışlıkla mı iki rekat kıldırdınız diye sordu. Başkaları da onu destekleyince, Allah'ın Elçisi ayağa kalktı, iki rekat daha kıldırdı, sonra da sehiv secdesi yaparak namazı tamamladı.[59]

Namaz gibi önemli bir konuda, acaba Peygamber aleyhisselâm niçin yanılmıştı? Âlimlerimizin açıklamasına göre, Efendimiz'i Allah Teâlâ yanıltmıştı. Çünkü O, kullarına, namazda yanıldıkları zaman, bu kusurlarını telafi etmek için sehiv secdesi yapmaları gerektiğini öğretmek istemişti. Bunu da, namazda Resûl-i Ekrem'ini yanıltarak göstermişti.

Zaten Fahr-i Cihân Efendimiz, kendisinin bir beşer olduğunu, bu yüzden yanılabileceğini söylerdi.

İnsan yanıldığı zaman bunu kabul etmelidir. Çünkü yanıldığını kabul etmek bir erdemdir. Bu konuda bir de Hz. Ömer'den misal verelim:

---

[58] Müslim, Fezâil 139-141, nr. 2361-2363

[59] Müslim, Mesâcid 99, nr. 573; Mâlik, *Muvatta*,' Salât 59

Hz. Ömer'in halife olduğu yıllardı. İslâmiyet'in ilk yıllarında çekilen yoksulluk günleri artık bitmiş, Müslümanların hayat seviyesi oldukça yükselmişti. Bu sebeple insanlar, evlenirken hanımlara daha fazla mehir vermeye başlamışlardı. Âdil halife bu konuda bir ölçü koymak istedi ve mescitte bir konuşma yaptı. Müslümanlara, mehir verirken, Peygamber Efendimizin zamanında olduğu gibi 400 dirhemi aşmamalarını söyledi.

Bu konuşmayı dinleyen kadınlardan biri ona itiraz etti ve:

"Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de: 'Boşadığınız eşinize, yükler dolusu mehir vermiş bile olsanız, ondan hiçbir şeyi geri almayın!'[60] buyurmuşken, ey Ömer! Sen bu konuda nasıl sınırlama getirirsin?" diye sordu. Bunun üzerine Hz. Ömer radıyallahu anh teklifinden vazgeçti ve:

"Allahım beni affet! Herkes dini Ömer'den daha iyi biliyor" diyerek yanıldığını kabul etti.[61]

Hz. Ali'nin halife olduğu günlerde de böyle bir olay meydana geldi. Bir şahıs Hz. Ali'ye soru sordu; fakat ondan aldığı cevaba itiraz ederek: "Bu işin doğrusu şöyle olmalıdır" diyerek görüşünü belirtti. Hz. Ali ona hak verdi:

"Sen doğru söyledin, ben yanıldım" dedi. Ardından da şu âyet-i kerîmeyi okudu:

---

[60] Nisâ 4/20

[61] İbni Kesîr, *Müsnedü Emîri'l-mü'minîn Ebî Hafs Ömer ibni'l-Hattâb* (nşr. Abdülmu'tî Kal'cî), Mansûre 1411/1991, II, 573; Heysemî, *el-Maksadü'l-'alî fî zevâidi Ebî Ya'lâ el-Mevsılî* (nşr. Seyyid Kisrevî Hasan), Beyrut, ts. (Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye) II, 335-336, nr. 757

"Her bilenin üstünde bir başka bilen vardır."[62]

İşte bizim büyüklerimiz böyle alçak gönüllü insanlardı. Onlar, hatasını kabul etmenin insanı küçültmeyeceğini, tam aksine değerini yükselteceğini bilirlerdi.

Öğretmen için de durum böyledir. Bir öğrencisi haklı bir itirazda bulunduğu zaman, onun haklı olduğunu kabul etmelidir. İnsanın hatasını kabul etmesi, onun kendine olan güvenini ve erdemli bir şahsiyet olduğunu gösterir.

11. Sabırlı Olmak

Sınıftaki çocukların yüzleri nasıl farklı ise, huyları, karakterleri ve düşünceleri de farklıdır. İşte bu farklılıklar, çeşitli tepki ve davranış biçimleri halinde kendini gösterir. Birbirine benzemeyen ve durmadan tekrarlanan bu tepkiler ve davranış biçimleri zaman zaman öğretmenin canını acıtır.

Öğretmen ne kadar istemese de, bütün bu yorucu ve yıpratıcı hücumlara tahammül etmek zorundadır. Futbol diliyle söyleyecek olursak: kendisine çekilen sert şutları, uygun taktiklerle göğsünde yumuşatmak durumundadır. Dayanılması hiç de kolay olmayan bu sert hücumları, sabır ve tahammül temrinleriyle etkisiz hâle getirmelidir.

Konuyu biraz açalım:

Öğretmen bir ders boyunca öğrencilerine bir şeyler öğretmek için çırpınıp durmuştur. Dersin sonunda bir öğrencisi: "Ben bu dersten bir şey anlamadım" deyivermiştir.

---

[62] Yûsus 12/76. İbni Abdilber, *Câmiu beyâni'l-ilm ve fadlihî* (Ebü'l-Eşbâl), I, 531, nr. 865

Veya öğretmen dersini dikkatle ve özenle anlatmıştır. Daha sonra öğrencilerinden dersi izleyip anladıklarını gösteren ciddi sorular beklemeye başlamıştır. Ancak bir öğrenci parmak kaldırıp dersle ilgisi olmayan bir soru sormuştur.

Yahut öğretmen dersin en can alıcı yerinde, bir öğrencisinin uyukladığını görmüştür.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, öğrencilerin tabiatları ve kavrayış biçimleri birbirinden farklı olduğu için, böyle durumlarla karşılaşmak her zaman mümkündür.

Beklemediği bir tavırla karşılaşan öğretmenin öfkesine hâkim olması elbette kolay değildir. Ama öfkesine yenik düştüğü, sabrını ve tahammülünü kaybettiği zaman da öğrencileri karşısında zor durumda kalacaktır.

Böyle hallerde ne yapmalıdır?

Elhamdülillah biz, müşkil bir durumla karşılaştığımızda Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemi hatırlarız ve:

"O benim yerimde olsa ne yapardı?" diye düşünürüz.

Sabır kahramanı Fahr-i Âlem Efendimiz, bir gün meclisinde bulunanlara, öfkesine sahip olmanın önemini anlatıyordu. Ashâb-ı kirâma:

"Sizce babayiğit kimdir?" diye" sordu. Onlar da:

"Kendisini hiçbir pehlivanın yenemediği adamdır" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Nebîler Sultanı şöyle buyurdu:

"Hayır, gerçek babayiğit, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olandır."[63]

Peygamber Efendimiz işte o babayiğitlerden biriydi. Böyle zor durumlarda çelik bir iradeye sahipti.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin ashabı, onun talebeleriydi. Bu talebeler arasında, idare edilmesi zor olanlar da vardı. Allah'ın Elçisi, bilhassa çöl bedevilerinden, "tahammül mülkünü yıkan" kabalıklar, sabır taşını çatlatan haller görmüştü. Fakat o böyle olumsuz tavırlara her defasında sabırla karşılık vermişti. İşte size bir misal:

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabıyla yaptığı sohbeti bitirmiş, ayağa kalkmış ve evine doğru yürümeye başlamıştı. O sırada bir bedevi yanına geldi ve Fahr-i Kâinât'ın üzerindeki hırkayı hoyratça çekti. O gün Peygamber-i Zîşân Efendimizin üzerinde kenarları sert ve kalın bir hırka vardı. Bedevi hırkayı hızlıca çekince, hırkanın sert yakası Resûl-i Ekrem'in mübarek boynunu acıttı. Bedevi hiçbir şey olmamış gibi:

"Muhammed!" dedi. "İki deveyle geldim. Elinde bulunan Allah'a ait maldan develerime yiyecek yükle! Unutma ki sen bana ne kendi malından, ne de babanın malından veriyorsun!" Allah'ın Elçisi ona:

---

[63] Buhârî, Edeb 102, nr. 6114; Müslim, Birr 106-08, nr. 2608-2609; Ebû Dâvûd, Edeb 3, nr. 4779

"Elbette kendi malımdan vermiyorum. Estağfirullah!" buyurdu. Sonra da ona bir ahlâk dersi vermek istedi:

"Bak! Sen benim canımı yaktın, bu yüzden sana kısas uygulanması gerekir. Bana yaptığını, ben de sana yapmalıyım. Kısas yapmadıkça sana bir şey vermem" buyurdu. Bedevi bu teklifi şiddetle reddetti:

"Hayır, olmaz, kısas yaptırmam" dedi.

Peygamber aleyhisselâm kısas yapılması gerektiğini üç defa tekrarladı. Ama bedevi, her defasında böyle bir şeyi kabul etmeyeceğini söyledi. Onun bu itirazını duyan sahâbîler adamın üzerine yürümeye kalktılar. Merhamet Pınarı Efendimiz:

"Kimse yerinden kımıldamasın!" diyerek ashabına engel oldu. Sonra da sahâbîlerden bir sahâbîsine, adamın develerinden birine arpa, diğerine hurma yüklemesini emretti. Ardından da ashabına, bedeviye bir şey yapmadan oradan dağılmalarını emretti.[64]

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem, bize öfkelendiğimiz zaman kendimize hâkim olmayı tavsiye buyurmuştur. Öfkesini yenenlerin kazanacağı mükâfatı da şöyle dile getirmiştir:

"Bir kimse, öfkelendiği kimseye her istediğini yapabilecek durumdayken, öfkesine hâkim olursa, Allah onu, kıyamet günü her-

---

[64] Ebû Dâvûd, Edeb 1, nr. 4775; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (nşr. Hasan Abdülmün'im Şelebî), I-X, Beyrut 1421/2001, VI, 346, nr. 6952

kesin gözü önünde çağırır ve ona dilediği bir nimeti lütfeder."[65]

Kötülüğe iyilikle karşılık vermek işte budur. Cahiller kaba saba davranır; ama olgun insan öfkesine hâkim olur, kendisine yapılan kaba davranışlara tahammül eder.

Öfke her bakımdan kötüdür. Öfkelenen kimse kalp kırar, gönül yıkar, ama bunun farkında olmaz. Çünkü o kendini kaybetmiştir.

Öfkelendiği zaman insanın yüzüne bir ayna tutulsa veya o sırada yüzü kamerayla kaydedilse acaba ortaya nasıl bir görüntü çıkar? Öfkelenen kimse renginin, yüz hatlarının ve gözlerinin tamamen değiştiğini görür. Aynadaki veya kameradaki o çirkin suratın kendine ait olmadığını düşünür.

Öfkelenip de ortalığı birbirine katan kimseye ağzından çıkan sözleri dinletme imkânı olsa! Şüphesiz o kimse söylediği çirkin sözlerden ve kırıcı ifadelerden dolayı pişman olacak ve yaptığından utanacaktır.

Kısacası öfke insanı başkalaştırır. "Öfke ile kalkan ziyân ile oturur" sözü boşuna söylenmemiştir.

Yüce Rabbimiz bizden öfkemizi yenmemizi, insanların kusurlarını affetmemizi istemiştir.[66]

Sevgili Peygamberimiz, öfkeden kurtulmanın çarelerini de göstermiştir. Buna göre öfkelenen kimse:

---

[65] Ebû Dâvûd, Edeb 3, nr. 4777 ; Tirmizî, Birr 74, nr. 2021; Kıyâmet 48. Ayrıca bk. İbni Mâce, Zühd 18, nr. 4186

[66] Âl-i İmrân 3/134

* **"Eûzü billâhi mine'ş-şeytânirracîm"** (Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytandan Allaha sığınırım)" demelidir.[67] Çünkü öfke şeytandandır. Şeytanın etkisinden kurtulmanın yolu ise Allah'a sığınmaktır.

* Susmalı ve öfkesini yutmaya çalışmalıdır.[68]

* Ayakta ise oturmalı, oturuyorsa yaslanmalı veya yere uzanmalıdır.[69]

* Bütün bunları yaptıktan sonra öfkesi geçmemişse, kalkıp soğuk su ile abdest almalıdır. Çünkü öfke bir ateştır; ateşi de ancak su söndürür.[70]

Kısaca söylemek gerekirse, öğrencinin uygun olmayan davranışlarına sabır ve tahammül göstermek, öğretmenin başarısını büyük ölçüde etkiler.

Hoş görülmeyen davranışlar karşısında gösterilecek ani öfke, öğrenci-öğretmen arasındaki dengeyi bozar.

Öğretmenin sabırlı ve anlayışlı tutumu, öfkesinin yatışmasını ve sinirlerine hâkim olmasını sağlar. Bu durum onu öğrencileri karşısında daha güçlü kılar.

Öfkelendiği zaman öğrencisine vurmaya kalkmak, bir öğretmen için zayıflıktır, acizliktir. Öte yandan öğrenciler, arkadaşlarına atılan bir tokatın ağırlığını kendi yüzlerinde hisseder ve bu olaya son derece üzülürler.

---

[67] Buhârî, Bed'ü'l-halk 11, nr. 3282; Müslim, Birr 109, 110, nr. 2610

[68] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, I, 239, 283, 365, nr. 2136, 2556, 3448

[69] Ebû Dâvûd, Edeb 3, nr. 4782

[70] Ebû Dâvûd, Edeb 3, nr. 4784

Herkes gibi öğretmenin de öfkesinin yükseldiği, sabrının azaldığı zamanlar olur. Öyle durumlarda, Rabbimiz'in ve Peygamberimiz'in sabretme ve öfkeye hâkim olma yönündeki buyruklarından güç ve destek almaya çalışmalıdır.

12. Kötü Söz Söylememek

Öğretmen; sevilen, sözü dinlenen, ardınca gidilen güzel insandır. Davranışları örnek alınan üstün bir şahsiyettir. Çünkü o kalp kırmaz, çirkin söz söylemez, kimseye hakaret etmez, kimseyle alay etmez.

Öğrencilerine ve onların duygularına değer verir. "Çocuklarım" dediği öğrencilerini hiçbir şekilde incitmez. Terbiye sınırlarını aşmadıkları sürece şahsiyetlerini ve onurlarını gözetir. Kesinlikle onlara "aptal, geri zekâlı, kafasız" gibi sevimsiz sözler söylemez.

Çünkü sevdiği öğretmenden aşağılayıcı sözler duyan öğrenci, ona gerçekten kırılır. Daha da kötüsü kendisinin aptal, geri zekâlı ve kafasız olduğunu düşünmeye başlar.

Öğrenci, güzel ahlâkı ve değerli meziyetleri sebebiyle öğretmenine hayran olur. Onun yaptığı her şeyi iyi, doğru ve güzel bulur. İşte bu sebeple öğretmen yanlış yapmamalıdır. Öğretmenini kendisine örnek alan öğrenci, onun hatalı bir davranışını veya sözünü bile normal görmeye başlar.

Öğretmen bu gerçeği dikkate almalı, öğrencilerinin yanında genel ahlâka uymayan sözler sarf etmemelidir. Çünkü öğretmenin yanlışı, öğrencilerin dilini, huyunu ve davranışını olumsuz manada etkiler.

Konuya bir de yüce Rabbimiz'in ve Sevgili Peygamberimiz'in nasıl baktığını görelim. Kâinâtın Rabbi Kur'ân-ı Kerîm'de, Fahr-i Kâinât Efendimiz ise hadîs-i şerîflerinde, bir kimseyi küçümsemeyi, hafife almayı, aşağılamayı, değersiz görmeyi ve onunla alay etmeyi şiddetle yasaklamışlardır. Çünkü bu tür davranışlar, kendini aşırı derecede önemseyen kibirli insanların tutumudur.

Allah Teâlâ bize şunu hatırlatır:

Kendileriyle alay edilen kimse, alay edenden daha hayırlı olabilir.[71]

Peygamber Efendimiz de bize şunu haber verir:

Müslüman kardeşini hor ve hakir görmek, bir kimseye kötülük olarak yeter de artar.[72]

Bunu bir misalle açıklayalım:

Sahâbîlerden biri içkiye düşkündü. İçki yasaklandıktan sonra bile bu kötü âdeti bırakamadı. Bu yüzden onu, cezalandırması için zaman zaman Fahr-i Âlem Efendimiz'in huzuruna getirirlerdi. Böyle bir günde, o mecliste bulunan bir

---

[71] Hucurât 49/11.

[72] Müslim, Birr 32, nr. 2564.

Müslüman, kendisine ceza verilmesini bekleyen sahâbîye:

"Allah seni kahretsin!" diye beddua etti. Bunu duyan merhamet pınarı Efendimiz, beddua eden sahâbîyi şöyle uyardı:

"Hayır, öyle demeyin. Kardeşiniz hakkında beddua edip de, onun aleyhinde şeytana yardımcı olmayın!"[73]

Zaten Sevgili Peygamberimiz kimseye ağır bir söz söylemezdi. Birine darıldığı zaman, ona: "Alnı toprak olasıca!"[74] diye söylenirdi. Ve şöyle buyururdu:

İyi bir Müslüman kimseyi yermez, kimseye lânet etmez, kötü söz söylemez.[75]

İslâmiyet'in ilk yıllarıydı. Din düşmanları hem Peygamber Efendimiz'e hem de Müslümanlara aşırı derecede eziyet ediyorlardı. Bu işkencelere dayanamayan bazı sahâbîler Nebîler Sultânı Efendimizin huzûruna geldiler ve ondan kâfirlere lânet etmesini istediler. Fakat Allah'ın Resûlü onların bu isteğini doğru bulmadı ve kendilerine şunu söyledi:

"Ben insanlara lânet etmek için değil, merhamet etmek için gönderildim."[76]

Biz de yüce Rabbimiz'in emrine uymalı, Fahr-i Âlem Efendimizi kendimize örnek almalıyız. Onun yaptığı gibi hem kendimize hem de dilimize hâkim olmaya çalışmalıyız.

---

[73] Buhârî, Hudûd 4, 5, nr. 6777, 6781

[74] Buhârî, Edeb 38, 43, nr. 6031, 6044

[75] Tirmizî, Birr 48, nr. 1977

[76] Müslim, Birr 87, nr. 2599

Öğretmen, kötü bir şahıstan söz ederken bile ona hakaret etmemelidir. Böyle bir kimseye duyduğu öfkeyi, mümkün olduğunca kinayeli sözlerle anlatmalıdır.

13. Öğrenciye Değer Verdiğini Hissettirmek

Öğretmenin de zor durumda kaldığı zamanlar olur: Çözümü zor bir meseleyle karşılaşabilir ve işin içinden nasıl çıkacağını bilemez. Mesela bir öğrencisi, cevabını bilemediği bir soru sorabilir.

Böyle durumlarda öğretmen ne yapmalı, cevabını bilemediği soruyu nasıl halletmelidir?

Kendisine bilmediği bir soru sorulduğu zaman: "Ben bu sorunun cevabını bilmiyorum" diyebilir. Bu bir çözüm yoludur. Fakat o zaman da öğrencisine yardım etmemiş, onu müşkiliyle başbaşa bırakmış olur.

Çözüm yolu zannedilen en kötü durum şudur:

Öğretmen "Şimdi bu soruya bilmiyorum dersem, öğrencim beni bilgisizlikle suçlayacak" diye düşünür ve rastgele bir cevap verir. Bu durumda hem öğrencisine yardım etmemiş hem de yanlış cevap vermek suretiyle manevî bir sorumluluk yüklenmiştir.

Doğru olan ise; ya kitap karıştırarak meseleyi çözmek veya o soruyu kendisinden daha tecrübeli bir arkadaşına sormaktır. Zaten yüce Rabbimiz de: **"Bilmiyorsanız bilenlere sorun!"**[77] buyurmaktadır.

Bilmiyorsak bilene soracağız, danışacağız, istişare edeceğiz. Atalarımızın dediği gibi "meşveret" edeceğiz. Çünkü tecrübeli öğretmen arkadaşlarımız, bizim o sırada yaşadığımız sıkıntıyı daha önce yaşamış olabilirler; bu sebeple de ufkumuzu açacak tavsiyelerde bulunabilirler.

Bu konu çok önemlidir. Bunu nereden biliyoruz? Yüce Mevlâmız'ın Peygamber Efendimiz'e bu mesele hakkında verdiği emirlerden biliyoruz. O, Resûl-i Ekrem'ine:

Müslümanların aralarındaki işlerini danışarak yaptıklarını hatırlatmıştır.[78]

Karara bağlanacak işlerde ashabına danışmasını emretmiştir.[79]

İşte bunun içindir ki, istişare Allah'ın emri, Peygamber'in sünnetidir.

Atalarımız "Bin bilsen de, bir bilene danış!" demişlerdir. Büyüklerimizin kulağa küpe diye takılacak sözlerinden biri de şudur:

"Danışan dağı aşmış, danışmayan düz ovada yolu şaşmış."

Önemi sebebiyle şunu bir daha söyleyelim: Öğretmeni başarıya ve doğru sonuca götüren yollardan biri, içinden çıkamadığı bir meseleyi, kendinden daha iyi bilen bir arkadaşına veya aklına ve bilgisine güvendiği birine sormasıdır.

---

[77] Enbiyâ 21/7.

[78] Şûrâ 42/38.

[79] Âl-i İmrân 3/159.

Müslümana, özellikle de öğretmene yakışmayan kötü huylardan biri kibirdir. Bilmediğimi kimse bilmesin diye düşünmektir. Bu son derece yersiz bir düşüncedir; kendini gelişmeye kapatmaktır.

En güzel huylardan biri ise tevazudur. Olduğu gibi görünmektir.

Sevgili Peygamberimiz, derin bir ilme sahipti. Zorda kaldığı zaman Allah Teâlâ'dan destek görüyordu. Buna rağmen, içinden çıkamadığı konularda ashabından yardım isterdi. İçinden çıkamadığı meselelerde onlara danışır ve tavsiyeleri doğrultusunda hareket ederdi.

Birine bir şey sormak benim değerimi küçültür, itibarımı sarsar diye büyüklenmek, hem değerini küçültmektir hem de kendini bilgisizliğe mahkûm etmektir.

Kitabımızın ileriki sayfalarında gelecek olan, "Bilmediğine Bilmiyorum Demeli" başlıklı yazı bu konuyla yakından ilgilidir.

İKİNCİ BÖLÜM

BAŞARILI BİR ÖĞRETMEN OLMANIN YÖNTEMLERİ

İlk Ders Heyecanı ve Konuşma Tarzı

Öğretmenliğe hazırlanan gençler, mutlaka ilk ders heyecanını hissederler. Yüksek tahsilin son sınıfında bir arkadaşımın bu heyecanı aylar öncesinden nasıl yaşadığını hep hatırlarım.

Bir arkadaşım da, sevdiği bir hocasının ilk derste nasıl heyecanlandığını anlatmıştı. Yıllar sonra öğrencilerin kendisinden çok çekindiği bir öğretmen olan bu zat, sınıfa girince, muhtemelen heyecanını bastırmak için öğretmen masasına oturmuş, fakat bir ders boyunca dizlerinin titremesine engel olamamış.

Her zaman, özellikle de ilk derste güzel ve sade bir kıyafetle sınıfa girmeli, mütebessim bir yüzle öğrencileri selâmlamalı ve her biriyle göz teması sağlamalıdır. Böylece öğrencilerine değer verdiğini onlara hissettirmelidir.

Otoritemi kabul ettireceğim diye öğrencilere kesinlikle surat asmamalıdır. Halk deyiminde anlatılmaya çalışıldığı gibi, kedinin bacağını ilk günden ayırmaya kalkmamalıdır.

Bazı öğretmenler ilk dersi bir şekilde doldurmak için pek de uygun olmayan yöntemler kullanırlar. Mesela her öğrenciden adını, soyadını ve nereli olduğunu söyleyerek kendini tanıtmasını isterler. Belki de ilk ders heyecanıyla o sırada söylenen isimlerden hiçbiri hatırda kalmayacaktır. Şu halde bu yöntem, zamanı doldurmak isterken, boşuna zaman harcamaktan başka bir şey değildir. Öğretmen zamanı bir şekilde doldurayım derken, öğrencilerin sıkılmasına meydan verecektir.

Bu sırada bazı öğretmenler çocuklara babalarının mesleğini sorarlar. Bu da doğru değildir. Çünkü babası, toplumun makbul saymadığı bir iş yapan öğrenciler, arkadaşlarının gözünde itibar kaybedeceklerini düşünür ve bu sorudan son derece rahatsız olurlar; daha da kötüsü, kendilerine böyle gereksiz bir soru soran öğretmenden incinebilirler.

Öğretmen öğrencileri tanımak istediği gibi, onlar da öğretmenlerini tanımak isterler. Bu sebeple öğretmen kendisi hakkında kısa ve öz bilgi vermelidir. Öğrencileri ilgilendirmeyen özel ve ailevî konulardan bahsetmemelidir.

Öğretmen hiçbir zaman kendisini övmemelidir. Öğrencilerin kendisine daha fazla sevgi ve saygı duyacağı düşüncesiyle bazı meziyet ve maharetlerinden bahsetmemelidir. Çünkü öğrenciler bunu bir zaaf olarak değerlendirebilir.

Zamanını boşa geçirmeyen bir öğretmen olduğunu göstermek için hemen ders anlatmaya başlamamalıdır. Bunun yerine ilk dersi sohbet etmeye ayırmalıdır. Bu sırada zamanın öneminden, vaktini boşa harcamamak gerektiğinden, öğrencilerden beklenilen davranışlardan, dersinin onlara hayatlarında ne gibi faydalar sağlayacağından söz edebilir.

Öğrenciler sormadığı takdirde ilk derste sınavdan, ödevden söz etmemeli ve kesinlikle daha ilk derste ödev vermemelidir.

1. Güzel ve Düzgün Konuşmak

Öğrenci öğretmenini can kulağıyla dinler. Bu ilginin canlı tutulması gerekir. Öğretmenin anlattığı konudan bir şekilde kopan, kendini derse veremeyen veya derse ilgi duymayan öğrencinin o sınıfta bulunmasının bir faydası yoktur.

Öğrencinin ilgisini çekebilmek için, öğretmenin bazı donanımlara sahip olması gerekir. Her şeyden önce bir öğretmen güzel konuşmalı, Türkçeyi düzgün telaffuz etmeli, kuracağı anlamlı cümlelerle öğrencilerin gönlüne hitap etmelidir.

Öğretmen kesinlikle edep ve haya duygusunu incitecek ifadeleri kullanmamalı, sevimsiz sözleri sarf etmemelidir. Gerektiğinde maksadını kinayeli sözlerle, mecazî ifadelerle anlatmalıdır. Bunun içindir ki Peygamber Efendimiz;

İyi mü'min, kötü sözü ağzına almaz, çirkin davranış sergilemez buyurmuştur.[80]

Öğretmen, öğrencilerin takip edemeyeceği şekilde hızlı konuşmamalıdır; bunun öğrencilere faydası yoktur. Çok hızlı konuşan öğretmen, boşuna nefes tüketmiş ve kendini yormuş olur.

Sesini, sınıfın dışında duyulacak şekilde yükseltmemelidir. Sesini öyle ayarlamalıdır ki, arka sıralarda oturan öğrenciler onu rahatlıkla duyabilmelidir.

Önemli sözleri tekrar etmelidir. Tekrarda fayda vardır. Fakat bir fikri, bir cümleyi gereğinden fazla tekrar etmenin dinleyenleri usandıracağı da unutulmamalıdır.

---

[80] Tirmizî, Birr 48, nr. 1977

Tekrar konusu önemi sebebiyle, "Dersi Tekrarlamak" başlığı altında ayrıca ele alınacaktır.

2. Ses Hâkimiyetini Sağlamak

Öğretmen ne kadar istemese de, bir ders boyunca öğrencilerin dikkati bir şekilde dağılabilir. O zaman değişik yöntemlerle onları yeniden derse döndürmek gerekir.

En yaygın yöntemlerden biri, çocukları "Susun, beni dinleyin!" diye uyarmak ve böylece onların kendilerini toparlamasını sağlamaktır.

Peygamber Efendimiz de gerektiğinde böyle yapardı. Veda haccındaydı. On binlerce Müslüman bir araya gelmişti. Her biri ibadetlerini yerli yerince yapmaya gayret ediyordu. Bu sırada Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onlara bir şeyler söylemek istedi. Cerîr ibni Abdullah radıyallahu anha insanları susturma görevini verdi. O da onları sükûta davet edince, Allah'ın Resûlü veda haccındaki konuşmalarından birini yaptı.

Bir başka misal de şudur:

Fahr-i Âlem Efendimiz vefat etmeden birkaç gün önceydi. Sahâbîler onun çok hasta olduğunu öğrenmişlerdi. Sokaklarda toplanıp ağlıyorlardı. Bunu haber alan Merhamet Pınarı Efendimiz, çok rahatsız olmasına rağmen Mescid-i Nebevî'ye gitti, minbere çıktı ve toplanan sahâbîlerini "Şöyle yakına gelin!" diye yanına çağırdı; daha sonra da onlara nasihatte bulundu.[81]

* Öğretmen anlatmakta olduğu konuyu, teneffüsten önce bitirmek ister. Bunun için de süratli bir şekilde konuşmaya çalışır. Bir önceki konuda da söylediğimiz gibi, hızlı konuşmayı öğrenciler takip edemez; bu yüzden dikkatleri dağılabilir ve dersle ilgileri kopabilir.

Her şeye rağmen konuşmanın ölçüsünü kaçırmamalıdır. Olması gerekenden hızlı konuşmak gibi, çok yavaş konuşmak da dinleyenleri yorabilir, hatta usandırıp uyutabilir.

Bir de dersi hep aynı ses tonuyla anlatmamalıdır.

Peygamber Efendimizin her hali gibi konuşması da pek güzeldi. Sözünü çabuk çabuk söylemez, ağır ağır, açık seçik konuşurdu. Yanında oturan biri onun sözlerini ezberlemek istese ezberleyebilir, hatta ağzından çıkan kelimeleri saymaya kalksa sayabilirdi.[82]

* Bazıları "Ne güzel konuşuyor" desinler diye, tabiî konuşmasını bırakıp lügat paralamaya kalkar. Bu onları gülünç duruma düşürür. Bundan herkes gibi öğrenciler de rahatsız olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz bizi bundan sakındırmış ve şöyle buyurmuştur:

---

[81] Buhârî, Cum'a 29, nr. 927

[82] Buhârî, Menâkıb 23, nr. 3567, 3568; Tirmizî, Menâkıb 9, nr. 3639, 3640

“Ey insanlar! Siz tabiî şekilde konuşun! Çünkü güzel söz söylemek için kendini zorlamak şeytandandır.”[83]

Peygamber Efendimizin bu konudaki şu uyarısına da kulak vermeliyiz:

“Güzel sohbet ediyor desinler diye uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik taslamak için lügat paralayanlar en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir.”[84]

* Anlatılan önemli bir konuya öğrencilerin dikkatini çekmek için yer yer sesi yükseltmek gerekebilir. Peygamber Efendimiz de böyle yapardı. Mesela kıyametten bahsederken heyecanlanırdı; o zaman insanları etkili bir şekilde uyarmak için sesini yükseltirdi.[85]

Anlatılan konunun önemine dikkat çekmek için veya o sırada kendi aralarında konuşan birkaç öğrenciyi, dersi kesmeden uyarmak için ses tonunu değiştirmek gerekebilir.

Bir gün Sevgili Efendimiz sahâbîleriyle bir yere gidiyordu. Namaz kılmak için konakladılar. O sırada bir şey Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin dikkatini çekti. Bazıları çabucak abdest alayım derken topuklarını kuru bırakıyorlardı. Allah’ın Elçisi abdest alanları yüksek sesle iki, üç defa: "Cehennemde yanacak ökçelere yazık!"[86] diye uyardı.

---

[83] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, II, 94, nr. 5687

[84] Tirmizî, Birr 71, nr. 2018

[85] İbni Hibbân, *es-Sahîh* (nşr. Şuayb el-Arnaût), I-XVI, Beyrut 1418/1997,VII, 331-332, nr. 3062

Ünlü hadis âlimimiz İmâm Buhârî bu hadîs-i şerîfi kitabında "İlim Öğretirken Sesi Yükseltmek" başlığı altında vermiştir.

Kendilerine hitap edilen öğrencilerin azlığına, çokluğuna veya uzaklığına, yakınlığına göre sesi ayarlamak gerekir.

* Öğretmen istemese bile, ders sırasında bir öğrenci öğretmenin sözünü kesebilir ve "şurayı anlamadım" diye açıklama isteyebilir. Belki de o sırada öğretmen, anlatmakta olduğu konuyu belli bir seviyeye getirmiştir. Bir öğrenci soru sordu diye dersi bölmenin diğer öğrencilerin dikkatini dağıtacağını düşünerek dersi bölmek istemeyebilir. Haklıdır da. Böyle durumlara meydan vermemek için öğrencilere, sorularını ders sonuna bırakmalarını hatırlatmak uygun olur.

Bunu Peygamber Efendimizin uygulamasında da görmekteyiz. Bir defasında Allah'ın Elçisi ashabına önemli bir konuyu anlatıyordu. Sözü de belli bir kıvama getirmişti. O sırada bir bedevi, yapılan sohbeti kestiğini düşünmeden:

"Kıyamet ne zaman kopacak?" diye konuyla ilgisi olmayan bir soru sordu. Peygamber aleyhisselâm ona cevap vermeyerek sözüne devam etti. Bu durum ashâb-ı kirâmın da dikkatini çekti. Biri yavaşça:

"Peygamber Efendimiz adamın sorusunu duymadı" dedi. Bir başkası:

---

[86] Buhârî, İlim 3, nr. 60

"Hayır, adamın sorusunu duydu, ama soruyu beğenmedi" diye fısıldadı.

Allah'ın Elçisi sözünü bitirince cemaate döndü:

"Biraz önce kıyametten soran kimse nerede?" buyurdu. Dinleyenlerden biri:

"Yâ Resûlallah! O bendim" dedi. Sevgili Efendimiz onun sorusuna şu cevabı verdi:

"Emanet ehil olmayanlara verildiği zaman, kıyameti bekle!"[87]

Fahr-i Âlem Efendimizin bu uygulaması bize şunu göstermektedir: Dersi kesip soru sormak uygun değildir. Böyle bir soru sorana daha sonra cevap verilmelidir.

* Konuşmak kadar susmak da etkili bir yöntemdir. Dersin bir yerinde susup öğrencilerin yüzüne bakmak, onların ilgisini kamçılar. Öğrenciler, acaba öğretmenimiz ne söyleyecek diye dikkat kesilir. Bu sırada öğretmen hem biraz nefeslenmiş hem de zihnini toparlamış olur.

Hatalı bir davranışta bulunan öğrenciyi sözle uyarmaktan daha etkili bir yöntem, ona kızdığını fazla belli etmeden yüzüne bakmakla yetinmektir.

Veda haccındaydı. Peygamber Efendimiz o gün, zaman zaman yaptığı konuşmalardan birini yapmak istedi ve ashâb-ı kirâma:

"İçinde bulunduğumuz bu ay hangi aydır?" diye sordu. Sahâbîler de:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Fakat Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir şey söylemeden onların yüzüne dikkatle baktı. Müslümanlar da, galiba Peygamber aleyhisselâm bu ayın adını değiştirecek diye düşündüler. Sonra Allah'ın Resûlü:

---

[87] Buhârî, İlim 2, nr. 59

"Canım bu ay Zilhicce değil mi?" buyurdu. Ardından yine aynı şekilde: "Bu şehir hangi şehir?" diye sordu. Biraz sonra: "Bugün hangi gündür?" diye sordu.[88] Böylece herkesin dikkatini iyice topladıktan sonra, asıl söylemek istediklerini söylemeye başladı.

3. Bakışlarıyla Sınıfa Hâkim Olmak

Öğretmen, öğrencilerini bakışlarıyla izler; onlarla göz teması kurar ve bu bağlantıyı hiç kesmez. Bu tavrıyla öğrencilere başıboş olmadıklarını hissettirir ve dersi dikkatle takip etmeleri gerektiğini hatırlatır.

Soruları sadece birkaç öğrenciye değil, sınıfın değişik yerlerinde oturan çeşitli öğrencilere sorar. Böylece herkesin derse katılmasını sağlar.

Öğretmen hep bir yana, mesela sadece ön sırada oturanlara veya başarılı öğrencilere bakmamalıdır; sadece belli öğrencilerle ilgilenmesi sınıfa olan hâkimiyetini kaybettirebilir. Bu tutum dersle ilgisini koparmaya, ders dışı şeylerle meşgul olmaya çalışanlara aradıkları fırsatı verir.

Öğretmen öğrencileriyle ilgisini hem sesiyle hem de bakışlarıyla devam ettirmelidir. Böyle olduğu zaman öğrenci dikkatini dağıtmayacak, kendini derse verecek ve dersi derste öğrenecektir.

---

[88] Buhârî, Hac 132, nr. 1739-1742

Öğretmenin ders anlattığı yer, sınıf seviyesinden biraz yüksek olmalıdır. Bu onun sınıfa hâkimiyetini kolaylaştıracaktır.

Peygamber Efendimizin minberi üç basamaklıydı. Orada ashabına hitap ederken onları gözleriyle takip ederdi. Bir gün minberde konuşurken mescide biri girdi ve oturmaya hazırlandı. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bunu gördü ve ona, oturmadan önce çabucak iki rekât namaz kılmasını söyledi.[89]

* Öğretmen yüz ifadeleriyle de öğrencileri üzerinde etkili olur. Yanlış bir harekette bulunan öğrenciye keskin bir bakış fırlatması, ona yaptığı işin yanlış olduğunu sözden daha etkili bir şekilde anlatır.

Yerine göre hoş ve geniş bir tebessüm, öğrenciyi sözle ödüllendirmekten daha etkili olabilir. Cenâb-ı Hakk'ın bütün kullarına bahşettiği tebessüm, insanları sihir gibi etkiler.

Peygamber Efendimiz'in yüzünden tebessüm eksik olmazdı. Ama beğenmediği, yanlış bulduğu, Müslümanlara yakıştırmadığı bir hareketi gördüğünde ise yüzünün rengi değişir, öfkelenirdi. Bir gün mescidin duvarında bir tükürük gördü. Buna çok üzüldü. Mübarek yüzüne bakanlar bunu hemen anladı. Allah'ın Resûlü kimseye bir şey söylemeden kalktı, onu eline aldığı bir çakıl taşıyla duvardan kazıdı. Yine de ashabını uyarmadan duramadı. Câminin duvarına tükürmenin çok yanlış bir şey olduğunu, bunu asla yapmamak gerektiğini söyledi.[90]

---

[89] Buhârî, Cum'a 32, nr. 930; Müslim, Cum'a 59, nr. 875. Câmiye girenin kılması uygun olan bu nâfile namazın adı "tahiyyetü'l-mescit"tir.

Nebîler Sultânı Efendimiz hal ve tavırlarını beğendiği kimseleri görünce hemen tebessüm ederdi. Ashâb-ı kirâmdan Cerîr İbni Abdullah güzel yüzlü bir sahâbî idi. Hz. Ömer onun için "Bu ümmetin Yûsuf'u" derdi. Cerîr, Yemen'de kabilesinin başkanıydı. Başkanlığı da, bütün mal varlığını da orada bırakıp Medine'ye, Peygamber Efendimizin yanına hicret etmişti. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onu her gördüğünde tebessüm ederdi.[91] Onun güller açan yüzünde dalgalanan hoş bir tebessüm Cerîr'i bahtiyar ederdi.

Gülmeyi unutan kimse, unutulmaya mahkûmdur. Asık suratlı bir adam pazarda bal satıyormuş. Fakat yanına kimse uğramıyormuş. Bir süre sonra:

"Bu insanlar iyi baldan anlamıyor" diye söylenmeye başlamış. Oradan geçen nüktedan bir adam onun bu sözlerini duymuş ve:

"Suratın böyle sirke satarken, ağzının bal satmasına kimse bakmaz" diye karşılık vermiş.

Sınıfa giren öğretmenin yüzündeki geniş bir tebessüm, bakışlarındaki sıcaklık öğrenciler üzerinde âdeta "domino etkisi" yapar ve onların derse daha bir istekle başlamasını sağlar.

---

[90] Buhârî, Salât 39, nr. 417

[91] Buhârî, cihâd 162, nr. 3035

Eğitim-Öğretim Teknikleri

1. Öğretmenin Mahareti: İkna Kabiliyeti

Doğru söze herkes aynı tepkiyi vermez. Mesela: "Allah Teâlâ böyle buyuruyor" dendiği zaman, bir kısım insanlar "amenna" deyip baş eğer. Bazıları da bu gerçeğe hemen boyun eğmez, daha fazla açıklama bekler.

Öğrenciler için de durum böyledir. Dinî konularda yeterli altyapısı olmayanları âyet ve hadisler tatmin etmeyebilir. Onlar, duyduklarını kabul etmek için ikna edilmeyi bekler.

Peki, böylelerini nasıl ikna etmelidir?

Onları önce sükûnetle dinlemelidir. Sonra da karşılıklı konuşarak, anlamadıkları şeyi misallerle açıklamaya çalışmalıdır.

Peygamber Efendimiz de böyle yapardı.

Bir defasında dürüst bir genç Allah'ın Elçisi'nden olmadık bir şey istedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz ona kızmadı. Kendisiyle sakin sakin konuşarak onu ikna etti. Bu ilginç olay şöyle meydana geldi:

Bekârlık, bir delikanlıyı oldukça bunaltmıştı. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldi ve ihtiyacını açıkça söyledi:

"Ey Allah'ın elçisi! Zina etmeme izin ver!" dedi.

Orada bulunan sahâbîler o genci:

"Sus! Sus!" diye azarladılar. Resûl-i Ekrem Efendimiz onları sükûnete davet etti; delikanlıyı da:

"Hele şöyle gel!" diye yanına çağırdı. Delikanlı yanına gelip oturunca, Fahr-i Âlem Efendimiz ona sorular sormaya başladı:

"Söyle bakalım. Bir başkasının, senin annenle zina etmesine razı olur musun?"

Böyle bir şey nasıl kabul edilirdi! Delikanlı hemen itiraz etti:

"Canım sana feda olsun; hayır, böyle bir şeye razı olmam."

"Zaten hiç kimse annesiyle zina edilmesine razı olmaz. Peki, kızınla zina edilmesini ister misin?"

"Uğrunda öleyim yâ Resûlellah! Hayır, istemem."

"Elbette hiç kimse kızıyla zina edilmesini istemez. Bir başkasının, senin kız kardeşinle zina etmesini ister misin?"

"Yoluna feda olayım, hayır, istemem."

"Hiç kimse kız kardeşiyle zina edilmesini istemez. Peki, halanla zina edilmesine gönlün razı olur mu?"

"Canım sana feda olsun, hayır, kesinlikle razı olmam."

"Halasıyla zina edilmesine hiç kimse razı olmaz. Peki, birinin teyzenle zina etmesini kabul eder misin?"

"Uğrunda öleyim Yâ Resûlallah! Hayır, bunu da kabul edemem."

"Teyzesiyle zina edilmesini kimse kabul etmez."

Bu uzun konuşmadan sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz elini delikanlının omuzuna koydu ve:

"Allahım! Bu gencin günahını bağışla! Kalbini temizle! İffetini koru!" diye dua etti.

Artık o günden sonra bu delikanlı öyle şeylerle ilgilenmedi.[92]

Şimdi bu olay üzerinde düşünelim: Peygamber Efendimizden bu olmayacak şeyi isteyen genç, zina etmeyi Kâinâtın Rabbi'nin kesin olarak yasakladığını biliyordu; fakat nefsine söz geçiremiyordu. Belki Peygamber halimi anlar, bana özel bir izin verir, ben de böylece hem nefsimin istediğini yapar hem de günahkâr olmam diye düşündü ve Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzûruna çıktı. Şayet dinî hassasiyeti olmasaydı, zaten izin almayı düşünmezdi.

Bu gencin sözlerini duyunca ona aşırı tepki veren ashâb-ı kirâm da elbette haksız değildi. Zira o gencin Peygamber aleyhisselâmdan böyle bir şey istemesi akıl ve mantık dışıydı.

Fakat Nebîler Sultânı Efendimiz ashâb-ı kirâm gibi yapmadı. O delikanlıya: "Böyle bir şey olamaz. Allah zinayı haram kılmıştır. Zina etmenin şöyle cezası vardır" da demedi. Onu huzurundan kovmanın çıkar bir yol olmadığını çok iyi biliyordu. En uygun yolun onunla konuşarak ve aklî deliller getirerek kendisini ikna etmek olduğunu gördü. Çünkü o en güzel öğretmendi.

---

[92] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 256-257, nr. 22564; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi's-sahîha*, I, 712-713, nr. 370.

Soru soran bir öğrenciye, akıl yürütme yöntemiyle sorusunun cevabını buldurmak, daha ikna edicidir. Bu onun, varılan sonucu daha fazla sahiplenmesini de sağlar. Burada önemli olan, acele etmeden ve telaşa kapılmadan konuyu açacak sorularla öğrenciyi yönlendirmektir.

Fahr-i Kâinât Efendimiz, konuşarak ikna etme yönteminin çok güzel bir örneğini daha vermiştir.

Bir gün Efendimizin huzuruna bir bedevi geldi. Karısı, siyah tenli bir çocuk doğurmuştu. Halbuki kendisi de karısı da beyaz tenliydi. Adam, karısının kendisini aldattığını düşünüyordu. Nebîler Sultânı Efendimiz, çeşitli sorular sorarak bedevi ile konuşmaya başladı:

"Söyle bakalım, senin develerin var mı?"
"Var."
"Renkleri nedir?"
"Kırmızı."
"Bu develerin arasında boz renkli olanlar var mı?"
"Evet, var."

"Kırmızı develere bu boz rengin karışmasını nasıl açıklıyorsun?"

"Ey Allah'ın elçisi! Soyundaki boz renkli bir deveye çekmiş olabilir."

Bedevi, eski bilgilerine dayanarak işin sırrını çözmüştü. Server-i Enbiyâ Efendimiz'e de son noktayı koymak kalmıştı:

"Öyleyse senin oğlun da soyundaki birine çekmiş olabilir" buyurdu.[93]

Bedevi inanmış bir insandı. Allah'ın Resûlü ona peygamber sıfatıyla cevap verebilir, "o çocuk senindir, endişelenme!" diyebilirdi. Bedevi de, inandığı Peygamberinin kendi heva-hevesine göre konuşmayacağını bilirdi. Onun sözlerinin vahiy ürünü olduğuna inandığı için, rahatlamış olarak dönüp gidebilirdi. Fakat İki Cihan Güneşi Efendimiz öyle yapmadı. Bedeviyi, her gün içinde yaşadığı hayattan aldığı bir misal üzerinde düşünmeye sevk etti. Ona son derece basit ve zihin açıcı sualler sordu ve aradığı cevabı, ona kendi çabasıyla buldurdu.

Öğretmen de yeri gelince bu yöntemi kullanmalı, bazı konulara inanmamakta ısrar eden öğrencisini akıl yürütmek suretiyle ikna etmeyi denemelidir.

2. Anlaşılır Olmak İçin Dersi Tekrar Etmek

Öğretimde tekrar son derece önemlidir; bilginin kalıcı olmasını sağlar. Bu sebeple ders anlatırken, öğrencinin hatırında kalması istenen kelimeleri, cümleleri veya terimleri tekrar etmelidir. Öğrencinin anlamada veya telaffuz etmede zorlanacağı isimler üzerinde özellikle durmalıdır. Bunun için yazı tahtası kullanmak da gerekebilir.

---

[93] Buhârî, Talâk 26, nr. 5305, Hudûd 41, nr. 6847, İ'tisâm 12, nr. 7314; Müslim, Li'ân 18-20, nr. 1500

Bu usulü Peygamber Efendimiz de kullanırdı. Önemli gördüğü kelimeleri, anlaşılması zor olan cümleleri iyi anlaşılması ve akılda kalması için üç defa tekrar ederdi.[94] Hele bir kalabalığa hitap ediyorsa, bu tekrarı özellikle yapardı. Önemli gördüğü sözleri tekrar etmekten kaçınmazdı. Bir defasında:

"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?" diye söz başladı. Ashâb-ı kirâm da onu kendilerine haber vermesini istediler. Fakat Resûl-i Ekrem aynı soruyu bir daha sordu:

"Büyük günahların en ağırını size haber vereyim mi?" buyurdu.

Sahâbîler, bunları öğrenmek istediklerini bir daha söylediler. Allah'ın Elçisi sanki daha önce böyle bir soru sormamış gibi aynı cümleyi üçüncü defa tekrarladı. Artık herkes kulak kesilmiş, büyük günahların en ağırının ne olduğunu iyice merak etmişlerdi. İki Cihan Güneşi Efendimiz de zaten bunu istiyordu. Şöyle buyurdu:

"Bunlar Allah'a şirk koşmak ve ana babaya itaatsizlik etmektir."

Bu sözü söylerken bir yere yaslanıyordu. Yaslandığı yerden hemen doğruldu, oturdu ve üçüncü bir şey daha söyledi:

"İyi dinleyin, bir de yalan söylemek ve yalancı şâhitlik yapmaktır." Bununla da kalmadı, aynı sözü defalarca tekrarladı.

---

[94] Buhârî, İlim 30, nr. 94, 95

Onun kendisini bu kadar yorup hırpalamasına gönülleri râzı olmayan sahâbîler, içlerinden "keşke sussa!" diye söylendiler.[95]

Peygamber Efendimiz bir kötülük yapana, yaptığı o işin çirkinliğini iyice hissettirmek isterdi. O işin kötülüğünü başkalarına da duyurmak için yine tekrar yöntemini uygulardı. Bunun en çarpıcı misali şudur:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, evlatlığı Zeyd ibni Hârise'nin oğlu Üsâme'yi çok severdi. Bu sebeple herkes Üsâme'den "Peygamber'in sevgilisi" diye söz ederdi.

Bir defasında Peygamber Efendimiz, isyankâr bir kabileye askerî birlik gönderdi. Oraya giden askerlerin arasında henüz on altı yaşındaki Üsâme de vardı. İki taraf çarpışmaya başlayınca, Üsâme kılıcını çekti ve bir adamın ardına düştü. Zor durumda kalan adam "lâilâhe illallah" diyerek Müslüman olduğunu göstermek istedi. Buna rağmen Üsâme onu öldürdü. Askerî birlik Medine'ye dönünce bu olayı Peygamber Efendimize anlattılar. Allah'ın Elçisi bu habere çok üzüldü ve Üsâme'ye:

"Adam 'lâ ilâhe illallah' dedi, sen de onu öldürdün, öyle mi?" diye çıkıştı. Üsâme kendini şöyle savundu:

"Yâ Resûlallah! O adam Müslüman olduğu için değil, canını kurtarmak için 'lâilâhe illallah' dedi." Peygamber Efendimiz ona:

---

[95] Buhârî, Şehâdât 10, nr. 2653, 2654; Müslim, Îmân 143, nr. 87, 88

"Sen bunu nerden biliyorsun? O adamın kalbini yarıp içine mi baktın da canını kurtarmak için lâilâhe illallah dediğini bildin?" diye bir daha, bir daha sordu. Allah'ın Elçisi Üsâme'nin ileri sürdüğü mâzereti kabul etmiyor, ona durmadan aynı soruyu soruyordu. Yaptığı işin çok yanlış olduğunu anlayan ve olup bitene pek üzülen Üsâme:

"Keşke daha önce Müslüman olmasaydım da bu sözleri duymasaydım" diye söylendi.[96]

Peygamber Efendimiz, bir sahâbîsine çok önemli bir bilgi vereceği zaman da bu yöntemi kullanırdı. "Öğrenciye Anlamayacağı Şeyi Söylememeli" bahsinde misalini gördüğümüz üzere o sahâbînin adını üç defa tekrar eder, böylece onu, kendisini can kulağıyla dinlemeye iyice hazırlar, ardından da ne diyecekse onu söylerdi.[97]

Her öğrencinin anlama ve öğrenme kabiliyeti bir değildir. Bu sebeple bir öğrenci, anlamadığı şeyi öğretmeninden tekrar etmesini isteyebilir. Bu durumda öğretmen, öğrencinin isteğini reddetmemeli, anlamadığı yeri bir daha anlatmalıdır.

Bir defasında, önde gelen sahâbîlerden Muâz ibni Cebel Resûl-i Kibriyâ Efendimiz'e:

"Bana cennete girmeyi sağlayacak bir amel söyle! Bunu öğrendikten sonra sana başka şey sormayacağım" dedi. Allah'ın Resûlü bu açık sözlü sahâbînin sorusunu pek beğendi ve onu şöyle takdir etti:

---

[96] Buhârî, Megâzî 45, nr. 4269, Diyât 2, nr. 6872; Müslim, Îmân 158, 159, nr.

[97] Buhârî, İlim 49, nr. 128

"Aferin sana! Aferin sana! Aferin sana! Sen çok önemli bir şey sordun. Evet, sen çok önemli bir şey sordun. Doğrusunu söylemek gerekirse sorduğun şey çok önemliydi. Allah kimin hakkında hayır dilemişse, onun cennete girmesi kolaydır. Evet, Allah kimin hakkında hayır dilemişse, onun cennete girmesi kolaydır. Doğrusu Allah kimin hakkında hayır dilemişse, onun cennete girmesi kolaydır."

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Muâz'ın, bu çok önemli konuyu iyice öğrenmesini istiyor, bunun için de söylediği her sözü üç defa tekrar ediyordu. Sonra da ona bu önemli sorunun cevabını şöyle verdi:

"Muâz! Sen Allah'a ve ahiret gününe iman edersin, namazı kılarsın, ölünceye kadar sadece Allah'a ibadet edersin, ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın."

Bu son derece önemli bilgiyi alan Muâz:

"Yâ Resûlallah! Bunları bana bir daha söyle!" dedi. Fahr-i Âlem Efendimiz de, bu kurtarıcı sözleri ona bir kere daha tekrar etti.[98]

3. Kıssa-Hikâye Unsurlarına Yer Vermek

Kıssanın eğitim-öğretimde önemli bir yeri vardır. Her şeyden önce kıssa yorulan zihni dinlendirir, ilgiyi canlı tutar.

---

[98] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, V, 245-246, nr. 22473

Allah Teâlâ yüce kitabımızın önemli bir kısmında, kullarını peygamber kıssalarıyla eğitmiştir. Önceki milletlerin başından geçen ibretli olayları anlatarak Sevgili Peygamberini ve müminleri teselli etmiş, onlara hedef göstermiştir. Böylece onların hem zorluklara dayanma gücünü arttırmış hem de geleceğe yönelik ümitlerini yenilemiştir. Yüce kitabımızda bunun pek çok örneği vardır.

Peygamber Efendimiz de kimi zaman Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssalarla, kimi zaman da kendisine ilham edilen kıssalarla ashabını iyiye, güzele yöneltmiş, onları kötü inanç ve davranışlardan sakındırmıştır. Özellikle de Müslümanların, kâfirlerin zulmünden iyice bunaldığı günlerde, onları kıssalarla teselli etmiştir. Eski devirlerde yaşayan müminlerin işkencelere nasıl tahammül ettiklerini canlı misallerle anlatmış, böylece ashabının âdeta yeniden dirilmesini ve hayata tutunmasını sağlamıştır.

İslâm'ın ilk yıllarıydı. Mekkeli kâfirler, Müslümanlarları binbir işkenceyle perişan ediyorlardı. Bu işkencelerden iyice bunalan müminler, bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin yanına geldiler. O sırada Allah'ın Elçisi hırkasını başının altına yastık etmiş, Kâbe'nin gölgesinde dinleniyordu. Ona hallerini anlattılar, kendilerine dua etmesini ve Allah'tan yardım dilemesini istediler. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem onlara şunu söyledi:

"Bir zamanlar kâfirler, sizden önceki ümmetler içinde bir mümini yakalar, kazdıkları bir çukura atarlardı. Sonra da ellerine

bir testere alıp onu başından aşağı ikiye biçer, etini-kemiğini demir tırmıklarla tararlardı. Fakat kendisine yapılan onca işkence o mü'mini dininden döndüremezdi.

Yemin ederim ki, Kâinâtın Rabbi bu dini mutlaka hâkim kılacaktır. Gün gelecek, yalnız başına bir atlı, Allah'tan ve sürüsüne kurt saldırmasından başka hiç bir şeyden endişe etmeden, San'a'dan tâ Hadramut'a kadar güven içinde gidecektir. Fakat siz sabırsızlanıyorsunuz."[99]

Kıssalardan öğrendiğimize göre, bir Allah inancına (tevhide) sahip olan müminler, tarih boyunca kâfirlerden hep işkence görmüşlerdir. Fakat hayatları pahasına da olsa bu işkencelere sabretmişler, dinlerinden asla dönmemişlerdir; sonunda da gâlip gelen hep onlar olmuştur.

Peygamber Efendimiz iyilik, kardeşlik, şefkat ve merhamet gibi ahlâk esaslarını da kıssalarla benimsetirdi. Allah'ın Elçisi bu kıssalardan birinde şöyle buyurdu:

"Vaktiyle bir adam yolda giderken çok susadı. Bir kuyu buldu, kuyuya indi, su içip dışarı çıktı. Bir de ne görsün, bir köpek, dili bir karış dışarıda soluyup duruyor ve susuzluktan nemli toprağı yalıyordu. Adam kendi kendine: "Bu köpek de tıpkı benim gibi pek susamış" dedi ve tekrar kuyuya indi; ayağındaki meste su doldurdu, onu ağzına alarak yukarıya çıktı ve köpeği suladı. Allah Teâlâ onun bu hareketinden pek hoşnut oldu ve günahlarını bağışladı."

---

[99] Buhârî, Menâkıb 25, nr. 3612; İkrâh 1, nr. 6943, Menâkıbu'l-ensâr 29, nr. 3852

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemden bu kıssayı dinleyen sahâbîler bir şeye hayret ettiler: İnsanlara iyilik etmenin sevap olduğunu biliyor, ama hayvanlara iyilik etmenin Allah Teâlâ'yı hoşnut edeceğini bilmiyorlardı. Fahr-i Âlem Efendimizden bu konuda bilgi istediler. O da, "can taşıyan her varlığa yapılan iyiliğin insana sevap kazandıracağını" söyledi.[100]

İki Cihan Güneşi Efendimiz ashabını bu konuda daha fazla bilgilendirmek istedi ve onlara, bir kedi yüzünden cehenneme giren kadını anlattı. Bu merhametsiz kadın kedisini hapsetmiş, onu aç ve susuz bırakmıştı; hatta hayvancağızın yerdeki haşereleri bile yemesine izin vermemiş, bu yüzden de kedinin ölümüne sebep olmuştu.[101]

Peygamber Efendimizin anlattığı kıssalar bir kitap oluşturur. Doksan dokuz kişiyi öldüren adamın kıssası; kel, kör ve ala tenli adamın kıssası; bir mağaraya sığınan üç kişinin kıssası, Cüreyc'in kıssası bunlardan sadece birkaçıdır.

Öğrencilere kıssa anlatırken, ondan alınacak dersleri de göstermelidir. Çünkü kıssa sadece hoş bir ortam meydana getirmek, öğrencileri dinlendirmek için değil, o kıssadan ibretli dersler çıkarmak için anlatılmalıdır.

---

[100] Buhârî, Edeb 27, nr. 6009; Müslim, Selâm 153, nr. 2244

[101] Buhârî, Müsâkât 9, nr. 2365, Enbiyâ 54, nr. 3482; Müslim, Selâm 151, 152, nr. 2242

4. Konuyu Atasözleriyle Anlaşılır Kılmak

Anlatılması ve anlaşılması zor fikirler, düşünceler ve kavramlar vardır. Bunlar öğrencinin zihnine atasözleriyle daha kolay yerleştirilir.

Atasözlerimiz, deyimlerimiz, vecizelerimiz bizim düşüncemizi ve hayata bakışımızı yansıtır. Atalarımız yüzyıllar boyu karşılaştıkları çeşitli olaylardan ders çıkarmışlar ve bu dersleri, öğütleri bize miras bırakmışlardır. Biz de yeri geldikçe bunları söz arasında kullanmalı, gençlerimize sahip oldukları zenginliği hatırlatmalıyız.

Atasözleri ve deyimler, sözü etkili bir şekilde anlatmayı, yeri gelince de taşı gediğine koymayı sağlar. Burada, zengin dil hazinemizin sözlü serveti olan atasözlerinden birkaçını tekrar edelim:

"Ağaç yaşken eğilir."
"Sürüden ayrılanı kurt kapar."
"Keskin sirke kabına zarar verir."

Peygamber Efendimiz de konuşmalarında "mesel" denen ders ve ibret alınacak sözleri, atasözlerini kullanırdı. Uzun cümlelerle ifade edilebilecek fikirleri, özlü bir cümleyle dile getiren mesel mahiyetindeki şu hadîs-i şerîfler ona aittir:

"Mü'min aynı yılan deliğinden iki defa sokulmaz."[102]

"Utanmadıktan sonra istediğini yapabilirsin."[103]

---

[102] Buhârî, Edeb, 83, nr. 6133

[103] Buhârî, Enbiyâ, 54, nr. 3483

"Öyle söz vardır ki, dinleyeni sihir gibi etkiler."[104]

Anlaşılması zor olan bazı ifadelerin benzetmeler yoluyla anlatıldığını Kur'ân-ı Kerîm'de de görürüz. Meselâ Allah Teâlâ "güzel sözü" ve mümini, kökü toprağın derinliklerinde olan, dalları ise göğe yükselen bir ağaca benzetir.

"Kötü sözü" ve kâfiri de, tutunduğu topraktan sökülen çürük bir ağaca benzetir.[105]

Bu benzetmeleri Peygamber Efendimiz de yapmıştır. Bir hadîs-i şerîfinde İslâmiyet'i "bol yağmur"a benzetmiş, insanları da yağmurdan istifade etmelerine veya başkalarına faydalı olmalarına göre üç kısma ayırmıştır:

Bazı insanlar, **iyi cins toprak** gibidir. O toprak yağmur suyunu emer ve bol bitki verir. Ondan da bütün yaratılmışlar faydalanır

Bazıları da **killi toprak** gibidir. Killi toprak yağmur suyunu içine çekmez, fakat o suyu üstünde tutar. Diğer bir söyleyişle yağmurdan kendisi faydalanmaz, ama ondan başkalarını faydalandırır.

Üçüncü kısım insanlar ise **kaygan toprak** gibidir. Bu tür toprak, yağmur suyundan hem kendisi faydalanmaz hem de başkalarını faydalandırmaz.[106]

Ne kadar canlı ve düşündürücü bir misal değil mi? Bu hadîs-i şerîfte anlatılan şudur:

---

[104] Buhârî, Tıb, 51, nr. 5767

[105] İbrâhim 14/24-26

[106] Buhârî, İlim, 20, nr. 79; Müslim, Fezâil, 15, nr. 2282.

Kuraklıktan kavrulan toprağa düşen bol yağmur onu nasıl canlandırırsa, insanların yollarını yitirdiği bir zamanda gelen ilahî din ve ilim de, onların ruhlarını canlandırır ve doğru yolu bulmalarını sağlar. Kur'ân-ı Kerîm'e ve hadîs-i şerîflere gönlünü açanlar, toprağın suyu emdiği gibi, Allah'ın ve Resûlullah'ın buyruklarını canla başla dinler, onları öğrenir, öğrendiklerini yaşarlar. Bununla da kalmazlar, Allah'ın gönderdiği dini bilmeyenlere öğretirler. Böylece başkalarının da doğru yolu bulmalarına yardım ederler.

Peygamber Efendimiz bir başka hadîs-i şerîfinde, Kur'ân-ı Kerîm karşısında mümin ile münafığı dört kısma ayırmış ve şöyle buyurmuştur:

"**Kur'an okuyan mümin** portakal gibidir: Onun kokusu hoş, tadı güzeldir.

Kur'an okumayan mümin hurma gibidir: Onun kokusu yoktur, ama tadı güzeldir.

Kur'an okuyan münafık fesleğen gibidir: Onun kokusu hoş, fakat tadı acıdır.

Kur'an okumayan münâfık ise Ebû Cehil karpuzu gibidir: Onun hem kokusu yoktur hem de tadı acıdır."[107]

Gönüller Sultanı Efendimizin bu benzetmesi de son derece öğreticidir.

İşte Peygamber Efendimiz, anlatılması ve anlaşılması kolay olmayan fikirleri böyle teşbihlerle, darb-ı mesellerle ve vecizelerle kolayca anlatıvermiştir.

---

[107] Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 17, nr. 5020; Müslim, Müsâfirîn 243, nr. 797.

Sevgili öğretmenlerimizin de bazı konuları anlatırken yüce kitabımıza ve Fahr-i Cihân Efendimizin hadîs-i şerîflerine başvurmaları elbette faydalı olacaktır.

5. Öğrencinin Merakını Kamçılamak

Öğrenmenin ilk şartı merak etmektir. Öğrenmek için merak etmeli, öğretmek için de merak ettirmelidir. Çünkü "Merak ilmin hocasıdır." Merak etmek, yokuş yukarı çıkmak gibidir; merak ettikten sonrası yokuş aşağı inmeye benzer.

Öğrencinin dersi ilgiyle dinlemesi için merakını uyandırmak etkili bir yöntemdir. Çünkü insan yeni şeyler öğrenmeye heveslidir. Bir konuya ilgisi çekildiği zaman, onu öğrenmek ve merakını gidermek ister.

Öğretmen, anlatacağı bir konuya geçmeden önce, öğrencilerin ilgisini uyandırmalı, o konuyu merak ettirici yöntemler kullanmalıdır.

Peygamber Efendimiz de zaman zaman bu yöntemi kullanırdı.

Bir gün ashabıyla birlikte otururken:

"Şimdi şuradan cennetlik bir adam gelecek" buyurdu. Biraz sonra oradan bir sahâbî çıktı. Ayakkabıları sol elindeydi; sakallarından damlayan sular, onun henüz abdest aldığını gösteriyordu.

Bu olay ertesi gün, daha ertesi gün de aynı şekilde yaşandı.

Ashâb-ı kirâm, onun hangi özelliği sebebiyle cennetlik olduğunu merak ettiler. Peygamberimizin genç sahâbîlerinden, çok ibadet etmesiyle bilinen Abdullah ibni Amr, o zatı cennetlik yapan özelliğini daha çok merak etti. Ne yapıp yapmalı, bunu öğrenmeli, o da bu sahâbî gibi cennetlik olmalıydı.

Abdullah, üçüncü gün namazdan sonra o zatın peşine takıldı ve düşündüğü planı uygulamaya başladı. Ona:

"Amca!" dedi. "Babamla aramız bozuldu; üç gün eve gitmeyeceğime yemin ettim; eğer kabul edersen üç gün senin misafirin olmak isterim."

O sahâbî yumuşak huylu güzel bir insandı. Abdullah'ın teklifini kabul etti ve beraberce evine gittiler. Üç gece aynı odada yattılar.

Abdullah, o zatı cennetlik yapan özelliğin geceleri kıldığı namazlar olduğunu sanıyordu. Acaba bu cennetlik adam teheccüd namazı kılmak için ne zaman kalkacak diye beklemeye başladı. Üç gece onun uyanıp namaz kılmasını boşuna bekledi.

O sahâbî geceleri kalkıp namaz kılmadı. Yalnız uyanıp da yatağında sağa sola döndükçe Allah'ı anıyor, tekbir getiriyordu. Bir de konuştuğu zaman hayırlı, faydalı ve güzel sözler söylüyordu. Sabah ezanı okununca kalkıp birlikte Mescid-i Nebevî'ye gidiyorlardı.

Üç gece böyle geçti. Abdullah aradığını bulamamıştı. Fakat hâlâ merak ediyordu. Acaba o hangi davranışı sebebiyle cennetlik olmuştu. Sonunda dayanamadı ve o sahâbîye şunları söyledi:

"Amca! Esasen babamla aramızda hiçbir anlaşmazlık yok. Ben Peygamber Efendimizin üç gün üst üste: 'Şimdi şuradan cennetlik bir adam gelecek' buyurduğunu işittim. Her defasında da oradan sen çıkıp geldin. Ben de senin yanında birkaç gün kalıp nasıl ibadet ettiğini öğrenmek ve senin gibi ibadet etmek istedim. Fakat senin beş vakit namaz dışında fazla bir ibadetini görmedim. Acaba sen hangi davranışın sebebiyle cennetlik oldun, bunu bana söyler misin?" O sahâbî şunu söyledi:

"Benim gördüğünden başka bir ibadetim yok.

Ama ben hiçbir Müslümana kin gütmem ve Allah'ın birine verdiği nimeti kesinlikle kıskanmam."

O zaman Abdullah ibni Amr işin sırrını anladı ve ona şunu söyledi:

"Amca! Seni cennetlik yapan, bizim sahip olamadığımız işte bu özelliğindir."[108]

Bu misalden çıkaracağımız ders şudur: Öğrenciyi bir konuya özendirmek için, onun merakını uyandırmalı ve o konuda düşünmesini, soru sormasını sağlamalıdır. Zaten gençler, ilginç bulduklan bir şeyi öğrenmeye son derece heveslidir.

---

[108] Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, III, 166, nr. 12727; Ma'mer ibni Râşid, *el-Câmi'* (nşr. Habîburrahmân el-A'zamî), I-XI, Beyrut 1390-92/1970-72, XI, 287, nr. 20559; Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân* (nşr. Abdülalî Abdülhamîd Hâmid), I-XIV, Bombay 1423/2003), IX, 7, nr. 6181

6. Beden Dilini Kullanmak

Öğretmen ders anlatırken, duygu ve düşüncesini öğrencilerine sadece sözleriyle değil, beden diliyle de anlatabilir. Jest ve mimik denen yüz ifadesi, el-kol hareketleri öğrencilere bir tür sinyal gönderme yoludur. Böylece öğretmen, kendisini gözleriyle takip eden öğrencilerine meramını daha güçlü bir şekilde ifade etmiş olur.

Peygamber Efendimiz de bu yöntemi zaman zaman kullanırdı. Allah'ın Elçisi bir gün Cuma gününün öneminden söz ediyordu; şöyle buyurdu:

"Cuma gününde bir zaman dilimi vardır. Bir Müslüman, namazı beklerken o vakitte Allah'tan bir şey isterse, Cenâb-ı Hak onun dileğini mutlaka yerine getirir." Bunu söyledikten sonra, o zaman diliminin son derece kısa olduğunu anlatmak için başparmağının ucunu, şehadet parmağıyla orta parmağının ortasına bastı.[109] "Azıcık" anlamına gelen bu işaretiyle sözünü daha da güçlendirmiş oldu. Böylece ümmetine o vakti kaçırmamaları gerektiğini hatırlattı.

Yine bir gün ashabına:

"Gün gelecek ilim kaldırılacak, cehalet ve fitne ortaya çıkacak, 'herc' çoğalacak" buyurdu. Ashâb-ı kirâm:

---

[109] Buhârî, Cum'a 37, nr. 935; Müslim, Cum'a 13-15, nr. 852

"Yâ Resûlallah! Herc nedir?" diye sordular. O da:

"İşte böyle" diyerek eliyle bir şeyi kesiyormuş gibi yaptı; o gün gelince öldürme olaylarının çoğalacağını ifade buyurdu.[110]

Bir başka rivayete göre Allah'ın Resûlü "herc" kelimesinin, öldürme olaylarının çoğalması anlamına geldiğini belirtmek için elini boynuna sürerek: "işte böyle" buyurdu.[111]

Bu misallerde gördüğümüz gibi Fahr-i Âlem Efendimiz, maksadını hem diliyle hem de eliyle anlatarak sözünü daha bir güçlendirmiş oldu.

Yine bir defasında Nebîler Sultânı Efendimiz, bir sahâbîsine ileride meydana gelecek olaylardan söz ediyordu. O günlerde, namazı zamanında kıldırmayan yöneticilerin çıkacağını haber verirken mübarek dudağını ısırdı ve bunu haber verdiği sahâbînin dizine eliyle vurdu ve ona: "Sen namazı vaktinde kıl!" buyurdu. Hayretini ifade etmek için dudağını ısırmak ve o sahâbînin dizine eliyle vurmak suretiyle, namazı vaktinde kılma konusunda çok dikkatli olunması gerektiğini vurguladı.[112]

Bir başka gün, müminlerin birbirine sahip çıkması ve birbirini koruması gerektiğini anlatıyordu:

"Müminin mümine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir" buyurdu; sonra da iki elinin parmaklarını birbirine geçirerek sımsıkı kenetledi.[113]

---

[110] Buhârî, İlim 24, nr. 85

[111] Buhârî, İlim 24, nr. 85

[112] Nesâî, Salât 55, nr. 859

Yetimlere sahip çıkmanın insana neler kazandıracağını anlatıyordu:

"Ben, yetimi himaye eden kimseyle, şu iki parmağın birbirine yakınlığı gibi cennette yan yana olacağız" buyurdu. Sonra da işaret parmağıyla orta parmağının arasını biraz açarak gösterdi.[114]

Ders anlatırken iki yanlıştan uzak durmalıyız:

Bunlardan biri, öğrencilerin karşısında kımıldamadan durmaktır.

Diğeri de, konuşurken gereğinden fazla el-kol işareti yapmaktır. Elbette her konuda ölçülü olmak en doğrusudur.

Jestler ve mimikler, bazen dille anlatımdan daha etkilidir. Bunun için de öğretmen sık sık beden dilini kullanmalıdır. Bilindiği üzere parmağını dudağının üzerine çaprazlama koyup gözlerini de karşısındaki şahsa dikerek "sus!" işareti yapmak, ona "sus!" demekten daha etkilidir.

7. Giyim Kuşamına Önem Vermek

Öğretmen, öğrencinin gözünde, örnek alınacak ve ardından gidilecek üstün bir şahsiyettir. Bu sebeple öğretmen, sözüne ve davranışına olduğu kadar, giyim kuşamına da dikkat etmelidir.

---

[113] Buhârî, Salât 88, nr. 481, Mezâlim 5, nr. 2446

[114] Buhârî, Talâk 25, nr. 5304, Edeb 24, nr. 6005

Özellikle de güzel dinimizi başkalarına anlatma ve öğretme durumunda olan kimselerin giyim kuşamlarına son derece dikkat etmesi gerekir. Nitekim Peygamber Efendimiz, saçının ve sakalının bakımına varıncaya kadar dış görünümüne son derece dikkat ederlerdi.

Elbette bir Müslüman, her şeyden önce kalbine ve gönül dünyasına düzen vermelidir. Ona yakışan ve kendisinden beklenen budur.

Allah Teâlâ Sevgili Peygamberimize daha peygamberliğin ilk günlerinde "elbisesini temiz tutmasını"[115] emretmiştir. Çünkü dış temizlik ile iç temizlik birbirinden ayrı düşünülemez. İç dünyası tertipli ve düzenli olanın, dış dünyası da düzenli olur. Diğer bir söyleyişle, dış dünyası düzenli olmayan birinin, ruh ve gönül dünyasının düzenli olması beklenemez.

Ayrıca giyim kuşamın düzgün olması, insanın başkalarına olan sevgi ve saygısını da yansıtır. İnsanlar, seven ve sevilen kimsenin şahsiyetine değer verir, sözlerini ve tavsiyelerini önemser. **"Düzgün bir kıyafet iyi bir tavsiye mektubudur"** sözü boşuna söylenmemiştir.

Resûlullah Efendimiz giyim kuşam konusunda bazı ölçüler ortaya koymuş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah güzeldir, güzeli sever".[116]

---

[115] Müddessir 74/4

[116] Müslim, îmân 147, nr. 91

"Allah, kuluna verdiği nimetin eserini, onun üstünde görmekten memnun olur."[117]

"Sizler kardeşlerinizin yanına varacaksınız; binek hayvanlarınızı düzene koyun; elbiselerinize çeki düzen verin; insanların arasında yüzdeki ben gibi farkedilin! Çünkü Allah çirkin görünüşü ve kötü sözü sevmez."[118]

Öğretmen her şeyde olduğu gibi giyim kuşamda da ölçülü olmalıdır. İnsanların yadırgayacağı şekilde kaba, zevksiz ve göze batacak tarzda giyinmemelidir.

Öğretmen bütün bunlara dikkat etmeli, öğrencilerin, velilerin ve diğer insanların kendisine yakıştırmayacağı kıyafetlerden uzak durmalıdır. Ne güzel söylemişler:

İnsan hoşlandığı şeyi yemeli, ama başkalarının hoşlanmayacağı şekilde giyinmemelidir.

Pahalı ve dikkat çekici elbiseler giyenler, başkaları tarafından sevileceğini zannederler. Gerçek hiç de öyle değildir. Pahalı elbiseler giyeni ve giydiği markalarla övüneni kimse sevmez.

Giyim kuşam konusunda, zevk-i selim sahibi insanımızın benimsediği tarzın dışına çıkmamalıdır.

8. Yazı Tahtasını Kullanmak

Öğretimi verimli hale getirmenin yollarından biri yazı tahtasını iyi kullanmaktır. Önemli isim veya terimlerin tahtaya yazılması, bunların zihinde kalmasını sağlar.

---

[117] Tirmizî, Edeb nr. 2819

[118] Ebû Dâvûd, Libâs 25. Ayrıca bk. Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, IV, 179-180

Öte yandan tahtaya çok şey yazmak zihin karışıklığına yol açar.

Tahtaya uzun uzun bir şeyler yazarken öğrencilerle irtibat da kopmuş olur. Bu sebeple öğrencilere arkasını dönerek uzun süre tahtaya yazı yazmamalıdır.

Tahtaya bir şey yazdıktan veya bir şekil çizdikten sonra tahtanın kenarında durmalı, öğrencilerin yazılan şeyleri görmesine engel olmamalıdır. Yazılan şeyi yüksek sesle tekrar etmek de faydalıdır.

Tahtaya neleri yazacağını, hatta hangi sıraya göre yazacağını önceden belirlemelidir.

Yazacağı şeyi mümkün mertebe güzel bir yazıyla, itinalı bir şekilde yazmaya çalışmalıdır.

Şekil çiziminde renkli tebeşir veya renkli kalem kullanmalıdır.

Peygamber Efendimiz, anlaşılması zor olan bazı konuları şekil çizerek anlatırdı. Çünkü şekil çizerek anlatmak, öğrenme kolaylığı sağlar.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem bir gün ashabına ecel konusunu anlatıyordu. İnsanın geleceğe yönelik planlarının, istek ve arzularının bitip tükenmediğinden bahsediyordu. Ama ecelin onu, kurduğu bu hayallere bakmadan yakalayıverdiğini söyledi.

İki Cihan Güneşi Efendimiz önce yere düz ve uzun bir çizgi çizdi:

"Bu insanın ömrüdür" buyurdu.

Sonra bu çizgiyi içine alacak şekilde bir dikdörtgen çizdi ve:

"Bu da insanı dört bir yandan kuşatmış olan ecelidir" buyurdu.

Ardından, "insan ömrü" dediği çizgiyi dikdörtgenin dışına taşacak şekilde uzattı ve:

"Bu da insanı kuşatan ve eceli aşan istek ve arzularıdır" buyurdu.

Daha sonra dikdörtgenin içinde kalan uzun çizginin iki yanına küçük küçük çizgiler çizdi:

"Bunlar da dertler ve ıstıraplardır" buyurdu.

Çizimi bitirdikten sonra sözünü şöyle tamamladı:

"İnsan bu dertlerin birinden kurtulsa öteki gelip çarpar. Şundan kurtulsa beriki gelip yakalar."[119]

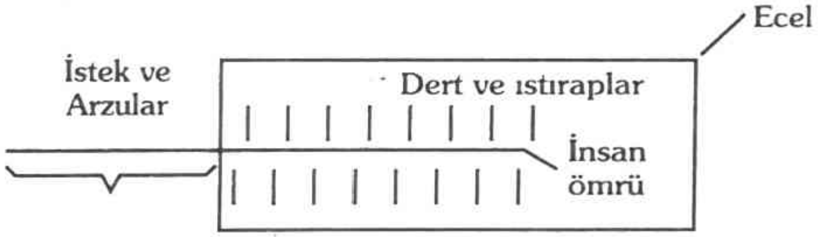

Sultân-ı Enbiyâ Efendimiz bir başka zaman ecel konusunu yere diktiği **çubuklar** yardımıyla anlattı. Önce yere bir çubuk dikti. Sonra bunun yanına ikinci bir çubuk, biraz ilerisine üçüncü bir çubuk dikti. Ardından ashabına döndü ve:

"Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar her zaman yaptıkları gibi:

---

[119] Buhârî, Rikâk 4, nr. 6417.

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler.

Fahr-i Âlem Efendimiz kendisini merakla dinleyen ashabına meseleyi şöyle açıkladı:

"Bu birinci çubuk **insandır;** ikinci çubuk onun **ecelidir;** üçüncü çubuk ise, insanın **istek ve arzuları**dır. İnsan kuruntular peşinde koşup dururken, ecel önünü keser ve onu alıp götürür."[120]

9. Soru-Cevap Yöntemine Başvurmak

Ders anlatırken öğrencilerin dikkatini toplamak önemlidir. Dersi hep aynı şekilde anlatmak öğrencileri sıkabilir. Onların dikkatini canlı tutabilmek için, çeşitli yöntemlere başvurmalıdır.

Bunun için ne yapılabilir?

Derse öğrencilere soru sorarak başlanabilir. Peygamber Efendimiz kimi zaman böyle yapardı. Bir defasında ashâb-ı kirâma:

"Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir dere aksa, o da her gün bu derede beş defa yıkansa, onun vücudunda hiç kir kalır mı?" diye sordu. Sahâbîler:

"Hayır, o kimsenin bedeninde kir diye bir şey kalmaz" dediler. Resûl-i Ekrem sözünü şöyle tamamladı:

---

[120] Ahmed İbni Hanbel, *Müsned*, III, 18, nr. 11149

“Beş vakit namaz da işte böyledir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder.”[121]

Yine bir gün Fahr-i Âlem Efendimiz ashabıyla sohbet ederken onlara:

“Söyleyin bakalım, müflis kimdir?” diye sordu.

Onların bildiği iflas eden bir insan tipi vardı.

“Parasını pulunu kaybedip beş parasız kalan kimseye müflis denir” dediler.

Esasen herkesin bildiği müflisten daha kötü durumda olan bir başka müflis vardı. Allah’ın Elçisi o kimseyi şöyle anlattı:

“Bir Müslüman kıyamet günü Allah’ın huzuruna çıkar. O adam kıldığı namaz, tuttuğu oruç, verdiği zekatlarla pek çok sevap kazanmıştır. Ne yazık ki bu adam, kimilerine sövüp hakaret etmiş, kimilerine iftira atmıştır; şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş, ötekinin canını yakmıştır.

Hesap görülmeye başlayınca, yaptığı ibadetlerinin sevabı, hakaret ettiği, iftira attığı, canını yaktığı kimselere dağıtılmış, daha üzerindeki kul hakları bitmeden adamın bütün sevapları tükenivermiştir.

Başkalarına verecek sevabı kalmadığı için, haklarını yediği kimselerin günahı sırtına vurulmuş, o da sırtındaki bu yükle cehennemin yolunu tutmuştur. **İşte asıl müflis bu kimsedir.**"[122]

---

[121] Buhârî, Mevâkît 6, nr. 528; Müslim, Mesâcid 283, nr. 667

Ders anlatırken öğrencilere yöneltilecek ilginç sorular onların dikkatini çekecektir. Acaba öğretmenimiz bu soruyla bize neyi anlatmak istedi diye merak edeceklerdir.

Sevgili Efendimizin vedâ haccında etrafındaki kalabalığa: "İçinde bulunduğumuz bu ay hangi aydır? Bu şehir hangi şehirdir" diye sorduğunu "Sesiyle Öğrencileri Etkilemek" bahsinde okumuştuk.

Bu soruların cevabını orada bulunan herkes biliyordu. Ama Resûl-i Ekrem Efendimiz'in maksadı onların merakını uyandırmak, söyleyeceği önemli sözlere onları hazırlamaktı. Nitekim sahâbîler de, acaba Allah'ın Resûlü bu ayın, bu şehrin, bugünün adını mı değiştirecek diye merak etmişlerdi.

Nebîler Sultânı Efendimiz her bir soruyu sorduktan sonra biraz susuyordu. Böylece dinleyenlerin zihinlerindeki başka konulardan sıyrılmalarını, dikkatlerini tamamen kendine vermelerini istiyordu. Orada bulunanlar da her bir soruda biraz daha dikkat kesiliyor, duydukları sözleri bir daha unutmamak üzere hâfızalarına kaydediyorlardı.

Öğretmenin de zaman zaman bu yönteme başvurması faydalı olur.

---

[122] Müslim, Birr 59, nr. 2581.

Buna bir başka misal daha verelim:

Bir gece ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimizle birlikte oturuyorlardı:

"Yâ Resûlallah! Kıyâmet gününde Rabbimiz'i görecek miyiz?" diye sordular. Fahr-i Kâinât Efendimiz onlara bir soruyla cevap verdi:

"Siz ayın on dördüncü gecesi, gökyüzünde, görmenize engel olacak hiçbir bulut yokken, acaba ayı görebilecek miyiz diye şüpheye düşer misiniz?" diye sordu. Ashâb-ı kirâm da:

"Hayır, ey Allah'ın Elçisi, öyle bir durumda ayı rahatça göreceğimizden endişe etmeyiz" dediler. Fahr-i Âlem Efendimiz onlara ikinci bir soru daha sordu:

"Peki, gündüz vakti, gökyüzünde görmenize engel olacak hiçbir bulut yokken, acaba güneşi görebilecek miyiz diye kaygılanır mısınız?" diye sordu. Ashâb-ı kirâm da:

"Hayır, ey Allah'ın Elçisi, böyle bir durumda kesinlikle kaygılanmayız" dediler.

Bunun üzerine Sultân-ı Enbiyâ Efendimiz ashâb-ı güzîne şöyle buyurdu:

"İşte kıyamet gününde hiçbiriniz, ben göremiyorum diye tedirgin olmadan Rabbinizi apaçık göreceksiniz" buyurdu.[123]

---

[123] Buhârî, Salât 129, nr. 806, Tefsîr 4, nr. 4581, Tevhîd 24, nr. 7437; Müslim, Îmân 299, 302, nr. 182, 183.

Verdiğimiz bu misallerde Peygamber Efendimizin, sorusunu bir kişiye değil, orada bulunanların hepsine yönelttiğini görüyoruz. Öğretmen de sorusunu bütün öğrencilere sormak suretiyle hepsinin ilgisini çekmeye çalışmalıdır.

Öğrencilere böyle bir soru yönelttikten sonra biraz beklemeli, bütün öğrencilerin dikkat kesildiğini görmeli, şayet onlar bir şey söylemiyorsa, sorunun cevabını vermemelidir.

Bu arada şunu da her zaman dikkate almalıdır. Her öğrenci aynı derecede zeki, dikkatli ve anlayışlı değildir. Bu yüzden bazıları sorunun cevabını bulmakta geride kalabilir. Onların diğerlerine yetişmesi için kendilerine zaman tanımalı ve dersi bütün öğrencilerle birlikte götürmeye çalışmalıdır.

Bazı öğrenciler ders dışı bir şeyle meşgul olabilir veya dış uyarıcıların mesela duyduğu bir sesin etkisinde kalabilir; hatta o sırada hayal bile kurabilir ve bu suretle dersten kopabilir. Öğretmen bunu farkedince, öğrenciyi mahcup etmeden, gerektiğinde ismiyle hitap ederek kendisine dersle ilgili bir soru sorabilir; böylece onun yeniden derse dönmesini sağlayabilir.

Bu yöntem derse başlarken veya dersin uygun görülen bir yerinde uygulanabilir.

Şunu tekrar edelim ki, soru her zaman bir öğrenciye veya birkaç öğrenciye değil, bütün sınıfa yöneltilmelidir. Böylece bütün öğrencilerin dikkati toplanmış ve dersi daha canlı bir şekilde izlemeleri sağlanmış olur.

10. Düşündürücü Soru Sormak

Öğrencilerin anlayış ve kavrayış yeteneğini geliştirmek ve güçlendirmek önemlidir. Bunun çeşitli yöntemleri vardır. Bu yöntemlerden biri onları düşünmeye, akıllarını kullanmaya yöneltmektir. Bu maksatla öğrencilere çeşitli sorular sormalı, sonra da fikirlerini, görüşlerini belirtmeleri için kendilerine kısa bir süre vermelidir.

Peygamber Efendimiz de zaman zaman bu yöntemi kullanırdı. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, bu konuda çocukken yaşadığı bir hatırasını şöyle anlatıyor:

Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellemin yanında oturuyorduk. Bize şöyle bir soru sordu:

"Bir ağaç var; onun yaprağı hiç düşmez. Bu ağaç Rabbinin izniyle meyvesini verir; iyi Müslüman gibi de bereketlidir. Söyleyin bakalım, bu hangi ağaçtır?"

Orada bulunanlar kırlardaki ağaçları saymaya başladı. Peygamber Efendimiz'in sorduğu bu ağacın hurma ağacı olduğu hatırıma geldi. Fakat o mecliste Hz. Ebû Bekir ve babam Hz. Ömer de vardı. Ben orada bulunanların en küçüğü olduğumdan, sorunun cevabını vermeye utandım. Sonunda sahâbîler:

"Ey Allah'ın elçisi! O ağacın hangisi olduğunu bulamadık, onu bize söyle!" dediler. Resûl-i Ekrem de:

"O hurma ağacıdır!" buyurdu.

Abdullah ibni Ömer sözüne şöyle devam etti:

Oradan çıktıktan sonra babama, Peygamber Efendimizin sorduğu ağacın hurma ağacı olduğunu bildiğimi, fakat utandığım için cevap vermediğimi söyledim. Bunun üzerine babam:

"Eğer o ağacı bildiğini söyleseydin, dünyalar benim olmuş gibi sevinirdim; hatta daha çok sevinirdim" dedi.[124]

Hz. Ömer, oğlum bulmacanın cevabını bildi diye niçin o kadar sevinecekti? Çünkü Allah'ın Resûlü ona "âferin Abdullah" diye dua edecekti. Oğlunun Peygamber aleyhisselâm tarafından takdir edilmesi ve onun duasını alması da bir baba olarak Hz. Ömer'i çok sevindirecekti.

Öğretmen de, öğrencilerinin bilgisini yoklamak için onlara böyle bilmece tarzında sorular sorabilir. Bilemedikleri zaman sorunun cevabını söyleyerek o bilginin zihinlerinde daha iyi yerleşmesini sağlayabilir.

Burada önemli olan şudur:

Öğretmen, öğrencilerine isabetli sorular sorabilmek için daha önce hazırlık yapmalıdır.

Öğrencilere bazı ipuçları vererek, onlara cevabı daha kolay bulmalarını sağlamalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz hurmayı üstü kapalı tarif etmiş, onun **yaprağının hiç düşmediğini, hep meyve verdiğini, bu haliyle de iyi Müslüman gibi bereketli olduğunu** söylemiştir. Bu açıklamasıyla sorunun cevabını bulmayı bir ölçüde kolaylaştırmıştır.

---

[124] Buhârî, İlim 4, 5, 14, 50, nr. 61, 62, 72, 131; Müslim, Sıfatü'l-münâfikîn 63, 64, nr. 2811

Öğrencilere sorulacak soru çok ağır olmamalı, onları cevabını bulmakta aşırı derecede zorlamamalıdır.

Sorulan sorunun anlatılan dersle, üzerinde durulan konuyla bir şekilde ilgisi bulunmalıdır. Nitekim Peygamber Efendimiz de o soruyu durup dururken sormamıştır. O mecliste kendisine bir hurma göbeği ikram edilmişti. Bu soruyu sorarken de elinde hurma göbeği vardı.

Hurma göbeği, hurma ağacının üst taraflarında yetişen, tadı ve kıvamı süte benzeyen hurma özüdür. Resûl-i Ekrem Efendimizin elinde hurma göbeği bulunması, sorunun cevabını bulmayı kolaylaştırıcı bir sebepti. Nitekim Abdullah ibni Ömer radıyallahu anhümâ da bunu görünce cevabı hemen yakalamıştı.

Öğrencilerin sorunun cevabını bulması, onları hem sevindirir, hem daha öğretici olur. Bu arada öğrencilerin, cevabı bulmak için kendi aralarında küçük tartışmalar yapmalarına izin vermelidir.

Bizim sevgili öğretmenimiz, Müslümanın hurma gibi faydalı ve bereketli olduğunu söylemiştir. Hurma, gerçekten de bereketli bir meyvedir. Şöyle ki o:

Korukken yaş hurma diye yenir.

Biraz kuruyunca taze hurma olarak yenir.

Tamamen kuruyunca da bildiğimiz hurma olur.

Öte yandan hurmanın liflerinden sicim, urgan ve halat yapılır.

Çekirdeği hayvan yemi olarak kullanılır.

Yemyeşil yaprakları hiç düşmediği için, Arabistan'ın aşırı sıcak ikliminde gölgesine oturanlara serinlik verir, onları ferahlandırır.

İşte Nebîler Sultânı Efendimiz bu hadîs-i şerîfinde mümini hurmaya benzetirken şunu söylemek istemiştir: Mümin, yanına gelen ve gölgesine sığınanların sıkıntısını giderir; hayatının her döneminde yaptığı iyiliklerle ihtiyaç sahiplerini memnun eder; ölümünden sonra bile, geride bıraktığı eserlerle Allah'ın kullarına faydalı olur.

11. Soru Sormaya Teşvik Etmek

Öğrenci, anlatılan dersi anlamayabilir veya bir konu hakkında zihninde acaba şöyle miydi, böyle miydi diye tereddüt oluşabilir. Öğretmenine bilmediği bir şeyi veya anlamadığı bir konuyu sorup cevabını alsa, zihnindeki tereddüt ve şüphe yok olacaktır. İşte bu sebeple öğrencileri soru sormaya teşvik etmelidir. Özellikle de çekingen ve utangaç öğrencilere bu konuda cesaret vermelidir.

Peygamber Efendimiz bir hadîs-i şerîfinde:

"Bilgisizliğin ilacı sormaktır"[125] buyurmuştur.

Evet, bilgisizlik bir hastalıktır. Bu hastalığın şifası sormak ve bilmediğini öğrenmektir. Bilgisizlik hastalığı insanı ölüme bile götürür. Zaten Nebîler Sultânı Efendimiz bu hadisi böyle bir olay üzerine söylemiştir. Olay şöyledir:

---

[125] Ebû Dâvûd, Tahâret 125, nr. 336, 337

Sahâbîler bir sefere gitmiş ve orada düşmanla karşı karşıya gelmişlerdi. Düşman tarafından atılan bir taş, sahâbîlerden birinin başını yarmıştı. Bu zat o gece ihtilam oldu ve arkadaşlarına:

"Ne dersiniz bu durumda ben yıkanmayıp teyemmüm edebilir miyim?" diye sordu. Arkadaşlarının bu konuda bilgisi yoktu:

"Yok canım" dediler. "Teyemmüm su bulunmadığı zaman yapılır. Senin rahatsızlığın suyla yıkanmana engel değildir." Bunun üzerine o sahâbî yıkandı, bu yüzden de öldü.

Seferden dönünce bu olayı Resûlullah sallallahu aleyhi ve selleme anlattılar. Allah'ın Elçisi buna çok üzüldü, hatta öfkelendi ve şöyle buyurdu:

"O arkadaşınıza yanlış fetva verenler onu öldürdüler. Allah onların canını alsın. Madem bilmiyorlardı, sorsalardı ya. Bilgisizliğin ilacı sormaktır. Arkadaşınızın durumunda olan biri, yarasının üzerine bir bez bağlamalı, o bezin üzerine meshetmeli, vücudunun geri kalan kısmını yıkamalıydı. Bilgisizliğin ilacı sormak değil miydi?"[126]

Öğretmen, öğrencilerini soru sormaya teşvik etmeli ve onları bu konuda cesaretlendirmelidir. Bir defasında Fahr-i Âlem Efendimiz de ashâb-ı kirâmına:

"Bana bir şey sormak isteyen varsa sorsun. Burada durduğum sürece bana sorulan her soruya cevap vereceğim" buyurmuştu ve o gün kendisine sorulan her soruya cevap vermişti.[127]

---

[126] Ebû Dâvûd, Tahâret 125, nr. 337; İbni Mâce, Tahâret 93, nr. 572

Hz. Ali ve Peygamber Efendimizin amcazâdesi Abdullah ibnî Abbâs gibi âlim sahâbîler, etraflarında bulunanları kendilerine soru sormaya teşvik ederlerdi.[128]

Öğretmen de öğrencilerini soru sormaya teşvik etmeli, böylece çekingen çocukların derse katılmasını sağlamalıdır.

Öğrencilerin, anlatılan derse yönelik soruları, onların konuyu ne ölçüde anladıkları hususunda fikir verir. Ayrıca bu soru ve cevaplar, dersin daha iyi kavranmasına yardım eder.

Öğrencilerin sorduğu sorular, öğretmene basit gelebilir. Öyle de olsa öğretmen bu soruları kesinlikle hafife almamalı ve basit sorular sordukları için öğrencileriyle alay etmemelidir.

Soru sorarken çekinen, konuşmaya utanan ve merâmını ifade etmekte zorlanan öğrenciye cesaret vermeli, çok önemli bir soru sorduğunu belirterek onu takdir etmeli ve böylece onun kendisine olan güvenini artırmalıdır.

Arkadaşının sorduğu sorunun cevabını bilen bazı öğrenciler de o soruyu basit bulabilir ve arkadaşıyla alay etmeye kalkabilir. Öğretmen buna kesinlikle fırsat vermemelidir. Herkesin her şeyi bilemeyeceğini hatırlatmalıdır. Asıl kusurun bilmediğini sormamak olduğunu ifade ederek, çekingen öğrencilerin cesaretini artırmalıdır.

---

[127] Buhârî, Mevâkîtü's-salât 11, nr. 540; Müslim, Îmân 7, nr. 10, Fezâil 135, nr. 2359

[128] İbni Abdilber, *Câmi'u beyâni'l-ilm ve fadlif* (Ebü'l-Eşbâl), I, 469, nr. 736

12. Soruya Etraflıca Cevap Vermek

Öğrenci öğretmenine soru sorar, öğretmen de onu ikna edecek şekilde cevap verir. Olması gereken budur. Duruma göre bu cevaplar kısa ve özlü veya öğrenciyi bilgilendirmek için daha geniş olur.

Zaman ve şartların uygun olması halinde, öğrenciye beklediği cevabın yanında, ihtiyacı olan başka bilgiler de vermelidir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de öyle yapardı.

Bir adam İki Cihan Güneşi Efendimize şöyle sordu:

"Yâ Resûlallah! Biz deniz yolculuğu yapıyoruz; bu sırada yanımıza bir miktar su alıyoruz. Bu suyla abdest alsak, bir süre sonra içecek suyumuz kalmıyor. Bu durumda deniz suyu ile abdest alabilir miyiz?"

Bu soruyu soran sahâbî, denizin suyu içilmediğine göre, herhalde onunla abdest de alınamaz diye düşündü ve merakını gidermek için soruyu böyle sordu.

Allah'ın Elçisi bu soruya kısaca: "Evet, deniz suyu ile abdest alabilirsiniz" diyebilirdi. Fakat hem soruya cevap olacak hem de deniz yolcularının işine yarayacak şekilde şöyle cevap verdi:

"Denizin suyu hem temiz hem de temizleyicidir. Denizde ölen hayvan da helâldir."[129]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, deniz yolcularının deniz suyu ile abdest alabileceklerini bildirmekle kalmadı, o günün şartlarında deniz yolculuğu yapanlar için son derece önemli olan bir bilgi daha verdi ve denizde ölmüş olarak buldukları balıkları da yiyebileceklerini söyledi.

---

[129] Ebû Dâvûd, Tahâret nr. 83; Tirmizî, Tahâret 52, nr. 69; İbni Mâce, Tahâret 38, nr. 386

Vedâ haccı sırasındaydı. Kadının biri kucağındaki çocuğu kaldırdı ve şöyle sordu:

"Yâ Resûlallah! Bu çocuk yaptığı hacdan dolayı sevap kazanır mı?" Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de ona:

"Evet. Bundan dolayı sen de sevap kazanırsın" buyurdu.[130] Böylece o kadına öğrenmek istediğinden daha fazlasını söyleyerek onu sevindirdi. Çocukları olan anne babaları onlarla birlikte haccetmeye teşvik etti, öyle yaptıkları takdirde sevap kazanacaklarını müjdeledi.

Soru soran öğrenciye, sorduğu soruyla ilgili etraflıca bilgi vermenin uygun olacağını gösteren bir başka hadîs-i şerîf vardır. Ashâb-ı kirâmdan Ebû Cürey Câbir İbni Süleym bize bu konuda şu bilgileri vermiştir:

Bir zat gördüm; insanlar onun bilgisine başvuruyor ve her dediğini yapıyorlardı. Merak edip:

"Bu zat kimdir?" diye sordum.

"Allah'ın Resûlü'dür" dediler. Ben ona selâm vermek için iki defa:

"Aleyke's-selâm yâ Resûlallah! (Ey Allah'ın Resûlü sana selâm olsun) dedim. O da bana:

---

[130] Müslim, Hac 409, 410-411, nr. 1336

"Aleyke's-selâm deme. Çünkü aleyke's-selâm, ölülere verilen selâmdır. Bunun yerine sen es-selâmü aleyke (selâm sana olsun) diye selâm ver!" buyurdu. Bunun üzerine ben:

"Sen Allah'ın Resûlü müsün?" diye sordum. Şu cevabı verdi:

"Evet, ben Allah'ın Resûlüyüm. Başına bir sıkıntı gelse de Allah'a dua etsen, O senin sıkıntını giderir. Bir yıl kıtlık olsa da sen O'na dua etsen, Allah o yılı senin için verimli kılar. Çölde veya sahrada deven kaybolsa da kendisine dua etsen, Allah deveni sana geri getirir. Ben işte O Allah'ın Resûlüyüm."

Bunun üzerine ona:

"Bana tavsiyede bulunsanız" dedim. O da:

"Hiç kimseye sövme!" buyurdu. Ben de o günden sonra hür olsun, köle olsun hiç kimseye sövmedim. Deve olsun, koyun olsun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra Peygamber aleyhisselâm sözüne şöyle devam etti:

"Hiçbir iyiliği küçümseme!

Din kardeşinle konuşurken güler yüzle konuş! Çünkü güler yüzle konuşmak da bir iyiliktir.

Elbisenin eteklerini dizinin yarısına kadar kaldır. Eğer bu hoşuna gitmezse, topuklarına kadar indir. Fakat eteğini yerde sürünecek kadar uzatma! Çünkü eteğin yerde sürünmesi kibirden ileri gelir; Allah kibirlileri sevmez.

Eğer bir kimse sana söver veya sende bulunduğunu bildiği bir kusurdan dolayı seni ayıplarsa, sen o kimsede bulunduğunu bildiğin bir kusurdan dolayı onu ayıplama. Onun bu davranışının vebâli kendine aittir."[131]

Bu hadîs-i şerîften anladığımıza göre, Peygamber Efendimiz, soru soran kimsenin öğrenme hevesini görmüş, bunun üzerine ona ihtiyacı olan bilgileri vermiştir. Öğretmen de, öğrencisinin öğrenme isteğini farkedince, ona bilmesinde fayda gördüğü başka şeyleri de öğretmelidir.

Bazen de öğrenci asıl bilmesi ve öğrenmesi gereken şeyi soramaz. Bu durumda ona ihtiyacı olan şeyi anlatmak icap eder. Nitekim bir defasında bir kimse Peygamber Efendimiz'e:

"İhrama giren kimse ne giyer?" diye sordu. Soru yanlıştı. "İhrama giren kimse neler giyemez?" diye sorulması gerekirdi. Bu sebeple Allah'ın Resûlü ona ihramlının giyemeyeceği şeyleri saydı:

"İhrama giren kimse gömlek giyemez, don giyemez... sarık saramaz" buyurdu.[132]

Öğrenci de bilmeye, öğrenmeye ihtiyacı olan şeyi değil de, kendine gerekli olmayan şeyi sorabilir. Bunu fırsat bilerek ona asıl öğrenmesi gereken şeyler öğretilmelidir.

---

[131] Ebû Dâvud, Libâs 24, nr. 4084; Ahmed ibni Hanbel, *Müsned*, IV, 65, nr. 16733, V, 64, 377, 378, nr. 20912, 23592

[132] Buhârî, İlim 53, nr. 134, Salât 9, nr. 366, Hac 21, nr. 1542; Müslim, Hac 1, nr. 1177

Peygamber Efendimiz bu tür sorularla çok karşılaşmıştır. Bir defasında adamın biri:

"Yâ Resûlallah! Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu. Belli ki bu zat kıyamet vaktini kimsenin bilemeyeceğinden habersizdi. Nebîler Sultanı Efendimiz ona yönelttiği bir soruyla asıl bilmesi ve yapması gereken şeyi hatırlattı:

"Kıyamet için ne hazırladın bakalım?" buyurdu.

Adam başını eğip düşündü:

"Ey Allah'ın elçisi!" dedi. "Benim farz ibadetler dışında öyle fazla bir orucum, namazım, verilmiş sadakam yok. Fakat ben Allah'ı ve Resûlünü seviyorum." Bunun üzerine Efendimiz ona:

"Sen sevdiğinle beraber olacaksın" buyurdu.

Böylece ona ahirette beraber olacağı arkadaşlarını, dostlarını ve sevdiklerini iyi seçmesi gerektiğini hatırlattı.

13. Sorunun Cevabını Öğrenciye Buldurmak

Durmadan ders anlatmak sıkıcı olur, öğrencileri yorar. Ders anlatırken zaman zaman ilgi çeken sorular sormak öğrencilerin dikkatini toplar ve konu üzerinde düşünmelerini sağlar. Bu canlılığı sağlamak için, öğretmen bir süre konuştuktan sonra, anlattığı şeyler hakkında sınıfa soru sormalı, soruların cevabını onlara buldurmalıdır.

Elbette öğretmenin yetiştirmek zorunda olduğu bir programı vardır. Programını belli bir zaman diliminde işlemek durumundadır. Sorulara ağırlık verdiği takdirde, anlatmak zorunda olduğu ünite zamanında bitmeyecektir.

Böyle olmakla beraber, öğrencilerin dikkatini canlı tutmak, onları konu üzerinde düşündürmek dersi derste öğrenmelerini sağlayacaktır.

Daha da önemlisi, anlatılan konuyla ilgili olarak her an kendisine soru sorulabileceğini bilen öğrenci dersten kopmayacak ve dersi daha bir dikkatle dinlemek zorunda olduğunu bilecektir.

Peygamber Efendimiz, kendisinin öğrencileri demek olan ashabıyla konuşurken bu yönteme başvururdu. Bazen soruların cevabını onlara buldururdu:

Bir gün fakir sahâbîler Peygamber Efendimizin yanına geldiler ve şöyle dediler:

"Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürdüler, bize bir şey bırakmadılar. Zira onlar da bizim gibi namaz kılıyor, bizim gibi oruç tutuyor, ayrıca mallarının fazlasından sadaka veriyorlar. Bizim halimiz ne olacak?" Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu:

"Allah Teâlâ size sadaka verme imkanı bağışlamadı mı sanıyorsunuz?

Her 'sübhânallah' demek sadakadır.

Her 'elhamdülillah' demek sadakadır.

Hatta eşinizle yatmanız bile sadakadır." Bunu duyan sahâbîler:

"Ey Allah'ın Resûlü! Cinsel arzusunu eşiyle tatmin eden birine bundan dolayı sevap mı var?" diye hayretle sordular. Nebîler Sultânı Efendimiz şöyle buyurdu:

"Söyleyin bakalım: Bir kimse bu ihtiyacını haram yoldan giderseydi, günah işlemiş olmayacak mıydı?"

İçinde cevabı da saklayan bu soru onları düşündürdü. Evet, gerçekten de öyleydi. Artık "Öyle şey olur mu canım?" diyecek mecalleri kalmamıştı. Sevgili Peygamberimiz onlara bakarak cümlesini şöyle tamamladı:

"İşte bundan dolayı, insanın cinsel ihtiyacını helal yoldan gidermesinde elbette sevap vardır."[133]

Bir kadın Peygamber Efendimize şöyle sordu:

"Annem hacca gideceğim diye adakta bulunmuştu, fakat ömrü vefa edip hacca gidemedi. Ben onun yerine haccedeyim mi?" Allah'ın Resûlü onun bu sorusuna bir başka soruyla karşılık verdi:

"Elbette annenin yerine haccet! Hem annenin birine borcu olsaydı, sen o borcu ödemeyecek miydin?" Kadın:

"Ödeyecektim" deyince Fahr-i Kâinât Efendimiz şöyle buyurdu:

---

[133] Müslim, Mesâcid 142, nr. 595, Zekât 53, nr. 1006

"Allah'a olan borçlarınızı ödeyin. Çünkü kendisine verilen sözü tutmaya en layık olan Allah'tır."[134]

"Öğretmenin Mahareti: İkna Kabiliyeti" bahsinde gördüğümüz zina etmek için izin isteyen genç ve siyah bir oğlan doğurduğu için karısından şüphe eden bedevi misalleri de bu konuyla ilgilidir. Resûl-i Ekrem Efendimiz onlara çeşitli sorular sormuş, böylece aradıkları gerçeği kendilerine buldurmuştu.

Zihin açıcı sorular sorarak aradığı cevabı öğrenciye buldurmak, öğretmenin becerisiyle ilgilidir. Öğrencinin önünü açan sorular, onu hem sorunun cevabına yaklaştırır hem de kendisine ve zekasına olan güvenini arttırır.

14. Uygulama Yöntemine Başvurmak

En iyi öğretim ve eğitim yolu, göstererek ve yaparak öğretmektir. Öğrenciye bilmesi ve öğrenmesi gerekeni uygulamalı olarak göstermek, sonra da aynı şeyleri öğrencilere yaptırmak, yanlış yaptığında onu hemen düzeltmek kalıcı bir öğretim yoludur. Bu usulle öğrenilen bilgiler kolay kolay unutulmaz.

İşitilerek öğrenilen bilgiler bir süre sonra unutulabilir. Ama duyarak, görerek ve yaparak öğrenilen bilgiler zihinde daha çok yer eder ve daha sonraki zamanlarda daha çok hatırlanır. Duyarak ve görerek öğrenilen bilgiler üzerinde konuşulması ve tartışılması halinde, bunlar bir daha unutulmayacak şekilde hafızaya kaydedilmiş olur.

---

[134] Buhârî, Hac 22, nr. 1852, İ'tisâm 12, nr. 7315.

Peygamber Efendimiz bazı önemli konuları uygulamalı olarak öğretmiştir. Bunu şu misallerle açıklayalım:

Bir adam Nebîler Sultânı Efendimize namazların hangi vakitlerde kılınması gerektiğini sordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona namaz vakitlerini pek güzel tarif edebilirdi. Ama öyle yapmadı. O sahâbîye:

"Sen iki gün hep bizimle namaz kıl!" buyurdu.

Birinci gün, Bilâl-i Habeşî'ye ezanı, bugün bizim de kıldığımız gibi namazların ilk vaktinde okumasını emretti ve namazı o saatte kıldırdı.

İkinci gün Bilâl radıyallahu anha, bu defa ezanı namazların ilk vaktinde değil de, biraz daha sonra gecikmeli olarak okumasını emretti ve namazı o saatlerde kıldırdı. Daha sonra:

"Bana namaz vakitlerini soran o zat nerede?" buyurdu. Namaz vakitlerini öğrenmek isteyen sahâbî:

"Buradayım ey Allah'ın Resûlü!" diyerek Fahr-i Kâinât Efendimizin huzuruna geldi. Allah'ın Elçisi ona:

"Namazlarınızın vakitleri, işte gördüğün bu vakitler arasıdır" buyurdu.[135]

Bir başka gün sahâbînin biri Peygamber Efendimize nasıl abdest alacağını sordu. Fahr-i

---

[135] İbni Mâce, Salât 1, nr. 667

Âlem Efendimiz onun yanında abdest aldı ve ona abdestin nasıl alınacağını uygulamalı olarak öğretti.[136]

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashabına namazı da uygulamalı olarak öğretti. O gün minbere çıktı, orada Fâtiha ve zamm-ı sureyi okudu, rüku yaptı, secde etmek için geri geri giderek yere indi, secde yaptı, sonra tekrar minbere çıktı, secde edeceği zaman yine yere indi, secde yaptı ve böylece iki rekat namazın kılınışını ashabına gösterdi.[137]

Fahr-i Âlem Efendimiz bir defasında da kestiği koyunun derisini yüzmeye çalışan bir genci gördü. Fakat delikanlı bu işi gereği gibi yapamıyordu. Ona bu işi nasıl yapacağını tarif etmek yerine, kenara çekilmesini ve kendisini dikkatle izlemesini söyledi. Koyunun derisini yüzdükten sonra:

"Delikanlı! Deriyi işte böyle yüzeceksin!" buyurdu.[138]

15. Öğrenciye Hatasını Buldurmak

Yaptığı hatanın farkında olmak önemli bir meziyettir. Yaşlı başlı birçok insan bile hatasını görmez veya hata ettiğini kabul etmez. Öğrenciler, hayat yokuşuna yeni tırmanan gençlerdir. Onlar, kendilerine verilen ödevi yapar, yazılı sınavda soruları cevaplar, fakat bu sırada yaptıkları hatayı görmeyebilirler. Hatta ödevlerini kusursuz yaptıklarını, bütün sorulara doğru cevap verdiklerini düşünebilirler.

---

[136] Ebû Dâvûd, Tahâret 52, nr. 135

[137] Buhârî, Salât 18, nr. 377

[138] İbni Mâce, Zebâih 6, nr. 3179

Öğretmen, kendi rehberliğinde onlara, ödevlerinde veya sınav sırasında yaptıkları yanlışları buldurmaya çalışmalıdır. Böylece öğrencilerin o konuları daha iyi öğrenmesi sağlanmış olur. Ödev yaparken ve soruları cevaplandırırken yaptıkları hataları yakaladıkça hem derse ilgileri artar hem de o bilgiler zihinlerinde daha iyi yer eder.

Peygamber Efendimiz de öğretim sırasında bu faydalı yöntemi kullanırdı. Bir gün şöyle bir olay meydana geldi:

Allah'ın Elçisi mescide girdi ve bir köşeye oturdu. O sırada bir sahâbî geldi ve namaz kılmaya başladı. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem onun nasıl namaz kıldığını izlemeye başladı. Ne yazık ki bu sahâbî namazı usulüne uygun olarak kılamıyordu.

Namazı bitirdikten sonra Peygamber aleyhisselâmın yanına gelip selâm verdi. Sevgili Efendimiz onun selâmını aldıktan sonra:

"Haydi dön, yeni baştan namaz kıl; çünkü sen namaz kılmış olmadın!" buyurdu. Çünkü onun namazını hatasız bir şekilde kılmasını istiyordu.

O sahâbî geri döndü, namazını önceki gibi kıldı ve yine Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin huzuruna gelip selâm verdi.

Allah'ın Elçisi ondan "Yâ Resûlallah! Ben namaz kılarken nerede hata ediyorum" diye hatasını sormasını bekliyordu. Fakat o işin bu tarafını düşünmüyor, namazı gerektiği gibi kıldığını sanıyordu.

Fahr-i Âlem Efendimiz ona yine düzgün bir şekilde namaz kılmadığını ve tekrar namaz kılması gerektiğini söyledi. Bu durum üç defa tekrarlandı. Sonunda bu zatın aklı başına geldi ve en başta yapması gerekeni yaptı:

"Yâ Resûlallah!" dedi. "Seni, gerçekleri öğretmek için gönderen Allah'a yemin ederim ki, başka türlüsünü yapamıyorum. Bana nasıl namaz kılacağımı öğret!" Bunun üzerine Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem namaz kılarken nelere dikkat etmek gerektiğini hem ona hem de orada bulunan sahâbîlere öğretti.[139]

Sevgili Peygamberimizin bu uygulamasına, öğretmen kardeşlerimin ilgiyle yaklaşacağında şüphe yoktur. Öğrenciye yanlışlarını buldurmak, bulamadıklarını göstermek, onun konuyu daha iyi öğrenmesini sağlayacaktır.

Öğretmen verdiği ödevleri mutlaka okumalı, yanlışları göstermelidir. Beğendiği ödevleri veya bir ödevdeki beğendiği cümleleri iltifatkar sözlerle değerlendirmeli, böylece öğrencisini ödüllendirmeli, bu konuda kesinlikle cimrilik yapmamalıdır. Takdirkâr ifadeler öğrencinin özgüvenini artıracak ve onu daha fazla çalışmaya yönlendirecektir.

---

[139] Buhârî, Ezân 95, 122, nr. 757, 793; Müslim, Salât 45, nr. 397

16. Öğrenciye Anlamayacağı Şeyi Söylememek

Herkesin anlayışı ve kavrayışı farklıdır. Öğretmen öğrencilerine bir şey sorduğu zaman, onların parmakları aynı anda kalkmaz. Hele üstü kapalı bir sözü anlayanların sayısı daha azdır. Konumuzu bir hadîs-i şerîfle biraz daha açalım:

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem son hastalığı sırasında mescide çıktı ve ashabına bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı bize Ebû Saîd el-Hudrî nakletmiştir. En çok hadis rivayet eden yedi kişiden biri olan bu aziz sahâbî, o sırada yirmi veya yirmi bir yaşındaydı. Peygamber Efendimizin bu konuşmada üstü kapalı söylediği bir cümleyi, kendisi de dâhil birçokları anlamadı. Şimdi olayı ondan dinleyelim:

Allah'ın Sevgili Elçisi minberde konuşmaya başladı ve şöyle dedi:

"Allah Teâlâ bir kulunu, dünya nimetleri ile kendi yanındaki nimetleri seçmekte serbest bıraktı. O kul da Allah'ın yanındaki nimetleri seçti."

Peygamber aleyhisselâm bu cümleyi söyler söylemez Hz. Ebû Bekir ağlamaya başladı. Ben de kendi kendime dedim ki: Allah Teâlâ'nın bir kulunu dünya nimetleri ile kendi yanındaki nimetleri seçmekte serbest bırakmasında, onun da Allah'ın yanındaki nimetleri seçmesinde ne var ki, bu yaşlı adam bu söze ağlıyor. Meğer o dünya nimetleri ile ahiret nimetlerini seçmekte serbest bırakılan kul, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemin kendisiymiş. Hz. Ebû Bekir bu sözü hepimizden iyi anlamış."[140]

Ebû Saîd el-Hudrî hadisin devamında, Peygamber Efendimizin Hz. Ebû Bekir'i orada nasıl teselli ettiğini de anlatmıştır.

Demek ki Peygamber Efendimiz, yakında vefat edeceğini herkesin değil, sadece ince sezgisi bulunanların anlamasını istedi. Bunun için de üstü kapalı konuştu. Peygamber sevgisi ruhuna işlemiş olan Hz. Ebû Bekir, meseleyi hemen anladı, canından çok sevdiği insanın yakında vefat edeceğini, onu bir daha göremeyeceğini, vahyin kesileceğini, artık göklerden haber alamayacaklarını düşündü ve gönlünü derin bir hüzün kapladı.

Aslına bakılırsa Nebîler Sultânı Efendimiz Arapça konuşuyordu ve orada bulunanların hepsi Arapçayı iyi biliyordu. Fakat herkesin kavrayışı aynı olmadığı için, herkes anlatılmak isteneni anlayamadı. Bu bir.

Bu önemli konuyu daha iyi anlatabilmek için bir misal daha verelim:

Kâbe'nin bitişiğinde ve altınoluğun tam altında yarım daire şeklinde bir duvar vardır. Bu duvara "Hicr" denir. Hicr, Hz. İbrahim zamanında Kâbe'ye dâhildi. Peygamber Efendimizin gençliğinde Kâbe yangın ve sel yüzünden yıkılınca, Mekkeliler Kâbe'yi yeniden yapmak için para topladılar. Fakat paraları Kâbe'yi eski temelleri üzerinde yapmaya yetmedi. Onlar da Kâbe binasını daha küçük yaptılar. Böylece Hicr denilen kısım, Kâbe'nin dışında kaldı.

---

[140] Buhârî, Salât 80, nr. 466-67; Müslim, Fezâilü's-sahâbe 2, nr. 2382

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'yi fethettikten sonra, Kâbe'yi, Hz. İbrahim'in zamanındaki temelleri üzerinde yeniden yapmayı düşündü. Fakat Kâbe'ye herkes büyük değer verdiği için, yeni Müslüman olanlar Kâbe'nin yıkılmasını yanlış anlayabilir ve buna karşı çıkabilirdi. Bu sebeple Allah'ın Resûlü Kâbe'yi yıkıp yeniden yapma düşüncesinden vazgeçti.[141]

Bu misallerden şu sonucu çıkarmalıyız:

İnsanların anlayışı ve kavrayışı farklıdır. Bu sebeple herkesi ilgilendiren bir şey yapılacağı zaman son derece dikkatli davranmalıdır. Böylece insanların o konuyu yanlış anlamasına ve karşı çıkmasına meydan vermemelidir.

Burada Hz. Ali'nin şu sözünü hatırlamalıdır: **"İnsanlara anlayacakları şekilde konuşunuz. Aksi halde Allah'ın ve Resûlü'nün yalanlanmasını ister misiniz?"**[142]

Ünlü sahâbî Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anhın şu sözü de anlamlıdır:

"İnsanlara akıllarının ermeyeceği bir şeyi söylersen, bazıları o sözü yanlış anlar ve kargaşa çıkar."[143]

Neden kargaşa çıkar? Çünkü akıl, ancak anladığı yükü taşıyabilir, anlamadığı söz ona sıkıntı verir. Bu sebeple herkesin akıl düzeyinin aynı olmadığını dikkate almalıdır. Böyle davranılmazsa, bazıları aklına yatmayan bir fikre: "Böyle şey olmaz!" diye şiddetle karşı çıkabilir.

---

[141] Buhârî, Hac 42, nr. 1853; Müslim, Hac 405, nr. 1333

[142] Buhârî, İlim 49, bab başlığı.

[143] Müslim, Mukaddime 3, nr. 15

Sınıfta böyle bir duruma yol açmamak için, öğrencilerin anlamakta zorlanacağı konuları, mümkün olduğunca açıklamalı, basitleştirmeli ve her birinin anlamasını sağlamaya çalışmalıdır.

Evet, insanlar anlamadıkları sözü kaldıramazlar; onu yanlış yorumlar, yanlış işler yaparlar. Şu hadîs-i şerîf de bunu göstermektedir:

Bir gün Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Ufeyr adlı eşeğiyle bir yere gidiyordu. Genç sahâbîsi Muâz ibni Cebel'i terkisine bindirdi. Bir ara ona:

"Ey Muâz!" diye seslendi. O da:

"Buyur Yâ Resûlallah! Emrindeyim" dedi. Fahr-i Âlem Efendimiz biraz sonra ona yine aynı şekilde seslendi. O da aynı cevabı verdi. Allah'ın Resûlü ona üç defa böyle seslenerek dikkatini iyice topladıktan sonra:

"Allah'ın, kulları üzerinde ne hakkı vardır, bilir misin?" diye sordu. O da:

"Hayır, bilmiyorum" dedi.

"Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı, onların sadece Allah'a kulluk etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak tutmamalarıdır" buyurdu. İki Cihan Güneşi Efendimiz bir süre daha yol aldıktan sonra yine:

"Ey Muâz!" diye seslendi. O da:

"Buyur Yâ Resûlallah! Emrindeyim" dedi.

"Peki, bunları yaptıkları takdirde, o kulların Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?" diye sordu. Muâz'ın cevabını beklemeden, sorusuna yine kendisi şöyle cevap verdi:

"Onlara azap etmemesidir."

Bu öyle büyük bir müjde idi ki, bunu bütün Müslümanlar duymalı ve sevinmeliydi. Muâz radıyallahu anh heyecanla:

Ey Allah'ın Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi? dedi. Peygamber Efendimiz bunu doğru bulmadı:

"Hayır, müjdeleme! Onlar buna güvenip kendilerine düşen görevleri ihmâl ederler" buyurdu.[144]

Muâz ibni Cebel bir gerçeğin gizli kalmaması, önemli bir bilginin zayi olmaması için vefat edeceği sırada bu hadîs-i şerîfi yanındakilere haber verdi.

Demek ki öğretmen öğrencilerine anlamayacakları veya yanlış anlayacakları şeyi söylememelidir.

Öğretmenliğin Duygu Boyutu

1. Öğrencinin Yanlışına Hoşgörüyle Yaklaşmak

Sınıfta bazen bir öğrenci manasız ve yersiz soru sorabilir. Bu durumda ona kızmamalı, kendisini arkadaşlarının yanında utandırmamalı ve onunla kesinlikle alay etmemelidir. Zira sorduğu soru yüzünden azarlanan veya utandırılan öğrenci bir daha soru sormaya cesaret edemez. Üstelik o öğrenci, kendisini zor durumda bırakan öğretmene gücenir ve dersine ilgisi azalır.

---

[144] Buhârî, İlim 49, nr. 128, Cihâd 46, nr. 2856, Libâs 101, nr. 5960, Tevhîd 1, nr. 7372; Müslim Îmân 48, 49, nr. 30

Öğrencinin sorduğu soru, diğer öğrencileri de ilgilendiren ve faydalı şeyler söylemeye imkan veren bir soru ise, böyle bir soru sorduğu için onu takdir etmeli, yanlışını da yumuşak ifadelerle düzeltmelidir. Çünkü Resûl-i Ekrem Efendimiz bize anlayışlı olmayı, bütün varlıklara yumuşak davranmayı tavsiye ederdi:

Şefkat ve yumuşaklığın olduğu her şeyin güzel, şefkat ve inceliğin bulunmadığı şeylerin çirkin olduğunu söylerdi.[145]

Yumuşak davranmayan kimsenin, hayırlardan mahrum olacağını belirtirdi.[146]

Yersiz bir soru soran öğrenciye, Peygamber Efendimizin bu tavsiyelerini dikkate alarak, olabildiğince anlayışlı davranmalıdır.

Öğrenci birkaç soru sorabilir. Bunların bir kısmına cevap vermek veya orada cevap vermek uygun olmayabilir. Bu tür soruları ya cevapsız bırakmalı veya onlara üstü kapalı cevap vermelidir. Bunu Peygamber Efendimiz de yapmıştır.

Bir defasında sahâbîlerden biri, gördüğü bir rüyayı Fahr-i Âlem Efendimize anlattı ve onu ta-

---

145 Müslim, Birr 78, nr. 2594

146 Müslim, Birr 74-76, nr. 2592

bir etmesini istedi. O mecliste Hz. Ebû Bekir de vardı. Peygamber Efendimizin bu sadık dostu:

"Yâ Resûlallah! Bu rüyayı ben tabir edebilir miyim?" diye sordu. Allah'ın Resûlü de onun tabir etmesine izin verdi. Hz. Ebû Bekir rüyayı tabir ettikten sonra, yaptığı yorumun yerinde olup olmadığını sordu. İki Cihan Güneşi Efendimiz de:

"Rüyanın bazı yerlerini doğru tabir ettin, bazı yerlerinde hata ettin" buyurdu. Esasen Hz. Ebû Bekir rüya tabir etmekte pek mahirdi. Acaba nerede hata etmişti? Bunu çok merak etti ve Fahr-i Kâinât Efendimiz'e yemin vererek, rüya tabirinde yanıldığı yeri kendisine söylemesini istedi. Allah'ın Resûlü onu:

"Öğrenmek için yemin vererek ısrar etme!" diye uyardı;[147] başka da bir şey söylemedi.

Acaba Resûlullah Efendimiz çok sevdiği arkadaşına niçin böyle davranmıştı? Çünkü rüyanın yanlış tabir edilen kısmı, ileride meydana gelecek birtakım kötü olaylarla ilgiliydi. Şayet Resûl-i Ekrem ona yaptığı yanlışı söyleseydi, ileride meydana gelecek kötü olayları da haber vermiş olacaktı; bu da insanlar üzerinde olumsuz etki yapacaktı.

Öğrenci çok yanlış bir şey yapabilir; hatta yalan bile söyleyebilir. Onun hatasını düzeltirken ölçülü olmalı ve kendisine kesinlikle "yalancı" diye hitap etmemelidir. Bir şey çalmışsa ona "hırsız" diye çıkışmamalıdır. Çünkü böyle suçlamalar öğrencinin ruhunda yıkıcı etki yapar.

---

[147] Buhârî, Ta'bîr 47, nr. 7046; Müslim, Rüyâ 17, nr. 2269

Öğrenci çocuktur; çocuklar hata yapar; büyükler ise onların hatalarını düzeltmelerine yardımcı olur. Hatayı çocuğun yüzüne vurmak yerine, bu hatayı tedavi etme yoluna gitmeli, öğrenciye de kusurunu telafi etme fırsatı vermelidir. Çocuğa yanlışını hatırlatmak gerektiğinde, mümkün mertebe yumuşak ve kinayeli bir dil kullanmalıdır.

Yanlış yapan öğrenciye, öğretmenin gücendiğini hissettirmesi de bir eğitim yoludur.

Öğrenci öğretmenine okul dışında da soru sorabilir. Ona:

"Oğlum (veya kızım)! Burası yeri değil, sorunu okula sakla!" diye cevap vermek de mümkündür. Ama öğretmenin acil bir işi yoksa, öğrencisine birkaç dakikasını ayırıp sorusuna kısa da olsa cevap vermek daha uygun olur. Nitekim Peygamber Efendimiz de böyle durumlarda kendisine yöneltilen sorulara cevap vermekten kaçınmazdı.

Bir defasında bedevinin biri Fahr-i Âlem sallallahu aleyhi ve sellemin önüne çıktı, devesinin yularına yapıştı ve ona:

"Beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi söyle!" dedi. Allah'ın Elçisi de ona şöyle buyurdu:

"Allah'a ibadet eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı gerektiği şekilde kılarsın, zekâtı verirsin, akraban ile de ilgini koparmazsın." Resûl-i Ekrem Efendimiz bunları söyledikten sonra bedeviye: "Haydi, devenin yularını bırak!" buyurdu ve yoluna devam etti.[148]

Öğretmen mütevazı, müsamahakâr ve anlayışlı insandır. Öğrencisinin müşkilini halletmenin, sıkıntısını gidermenin Allah katında pek değerli bir davranış olduğunu iyi bilir; bu sebeple kendisinden yardım isteyeni geri çevirmez. Öğretmen öğrencisine muhabbet ve anlayışla yaklaştığı zaman, öğrenci onu bir baba, bir anne gibi görür, kimseye anlatamadığı derdini ona söyler. Babasını veya annesini kaybeden bir çocuk, sevgi dolu öğretmenini babası veya annesi yerine koyar. Sevdiği öğretmeni sayesinde hem okuluna hem arkadaşlarına yakınlık duyar, aynı zamanda derslerine daha bir istekle çalışır.

2. Hatayı Düzeltirken Ölçülü Olmak

Öğrencinin, henüz yetişme çağında bir çocuk olduğunu, yanlış yapabileceğini her zaman dikkate almalıdır. Hele yetiştiği ailenin sosyal durumu farklı ve bizim değerlerimize yabancı ise, onun yanlışlarını anlayışla karşılamalıdır. Onu kesinlikle suçlamamalı, hatasını yüzüne vurup utandırmamalıdır.

Esasen her insan hata edebilir. Bu sebeple kasıtlı olarak yapılmayan hataları müsamaha ile karşılamalıdır.

Meselenin bir de şu tarafı var: Bir öğrencinin kusurunu, onu inciterek söylemek ve bunu zaman zaman tekrarlamak, onun yüzündeki haya perdesini yırtabilir. Daha da kötüsü, onun uygun olmayan şeyler yapma konusundaki cesaretini artırabilir.

---

[148] Buhârî, Zekât 1, nr. 1396, Edeb 10, nr. 5983; Müslim, Îmân 14, nr. 13

Yüce Rabbimiz bu hususta ölçüyü şöyle koymuştur:

"Bilmeyerek yaptığınız hatadan dolayı size bir günah yoktur; ancak bilinçli ve kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz."[149]

Merhametli Mevlâmız, hata ettiğimiz zaman kendisine şöyle yalvarmamızı istemiştir:

"Ey Rabbimiz! Eğer unutur yahut hata edersek bizi cezalandırma!"[150]

Bir öğretmen de öğrencisinin yanlışını gördüğü zaman, onu hemen azarlama ve cezalandırma yönüne gitmemelidir. Yaptığı yanlışı bilerek ve kasıtlı olarak mı, yoksa istemeden ve kötü bir niyeti olmadan mı yaptığını ortaya çıkarmaya çalışmalıdır.

Peygamber Efendimizin bu konudaki bir uygulamasını hatırlayalım:

Muâviye bin Hakem yeni Müslüman olmuştu. Namaz kılarken konuşmamak gerektiğini henüz bilmiyordu. Bir gün Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ashâbına namaz kıldırıyordu. Bu sırada cemaatten biri aksırdı. Muâviye bin Hakem ona, "Allah sana merhamet etsin" anlamında "yerhamükellah" diye yüksek sesle dua etti. Bunun üzerine namaz kılanlar ona sert sert bakmaya, ellerini uyluklarına vurarak onu

---

149 Ahzâb 33/5

150 Bakara 2/286

susturmaya çalıştılar. Muâviye bin Hakem insanların kendisine niçin böyle davrandığına bir mâna veremedi. Namaz bittikten sonra Allah'ın Resûlü onu yanına çağırdı ve kendisine namaz kılma adabını şöyle öğretti:

"Yaptığımız bu ibadetin adı namazdır. Namaz kılarken dünya kelâmı konuşulmaz. Çünkü namaz tesbîh, tekbîr ve Kur'an okumaktan ibarettir."[151]

Muâviye bin Hakem, Peygamber aleyhisselâmın diğer sahâbîler gibi kendisini azarlamayışına pek sevindi ve duygularını şöyle dile getirdi:

"Ona kurban olayım. Ne daha önce, ne de daha sonra Peygamber Efendimiz kadar güzel öğreten bir kimse görmedim. Beni azarlamadı, dövmedi ve ağır konuşmadı."

Peygamber ahlâkı işte budur. Bilmeden hata edeni azarlamamak, kalbini kırmamak ve onu başkalarının yanında utandırmamaktır.

Öğrenciler arasında sıkça görülen durumlardan biri şudur:

Bazı yaramaz öğrenciler, özellikle saf ve masum çocuklara tezgâh kurar, onlara istemedikleri bir kusuru işletir, sonra da arkadaşlarını zor duruma düşürürler. Esasen böyle durumlarda cezayı hakeden o saf öğrenci değil, onu oyuna getirenlerdir.

Suçsuz bir çocuğu sebepsiz yere kınamak ve azarlamak yaramaz çocukları eğlendirir; zaten onların istediği de budur. Öte yandan haketme-

---

151 Müslim, Mesâcid 33, nr. 537

diği bir şey yüzünden cezalandırılan suçsuz ve mâsum çocuk da incinir ve öğretmenine gücenir.

Bizim insanımız her zaman mazlumun yanında yer aldığı için, sınıftaki diğer çocuklar, günahsız arkadaşlarının haksız yere paylanmasından rahatsız olurlar.

İşte bu sebeple öğretmen, ceza verme konusunda her zaman ihtiyatlı olmalı, cezayı hak edene vermelidir. Böyle durumlarda yanlış bir karar vermemek için bazı hataları görmezden gelmelidir. Her şeyi tenkit etmemeli, sadece yanlışları değil, doğruları da görmelidir. İyi şeyler yapanları takdir etmeli, hiçbir zaman insafı elden bırakmamalıdır.

Sınıfta istenmeyen bir durum meydana geldiğinde öğrencilerin üzerine fazla gitmemeli, sinirlenmemeli, onlarla zıtlaşmamalıdır. O sırada yaramaz öğrencilerin, baskıcı tavırlarıyla sınıfa hâkim olacakları, kendi aleyhlerinde tavır alan arkadaşlarını korkutacakları unutulmamalıdır.

Yaşlı bir öğretmenimiz vardı. Dersini çok güzel anlatırdı. Fakat sınıfta en hafif sesle bile konuşulmasından rahatsız olurdu. "Ben sınıfı avucumun içine almadan derse başlamam" derdi. O, çıt çıkmayacak derecede sınıfı avucunun içine alana kadar da dakikalar boşuna akıp giderdi. Öğretmenimiz bu tutumuyla, kendisi farkına varmasa bile, gereğinden fazla disiplinin faydalı değil zararlı olduğunu bize öğretti.

En iyisi, her konuda olduğu gibi, sınıfta sükûneti sağlama hususunda da ölçüyü elden bırakmamaktır.

3. Bilmediğine "Bilmiyorum" Deme Cesaretini Göstermek

Çok önemli ve çok hassas bir konudan söz edeceğiz. Bu, öğretmeni ilgilendiren bir konu. Konuya şöyle bir soruyla girebiliriz:

Öğretmen, öğrencinin sorduğu soruyu bilmiyorsa ne yapmalıdır?

Öncelikle bu konuda yüce kitabımızın emrini hatırlamalıyız. Kur'ân-ı Kerîm bizden, "**bilmediğimiz bir şeyi bilene sormamızı**" istiyor.[152]

Öğrencinin gözünde en bilgili insan öğretmenidir. Öğretmeni ona bilmediği şeyleri öğrettiği için, öğretmenine toz kondurmaz. Herkes her şeyi bilmeyebilir; ama öğrenciye göre bu kural öğretmeni için geçerli değildir.

Halbuki öğretmenin, kendisine sorulan her soruyu bilmemesi son derece tabiîdir. Şimdi yukarıdaki soruyu bir daha soralım:

Öğretmen, bilmediği bir soru karşısında ne yapmalıdır?

Önce şu ahlâk kuralını hatırlayalım: Bilmediği soruya biliyormuş gibi cevap vermek hem yanlıştır hem de öğrenciyi yanılttığı için günahtır.

Bilmediği soruya "bilmiyorum" diye cevap vermek ise, büyük bir erdemdir. Bilmiyorum demek, öğretmenin bilgisiz olduğunu göstermez.

Şimdi çok iyi bildiğimiz bir konuyu, önemi sebebiyle yeniden hatırlayalım:

---

[152] Enbiyâ 21/7

Allah Teâlâ meleklere, yeryüzünde bir halife yaratacağını söylediği zaman, melekler buna taraftar olmadılar:

"Yâ Rabbî! İnsan yeryüzünde bozgunculuk eder, orada kan döker" dediler. Allah Teâlâ ise onlara, insanın değerini şöyle bir uygulamayla öğretti: Önce Hz. Adem'e her şeyin ismini belletti. Sonra meleklere bu şeylerin isimlerini sordu. Melekler bu isimleri bilmediklerini itiraf ettiler ve:

"Senin öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yok" dediler.[153] Bu misalde görüldüğü üzere melekler, "bilmiyoruz" demekten çekinmediler ve utanmadılar.

Demek ki bir şeyi bilmeyen kimsenin: "Ben bunu bilmiyorum" demesi meleklere yakışan pek yüce bir tavırdır. Bu sebeple öğretmenin öğrencisine:

"Ben bu sorunun cevabını bilmiyorum. Ama onu araştırıp sana söyleyeceğim" demesi, onun dürüst ve erdemli bir kimse olduğunu gösterir.

Sevgili kardeşlerim!

İlim, sahili olmayan bir denizdir. Her şeyi sadece Allah bilir. Zaten O bize, "pek az şeyi öğrettiğini" haber vermiştir.[154] Çok az şey bilen insanın, bazı şeyleri bilmediğini söylemesi utanılacak bir şey değildir.

Asıl utanılacak şey, bilmediği bir soruya yalan yanlış cevap vermektir. Bu yalan elbette bir gün ortaya çıkacaktır. O zaman da, bilmediğine bilmiyorum deme cesaretini göstermeyen şahsa kimse güvenmeyecek, hiçbir sözüne itimat etmeyecektir.

---

[153] Bakara 2/30-33

[154] İsrâ 17/85

Ashâb-ı kirâm efendilerimiz, Peygamber aleyhisselâma çok soru sorardı. O da bu sorulardan bildiğini cevaplandırır, bilmediğine "bilmiyorum" derdi. Bilmediği konuda Cebrâil aleyhisselâmın getireceği cevabı sabırla beklerdi. Tabiî bu sırada münafıklar boş durmazdı:

"Şuna bak! Hem peygamberim diyor hem de kendisine sorulan soruya cevap veremiyor!" diye onu gözden düşürmeye çalışırlardı. Fahr-i Cihân Efendimiz ise, münafıkların bu tür sözlerine hiç aldırış etmezdi.

Bakınız bir gün ne oldu? Sahâbîlerden biri Fahr-i Kâinât Efendimiz'e:

"Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların toplandığı hangi yer daha hayırlıdır?" diye sordu. Nebîler Sultânı Efendimiz de ona:

"Bilmiyorum" diye cevap verdi. Bu defa o zat:

"Peki, insanların toplandığı hangi yer hayırsızdır?" diye sordu. Allah'ın Resûlü bu soruya da çekinmeden:

"Onu da bilmiyorum" diye cevap verdi. O zaman bu zat:

"Öyleyse bunları Rabbine sor!" dedi.

Cebrâil aleyhisselâm yanına geldiği zaman Peygamber Efendimiz ona:

"Bana insanların toplandığı hangi yerin daha hayırlı, hangi yerin daha kötü olduğunu sordular. Ben de bilmediğimi söyledim" deyince Cebrâil aleyhisselâm:

"Doğrusu bu soruların cevabını ben de bilmiyorum. Gidip Allah Teâlâ'ya sorayım" dedi. Bu vahiy meleği Allah Teâlâ'nın huzûruna varınca, daha ağzını açmadan Kâinâtın Rabbi ona şöyle buyurdu:

"Muhammed sana insanların toplandığı hangi yerin daha hayırlı olduğunu sordu, sen de bilmiyorum dedin. İnsanların toplandığı hangi yerin daha şerli olduğunu sordu, ona da bilmiyorum dedin. Şimdi git ve ona şunu haber ver:

İnsanların toplandığı en hayırlı yer, Allah'a ibadet edilen mescidlerdir. İnsanların toplandığı en şerli yer ise, içinde günah işlenen ve gaflet içinde yaşanan sokaklardır."[155]

Bu misal konumuzu pek güzel aydınlatmaktadır. Peygamber Efendimiz ve Cebrâil aleyhisselâm bilmedikleri bir şeyi bilen birine nasıl sormuşlarsa, biz de bilmediğimiz konuyu bir bilene sormalı veya başdanışmanımız olan kitaplara başvurmalıyız.

Ashâb-ı kirâm efendilerimiz, her konuda Allah'ın Elçisi'ni kendilerine örnek alırlardı. Bilmedikleri soruya cevap vermeme hususunda da onun yolunu izlerlerdi. Bir defasında Hz. Ebû

---

[155] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat* (nşr. Târık ibni İvezullah ibni Muhammed, Abdülmuhsin ibni İbrâhim el-Hüseynî), Kahire 1415/1995), VII, 154-155, nr. 7140 ; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), I, 167, nr. 306, II, 9, nr. 2149. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Atâ), III, 92, nr. 4984

Bekir'e bir âyet-i kerîmenin manasını sordular. Peygamber terbiyesiyle yetişen bu Allah dostu şunu söyledi:

"Şayet Allah'ın kitabı hakkında bilmeden konuşursam, hangi sema beni gölgelendirir, hangi yer beni üstünde taşır."[156]

Önde gelen sahâbîlerden Abdullah ibni Mes'ûd radıyallahu anh bu konuda şöyle derdi:

"Bilen bildiğini söylesin. Bilmiyorsa 'Ben bunu bilmiyorum' desin. Çünkü **insanın bilmediği şey hakkında 'Bilmiyorum' demesi de bir tür ilimdir.**"[157]

Bu âlim sahâbî, "bilmiyorum" demenin kusur değil, ilim olduğunu söylüyor. Şu halde bilmediği konuda biliyormuş gibi konuşmak hem bilgisizliktir hem de utanılacak bir durumdur.

Bütün bunlardan sonra şunu rahatlıkla söyleyebiliriz:

Öğretmenin, kendisine sorulan bir konuyu bilmemesi, onun için kusur değildir. Asıl kusur, bilmediği konuda biliyormuş gibi konuşmaktır. Bilmediği konuda biliyormuş gibi konuşan hem kendi değerini düşürür hem de etrafındakilere zarar verir.

Şunu bir daha pekiştirerek söyleyelim:

Bilgisi noksan ve dinî duyguları zayıf olan kimse "Bilmiyorum" demekten çekinir. Bilmiyorum dediği zaman, öğrencilerin ve insanların gözünde değerini yitireceğini zanneder. Böylesi cahiller, asıl bilmeden konuştukları anlaşılınca neler kaybedeceklerini hesap edemezler.

---

[156] İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), I-VII, Riyad 1409), VI, 136, nr. 30103, 30107

[157] Buhârî, Tefsîr 30, nr. 4774; Müslim, Kıyâmet 39, 40, nr. 2798

Konumuzu şu iki nefis olayı hatırlayarak bitirelim:

Bir defasında Malikî mezhebinin şöhretli imamı Mâlik ibni Enes'e **kırk sekiz** soru sordular, o da bunlardan **otuz iki**sine "Bilmiyorum" diye cevap verdi.[158]

İmâm-ı Azam Ebû Hanife'nin üç ünlü talebesinden biri olan İmâm Ebû Yusuf, halife Hârûnürreşîd döneminde kadılık yapıyordu. Bir mecliste ona **kırk soru** sordular. O bu sorulardan sadece dördüne cevap verdi, **otuz altı**sına "Bilmiyorum" diye karşılık verdi. Orada bulunan cahillerden biri bu duruma pek şaşırdı ve bu şöhretli alime:

"Hem devletten bu kadar maaş alıyor hem de sorularımıza cevap veremiyorsun! Aldığın para haram değil mi?" diye çıkıştı. İmam Ebû Yusuf ona şu harika cevabı verdi:

"Ben devletten bildiklerime karşılık maaş alıyorum. Bilmediklerim için de maaş alsaydım, buna devletin hazinesi yetmezdi!"

Sözün özü: Öğretmen, bilmediğine bilmiyorum demekle, hem öğrencilerine üstün bir ahlâk dersi vermiş hem de onların kendisine olan güvenini arttırmış olur.

---

[158] Kâdî İyâz, *Tertîbül-Medârik* (nşr. Muhammed ibni Tâvît et-Tancî), Rabat 1383/1965, I, 181

4. Gerekmedikçe Kendinden Söz Etmemek

Hiç kimse mükemmel değildir. Herkesin birçok zaafı vardır. Önemli olan zaaflarını bilmek ve onları kontrol altında tutmaktır. Zaaflarını kontrol edebilenler güçlüdür. Zaaflarını kontrol etmesini bilmeyenler ise, başkaları yanında gülünç duruma düşerler.

İnsanın zaaflarından biri, kendini beğenmesi, başkalarının yanında kendisinin ve yakınlarının meziyetlerinden söz etmesidir.

Bu tür zaafı bulunan bazı öğretmenler, sınıfta yerli yersiz kendinden söz eder. Hatta bazen ölçüyü kaçırır, hatıralarından bahseder ve işlemesi gereken dersi ihmal eder.

Öğretmenin hatıralarını dinlemek, dolayısıyla "dersi kaynatmak" öğrencilerin hoşuna gider. Öğretmenin sohbetinden faydalandıklarını söyleyerek onu bu yönde daha çok konuşturmak isterler. Böyle bir zaafı bulunan öğretmen, esasen öğrencilerin kendisine kıs kıs güldüklerini fark etmez. "Sen kendini övme, el seni övsün" atasözü onlar için bir şey ifade etmez.

Allah Teâlâ insana kendini övmeyi ve temize çıkarmayı yasaklamıştır.[159] Bir kimsenin değerli bir yanı varsa, onun bu özelliği, önünde sonunda meydana çıkar, insanlar da onu bu meziyetiyle severler. Çünkü güzelliklerin, üstü örtüldükçe daha çok ortaya çıkma gibi bir huyu vardır.

---

[159] Necm 53/32

İnsan, bazı durumlarda kendisinden bahsetmek mecburiyetinde kalabilir. Bir itham, bir suçlama, bir yanlış anlama karşısında kendini savunur, üzerindeki olumsuz hali gidermek için kendisinden söz edebilir. Bunda bir sakınca yoktur.

Bizim güzel dinimiz, hiçbir sebep yokken kendini öne çıkarmayı doğru bulmaz. Sahâbîlerden biri yeni doğan kızına "iyi kadın" anlamında "Berre" adını vermişti. Fahr-i Âlem Efendimiz, insanı öven ve mükemmel gösteren böyle isimleri doğru bulmazdı. Bu sebeple o çocuğun adını değiştirdi ve ona Zeynep adını verdi ve şöyle buyurdu: "Kendinizi temize çıkarmayın; Allah sizin iyi olanlarınızı pek âlâ bilir."[160]

Başkalarının yanında kendi meziyetlerinden söz edenler, dinleyenlerin kendisini takdir edeceğini zannederler. Aklıselim sahipleri ise bu hali bir kusur olarak görürler.

5. Öğrencilerin Farklılıklarının Farkında Olmak

Kimi öğrenciler gününü gün etmekten hoşlanır. Onların derslerde başarılı olmak gibi bir meselesi de yoktur. Daha da kötüsü böyle öğrencilerin saygısı kıt olduğu için, konuşmaları ve tavırlarıyla öğretmenlerini incitmekten çekinmezler; yaptıkları kabalıktan dolayı da pişmanlık duymazlar.

Böyle öğrencileri tanıdıktan sonra onlara karşı daha dikkatli olmalı, mesafeli durmalı, kendileriyle tartışmaya girmemeli, hatta şaka bile yapmamalıdır. Onlarla selâmlaşmakla yetinmeli, sordukları sorulara kısa ve ölçülü cevaplar vermelidir.

---

[160] Müslim, Âdâb 17-19, nr. 2141, 2142; Ebû Dâvûd, Edeb 62, nr. 4953

Nezaketten yoksun kimselere nezaket öğretmenin yolu, onlara zarif ve nazik davranmaktır. Çünkü nezaket, karşısındakini nazik olmaya zorlar.

Çocuklara saygı öğretmenin yolu, onlara saygılı davranmaktır.

İyi duygularını büsbütün kaybetmemiş kimseler, karşısındakinin inceliğinden kendilerine ders çıkarabilir; başkalarına saygılı olmanın değerini farkedebilir.

Sadece sınıfta ve okulda değil, toplumda da tutum ve davranışlarıyla adeta "Benden uzak dur!" diye bağıran kimseler vardır. Onlara karşı saygınlığını koruyabilmek için dikkat ve özen göstermek gerekir. Bunun için de böyle kimselerle merhabalaşmakla yetinmeli, ahbaplığı ileri götürmemelidir.

Kendisinden kabalık beklenen kimselerden uzak durmayı anlatan şöyle güzel bir söz vardır:

Ne senden rükû, ne benden kıyam
Selâmün aleyküm, aleyküm selâm

Sözünü, sohbetini bilmeyen kimselerle gereğinden fazla konuşmamalı, tartışmamalı, kendilerine söz yetiştirmeye çalışmamalıdır. Atalarımızın dediği gibi cahile söz anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür.

Saygıdan yoksun kimselerle uzun süre konuşmak, tartışmak ve görüşlerine karşı çıkmak, huzursuzluğa talip olmaktır; rahatını kendi eliyle bozmaktır. Çünkü onlar kabalığı tabiîlik zannederler.

Böyleleriyle karşılaşıldığında, "selâmet der kenârest" (selâmet kenardadır) deyip yolunu değiştirmek en iyi çözümdür.

6. Öğrencilere Anlayışlı ve Şefkatli Olmak

Öğretmeni başarılı kılan özelliklerden biri, görevini yaparken ağırbaşlı, tedbirli, temkinli ve ölçülü olmasıdır. Öğretmen bu özelliği sayesinde saygınlığını korur, öğrencilerine sözünü dinletir ve onların yaramazlıklarını aza indirir.

Öğrencilerine söz geçirmek isteyen bir öğretmen önce kendi nefsine söz geçirmeli, bunun için de dersine hazırlanmalı ve o dersi olması gerektiği şekilde sunmalıdır. "Ben bu cahilleri daha kırk yıl okuturum" peşin hükmüyle sınıfa eli ve kalbi boş bir halde girmemelidir.

Sınıfa hazırlıksız giren bir öğretmen, öğrencilerin kalbine giremez.

Böyle bir yanlışa düşmemek için öğretmen dersine güzelce hazırlanmalı, anlatacağı konuya iyice hâkim olmalı, vereceği dersin daha önceki derslerle ilgisini kurmalı, hatta öğrencilere soracağı soruları, varsa anlatacağı hikâyeyi ve fıkrayı belirlemelidir.

İşlediği konuyu ara ara özetlemek dersin derste öğrenilmesini sağlar. Sonuncu özetlemeyi dersin sonunda yapmalıdır. Dersin özeti bazen öğrencilere de yaptırılabilir. Bu görevin kendisine verileceğini düşünen öğrenciler dersi daha bir dikkatle dinleyecek, hatta öğretmen konuşurken not alma gereğini duyacaklardır.

Öğretmen derse iyi hazırlanmalı, zamanı yerinde kullanmalı, ders saatinin sonuna ölçülü ve güvenli adımlarla gitmelidir. Yoksa zilin çalmasını dört gözle beklemeye başlar. Zil ona biraz nefes aldırsa bile, sınıfa olan hâkimiyetini kaybeder.

Öğretmenin işleyeceği konu ders saati dolmadan bitebilir. Bunu her zaman dikkate almalı, böyle durumlar için bazı tedbirlere başvurmalı ve mesela o dersle ilgili bazı sorular hazırlamalıdır. Böyle bir hazırlık yapılmadığı takdirde, bazen on dakikalık bir süreyi doldurmak bile sıkıntı doğurabilir.

Öğretmen sert, kırıcı tavırlarla sınıfa hâkim olmayı düşünmemelidir. Böyle bir tutum öğrencilerin şahsiyeti üzerinde olumsuz etki yapar. Onların cesaretini kırar; korkak ve ürkek davranmalarına, hatta sıkışınca yalana başvurmalarına yol açar. Daha da kötüsü böyle baskıcı tutumlar öğrencileri dersten, okuldan, okuyup yazmaktan uzaklaştırır.

Öğrenciler üzerindeki aşırı baskı, gereğinden fazla kural, onları istenmeyen davranışlarda bulunmaya itebilir. Bu da öğretmenin sınıftaki durumunu zorlaştırır.

Öğrencilere yumuşak ve anlayışlı davranmak, onların kendilerine güvenen sağlam şahsiyetli insanlar olmasına yardım eder. Peygamber Efendimiz ümmetine, herkese yumuşak davranmayı tavsiye etmiş ve şöyle buyumuştur:

"Allah kimi yumuşak huylu yarattıysa, ona hayırdan da hissesini vermiştir. Kim de yumuşak huylu olmaktan mahrum bırakılmışsa, ona hayırdan bir hisse verilmemiştir."[161]

"Yumuşak davranamayan kimse, bütün hayırlardan mahrum kalmış sayılır."[162]

Fahr-i Âlem Efendimiz hal ve tavırlarını beğendiği bir sahâbîsini şöyle takdir etmişti:

"Sende Allah'ın sevdiği iki özellik vardır: **Yumuşak huyluluk ve ölçülü davranmak.**"[163]

Öğretmen, merhamet pınarı Efendimizin bu tavsiyelerini dikkate almalı, öğrencilerine merhametli, şefkatli, anlayışlı davranmalı, bazı hatalarını görmezden gelmeli ve yaramazlıklarına tahammül etmeye çalışmalıdır.

Bu tutum, öğrencinin her yaptığına göz yummak, ona hatalarını söylememek, yanlışlarını düzeltmemek demek değildir. Yapılması gereken, öğrencilere hem baskı yapmadan hem de zaaf göstermeden onları anlayışlı bir tutumla eğitmektir.

Esasen öğrencilerin bazı hatalarını görmezden ve duymazdan gelmek, onlarla yüz-göz olmamak iyi bir yöntemdir. Bu anlayışlı tutumu farkeden öğrenci, öğretmenin kendisini sevdiğini, bu sebeple şefkatli davrandığını anlar ve bu müsamahakâr tutumundan dolayı öğretmenini daha çok sever.

---

[161] Tirmizî, Birr 67, nr. 2013

[162] Müslim, Birr 74-76, nr. 2592

[163] Müslim, Îmân 25, 26, nr. 17, 18

Öğrenci öğretmenin öz çocuğu gibidir. Her insan kendi çocuğuna şefkat besler ve bazı yaramazlıklarına katlanır.

Sınıfta her zaman öğretmen değil, kısa bir süre için de olsa baba veya anne olmalı, öğrencilerine şefkatle yaklaşmalı, böylece onların kalbine dokunmalıdır.

Peygamber Efendimizin öğrencilerine nasıl şefkatli davrandığına dair bir misal vererek konumuzu bitirelim:

Bu olayı ashâb-ı kirâmdan Malik ibni Huveyris şöyle anlatıyor:

Biz aynı yaşlarda bir grup genç Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme gelmiş ve yirmi gün boyunca yanında kalmıştık. Allah'ın Resûlü çok merhametli ve şefkat dolu bir kimseydi. Yakınlarımızı özlediğimizi anlayınca, geride ailemizden kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de söyledik. O zaman şöyle buyurdu:

"Haydi artık ailenizin yanına dönün ve onların yanında kalarak kendilerini bilgilendirin.

Onlara şu namazı şu vakitte, bu namazı bu vakitte kılmalarını söyleyin.

Benim namazı nasıl kıldığımı görüyorsanız, siz de öyle kılın.

Namaz vakti geldiğinde içinizden biri ezan okusun, en yaşlınız da namazı kıldırsın."[164]

7. Kimseden Teşekkür Beklememek

Birinden iyilik gören ona mutlaka teşekkür etmelidir. Bu insanlık görevidir.

Dünyanın gördüğü en zarif insan olan gönüller sultanı Peygamberimiz, bir kimseden iyilik görenin o iyiliğe karşılık vermesini tavsiye buyurmuştur. Kendisine iyilik yapana verecek bir şey bulamayanların, onu hayırla anmasını ve ona dua etmesini öğütlemiş, bunun da bir tür teşekkür olduğunu söylemiştir.[165]

Sevgili Peygamberimiz kadir kıymet bilmeyenlerin ve "insanlara teşekkür etmeyenlerin, Allah'a da şükretmiş olmayacağını"[166] belirtmiştir.

Başkasına iyilik yapan kimse, insanlık ve Müslümanlık görevini yapmıştır. Ona yakışan, iyilik yaptığı kimseden teşekkür beklememek, mükâfatını sadece Allah'tan istemektir. Bu peygamber ahlâkıdır. Bütün peygamberler ümmetlerinden herhangi bir ücret de istememiş, mükâfatlarını Allah'tan beklediklerini söylemişlerdir.

---

[164] Buhârî, Ezân 17, 18, 49, nr. 628, 631, 685; Müslim, Mesâcid 292, nr. 674

[165] Ebû Dâvûd, Edeb 11, nr. 4813; Tirmizî, Birr 87, nr. 2034

[166] Ebû Dâvûd, Edeb 11; Tirmizî, Birr 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 278, 375; İbn Ebû Âsım, *es-Sünne* (Elbânî), I, 44, II, 435; Bezzâr, *Müsned* (nşr. Mahfûzurrahmân Zeynullah), I-XV, Beyrut-Medine, 1409-1427/1988-2006), VIII, 226; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, I-X, Beyrut 1967, V, 217, VIII, 182

İşte bu sebeple iyilik yapan, bir daha onu hatırlamamalı, birinden iyilik gören de onu hiç unutmamalıdır. Yaptığı iyilikten dolayı birinden teşekkür beklememek çok asil bir davranıştır.

Birinden iyilik gören ona teşekkür etmek ister. Bu sebeple iyilik yapan kimse, iyilik yaptığı şahsın teşekkürünü memnuniyetle kabul etmelidir. Böyle bir teşekkürü nezaketle kabul etmek de bir inceliktir.

Bütün bunlar öğretmen için de geçerlidir. O, öğrencisine yaptığı iyiliğin karşılığını kesinlikle beklememelidir. Çünkü Kâinâtın Rabbi, Kendi rızası için yapılan iyilikleri asla unutmaz, onu karşılıksız bırakmaz ve kimseye borçlu kalmaz.

Yüce Rabbimiz, yapılan iyiliklerin boşa gitmeyeceğini belirtmiştir. Hz. Lokman'ın oğluna verdiği şu öğüt ne kadar anlamlıdır:

"Yavrum, yaptığın iş bir hardal tanesi kadar küçük de olsa, bir kayanın içinde de bulunsa, yahut göklerde veya yerin dibinde gizlenecek de olsa, Allah onu meydana çıkarır. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir ve O her şeyden hakkıyla haberdardır."[167]

8. Öğrencilerle Selâmlaşmak

Güzel dinimizin, bizi biz yapan pek güzel esasları vardır. Öğretmen, bu güzellikleri öğrencilerine hem sözleriyle hem de davranışlarıyla öğretmeli ve sevdirmelidir. Sözünü ettiğim bu esaslardan biri selâmlaşmaktır. Peygamber Efendimiz, selâmlaşmanın karşılıklı sevgiyi arttıracağını söylemiştir.[168]

---

[167] Lokmân 31/16

Selâm, aynı zamanda Müslümanların birbirini tanımasını sağlayan bir tür paroladır. Fahr-i Âlem Efendimiz Müslümanların birbiriyle kaynaşmasını çok isterdi; bunun için de:

Karşılaştıkları zaman selâmlaşmalarını tavsiye buyururdu.[169]

Selâmlaşmanın, aralarındaki sevgiyi güçlendireceğini belirtirdi.[170]

Öğretmen ve öğrenci de karşılaştıkları zaman selâmlaşmak suretiyle sevgilerini yenilemelidir.

Yüce Rabbimiz selâmın **"hoş ve bereketli bir sağlık ve esenlik dileği"** olduğunu bildirmiş ve birbirimize mutlaka selâm vermemizi emretmiştir.[171]

Buna göre birine "selâmün aleyküm" diyen kimse, ona selâmet ve esenlik senin üzerinize olsun demiş olur. Öğretmen öğrencilerine selâm verince, onlara hayır ve iyilik dilemiş oluyor. Bu ne güzel bir temennidir.

Öğretmenin sınıfa girince, tebessüm ederek "selâmün aleyküm" demesi, öğrencilerine değer verdiğini gösterir. Öğretmenin verdiği bu selâm öğrencileri canlandırır; onların öğretmenimiz bizimle ilgileniyor diye düşünmelerini ve derse daha bir istekle başlamalarını sağlar.

---

[168] Müslim, Îmân 93, nr. 54

[169] Ebû Dâvûd, Edeb 135, nr. 5200

[170] Müslim, Îmân 93-94, nr. 54

[171] Nûr 24/61

Selâm, öğrencilerin öğretmenlerine besledikleri sevgi ve saygıyı daha da büyütüp geliştirir. Öğrenci, sevdiği öğretmenin dersini daha bir ilgiyle ve dikkatle dinler.

Sevgili Peygamberimiz, bir meclisten ayrılırken, geride kalanlara selâm vermeyi tavsiye buyurmuştur. İnsanlarla karşılaşınca verilen selâmın, ayrılırken verilen selâmdan daha üstün olmadığını da hatırlatmıştır.[172]

İşte bu sebeple öğretmen, ders sonunda öğrencilerinden ayrılırken onlara yine selâm vermeli, böylece aralarında var olan yakınlığı ve sevgiyi yenilemeli, birbirlerini Allah'a emanet etmelidir.

9. Emekli Olduktan Sonra

Öğretmen, öğrencilerini mezun ettikten sonra onları unutmamalıdır. Eski öğrencilerine gönlünü her zaman açık tutmalı, kendisini ziyarete geldikleri zaman onları muhabbetle karşılamalı, onlara kendisinin büyümüş çocukları gözüyle bakmalıdır.

Kendisi de zaman zaman öğrencilerini arayıp sormalı ve onları ziyaret ederek kendilerini sevindirmelidir.

Öğretmen şunu da hiçbir zaman unutmamalıdır:

---

[172] Ebû Dâvûd, Edeb 131, 132, 138, 139, nr. 5195, 5208; Tirmizî, İsti'zân 2, nr. 2689; İbni Hibbân, *es-Sahîh* (Arnaût), II, 246-247, nr. 493

Kendisi bu milletin yetiştirdiği bir değerdir. Emekli olmak onun değerini kesinlikle azaltmaz.

Bu sebeple öğretmen kendi değerini bilmeli, bu milletin de öğretmenini hiçbir zaman unutmayacağını hatırından çıkarmamalıdır.

Öğretmen, okuma yazma imkânı bulamamış insanlar gibi bir köşeye çekilip oturmamalıdır. Uzun yıllar boyunca, binbir emekle edindiği bilgiyi zayi etmemelidir.

Emekli öğretmenin o kıymetli bilgisine insanların her zaman ihtiyacı vardır. Birçok insan, onun beynindeki ışıkla aydınlanmayı beklemektedir. Bu sebeple o, hazine değerindeki bu bilgileri hem kendine hem de Müslüman kardeşlerine faydalı olacak şekilde kullanmalıdır.

Mesela bilmeyenlere Kur'ân-ı Kerîm öğretmeli, onlarla birlikte Kur'ân-ı Kerîm meali ve hadis kitapları okumalıdır. Hayır cemiyetlerinde bulunmalı, değerli görüşlerinden başkalarının da faydalanmasına imkân vermelidir.

Öğretmen, cehaletle vuruşan bir savaşçı, bir mücahittir. Emekli olmak onun ruhundaki cihad aşkını hiçbir zaman söndürmez. Ashâb-ı kirâm efendilerimiz de öyle yapmış, artık yaşlandık diye gönüllerindeki cihad sevdasını bir yana bırakmamışlardır.

Eyüp Sultan diye andığımız Ebû Eyyûb el-Ensârî, hayatının hiçbir döneminde cihadı bırakmadı. İstanbul'un fethine dair hadîs-i şerîfte müjdelenen askerlerden biri olmak ümidiyle, ihtiyarlık döneminde müslümanların ilk İstanbul kuşatmasına katıldı ve orada hastalanarak vefat etti.

Peygamber Efendimizin hanım sahâbîlerinden, bizim "Hala Sultan" diye andığımız Ümmü Harâm, ileri yaşlarında, yaralı askerlere hizmet etmek için Müslümanların ilk deniz seferi olan Kıbrıs seferine katıldı ve orada şehid oldu. Bugün kabri Larnaka civarında olup Hala Sultan Tekkesi diye ziyaret edilmektedir.

Emekli öğretmen, şu âyet-i kerîmelerin kendisine hitap ettiğini asla aklından çıkarmamalıdır:

"**Bir işi bitirince bir başka işe giriş** ve yalnız Rabbine yönelip yalvar."[173]

"Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et!"[174]

İnsan, emanetini Allah'a teslim edinceye kadar hem okumalı, hem okutmalı ve böylece Allah'ın kullarına hizmet etmeli, amel defterinin kapanmasına fırsat vermemelidir.

Her emekli öğretmenin yaşadığı mahallede ilimden, irfandan nasip alamamış, manen aç kalmış yüzlerce insan vardır. Öğretmen, kendisine öğrenci olmayı bekleyen bu kardeşlerinden himmetini esirgememelidir.

Bir de, daha önceleri aldığı, fakat okumaya fırsat bulamadığı kitaplarının kendisini özlediğini ve şefkatli elleriyle okşanmayı beklediğini hiçbir zaman unutmamalıdır.

* * *

---

[173] İnşirâh 94/7-8

[174] Hicr 15/99

NOTLAR

Öğretmenlik bir
gönül işi, gönülleri
tutuşturan sevdâ
ateşidir.
Bu ateş gönüllere
kendiliğinden
düşmez. Onu
gönlümüze salan ve
bizi bu şerefli
meslekle ayrıcalıklı
kılan Biri var.

THG
0889431
NCP

YERLİ
ÜRETİM

9 786058 126169